

T.C
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TASAVVUF BİLİM DALI

FRANSIZ MÜSTEŞRİKLERİN İSLAM TASAVVUFU HAKKINDAKİ
ÇALIŞMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Mücahit BİNİCİ

Ankara-2020

T.C
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TASAVVUF BİLİM DALI

FRANSIZ MÜSTEŞRİKLERİN İSLAM TASAVVUFU HAKKINDAKİ
ÇALIŞMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Mücahit BİNİCİ

Tez Danışmanı

Prof.Dr. Mustafa AŞKAR

Ankara-2020

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TASAVVUF BİLİM DALI

Mücahit Binici

FRANSIZ MÜSTEŞRİKLERİN İSLAM TASAVVUFU HAKKINDAKİ
ÇALIŞMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mustafa AŞKAR

Tez Jüri Üyeleri

Adı ve Soyadı

Prof. Dr. Mustafa AŞKAR.....
Prof. Dr. Vahit GÖKTAŞ.....
Doç. Dr. Hamdi KIZILAR.....

İmzası

Tez Sınav Tarihi: 08./01../2020

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BÖLÜMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

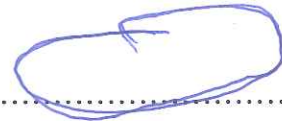
Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (25 / 02 / 2020)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

M.ÜCAHİT BİNİCİ

İmzası

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
KISALTMALAR.....	VI
ÖNSÖZ	VII
GİRİŞ	1
I. ARAŞTIRMANIN AMACI, ÖNEMİ ve KAPSAMI	1
A. ARAŞTIRMA PROBLEMİ	1
B. ARAŞTIRMANIN AMACI	3
C. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	4
D. HİPOTEZLER	6
E. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	6
II. KURAMSAL ÇERÇEVE	7
TEMEL KAVRAMLAR.....	7
1. Şarkiyat Kelimesinin Tanımı ve Şarkiyat Araştırmalarının Sebepleri.....	7
2. Müsteşrik Kelimesinin Tanımı	9

BİRİNCİ BÖLÜM

A. İslâm Tasavvufu Üzerine Eser Yayınlayan Fransız Müsteşrikler

1. 19. Yüzyıl ve Öncesinde İslâm Tasavvufu Hakkında Eser Yayınlayan Fransız Müsteşriklerin Hayatı ve Eserleri.....	11
1.1 Silvestre de Sacy'nin Hayatı ve Eserleri	11
1.1.a. Silvestre de Sacy'nin Hayatı	11
1.1.b. Silvestre de Sacy'nin Eserleri	12
2. 20. Yüzyıl ve Öncesinde İslâm Tasavvufu Hakkında Eser Yayınlayan Fransız Müsteşriklerin Hayatı ve Eserleri.....	16
2.1. Louis Massignon'un Hayatı ve Eserleri	16
2.1.a. Louis Massignon'un Hayatı	16
2.1.b. Louis Massignon'un Eserleri	19
2.2. Georges-Chehata Anawati'nin Hayatı ve Eserleri	22
2.2.a. Georges-Chehata Anawati'nin Hayatı.....	22
2.2.b. Georges-Chehata Anawati'nin Eserleri.....	25
2.3. Louis Gardet'in Hayatı ve Eserleri	29
2.3.a. Louis Gardet'in Hayatı	29
2.3.b. Louis Gardet'in Eserleri	31
2.4. Henry Corbin'in Hayatı ve Eserleri	34
2.4.a. Henry Corbin'in Hayatı	34
2.4.b. Henry Corbin'in Eserleri	38
2.5. René Guénon'un Hayatı ve Eserleri.....	42

2.5.a René Gu��non’un Hayatı	42
2.5.b. René Gu��non’un Eserleri.....	48
2.6. Serge de laugier beaurecueil’un Hayatı ve Eserleri	51
2.6.a. Serge de laugier beaurecueil’un Hayatı.....	51
2.6.b. Serge de laugier beaurecueil’un Eserleri	52
2.7. Roger Arnaldez’in Hayatı ve Eserleri	54
2.7.a. Roger Arnaldez’in Hayatı.....	54
2.7.b. Roger Arnaldez’in Eserleri	55
2.8. Carra de Vaux Bernard’ın Hayatı ve Eserleri.....	57
2.8.a. Carra de Vaux Bernard’ın Hayatı.....	57
2.8.b. Carra de Vaux Bernard’ın Eserleri.....	57
2.9. Eva de Vitray Meyerovitch’in Hayatı ve Eserleri.....	60
2.9.a. Eva de Vitray Meyerovitch’in Hayatı	60
2.9.b. Eva de Vitray Meyerovitch’in Eserleri	62
2.10. Frithjof Schuon’un Hayatı ve Eserleri	65
2.10.a. Frithjof Schuon’un Hayatı	65
2.10.b. Frithjof Schuon’un Eserleri	68
2.11. Michel Valsan’ın Hayatı ve Eserleri	71
2.11.a. Michel Valsan’ın Hayatı.....	71
2.11.b. Michel Valsan’ın Eserleri	72
2.12. Charles-Andr�� Gilis’in Hayatı ve Eserleri.....	73
2.12.a. Charles-Andr�� Gilis’in Hayatı	73
2.12.b. Charles-Andr�� Gilis’in Eserleri	74

İKİNCİ BÖLÜM

İslam Tasavvufu Üzerine Eser Veren Fransız Müsteşriklerin Çalışmalarının Değerlendirilmesi

1. Silvestre de Sacy'nin Değerlendirilmesi	78
2. Louis Massignon'un Değerlendirilmesi	80
3. Georges-Chehata Anawati'nin Değerlendirilmesi	84
4. Louis Gardet'in Değerlendirilmesi.....	86
5. Henry Corbin'nin Değerlendirilmesi.....	87
6. René Guénon'un Değerlendirilmesi	88
7. Serge de laugier beaurecueil'un Değerlendirilmesi	90
8. Roger Arnaldez'in Değerlendirilmesi	91
9. Carra de Vaux Bernard'ın Değerlendirilmesi	93
10. Eva de Vitray Meyerovitch'in Değerlendirilmesi.....	9
11. Frithjof Schuon'un Değerlendirilmesi	95
12. Michel Valsan'ın Değerlendirilmesi	97
13. Charles-André Gilis'in Değerlendirilmesi	98

SONUÇ

ABSTRACT	104
ÖZET	107
ABSTRACT	108
KAYNAKLAR.....	109

EKLER

1. Fransız Müsteşriklerin Listesi	113
2. Louis Massignon'un Eserlerinden Örnekler.....	160
3. Fransızca Dilinden Tasavvuf Alanında Araştırma Yapanların Listesi	162
4. Günümüzde Fransızca Dilinden Tasavvuf Alanında Çalışanların Listesi	163
5. Özet	165

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser.
a.g.m.	: Adı geçen makale.
AÜİF	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.
Bkz.	: Bakınız.
BNF	: Bibliothèque nationale de France.
CNRS	: Centre nationale de la recherche scientifique.
EPHE	: École Pratique des Hautes Études.
EHESS	: École des hautes études en sciences sociales.
IDEO	: Institut Dominicain d'Études Orientales.
IFAO	: Institut français d'archéologie orientale.
INALCO	: Institut national des langues et civilisations orientales.
İSAM	: İslâmi Araştırmalar Merkezi
terc.	: Çeviren/tercüme.
haz.	: Hazırlayan.
Hız.	: Hazreti.
md.	: Madde.
s.	: Sayfa
sad.	: Sadeleştiren.
ss.	: Sayfalar arası.
DİA	: Diyânet İslâm Ansiklopedisi
Yay.	: Yayınevi, Yayınları.

ÖNSÖZ

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Eksiksiz tüm övgüler; tüm varolanları yaratıp düzene koyan ve koyduğu düzeni işleyen, Allah'a mahsustur.

Tasavvuf bir arınma disiplindir. Allah'tan uzaklaştıran her şeyden korunarak takva'ya erişebilme yoludur. Nefsânî tutkuları dizginleyip rûhânî yetenekleri inkişâf ettiren mânevi terbiyedir. Müsteşrikler bu terbiyeyi anlayabilmek, kavrayabilmek ve yaşayabilmek için Doğunun ritüellerini, geleneklerini ve tasavvufî yaşantılarını keşfetmekten geçtiğini bildikleri için öncelikle yapacakları ilk iş Şark dillerini öğrenmek olacaktır.

Müsteşriklerin bu keşiflerini en iyi şekilde yansıtabilmek için, Fransızca'da "Les Orientalistes" yani Doğu bilimcileri dediğimiz kişilerin izini sürüp bulundukları yerlerde çalışmalar yürütülmüş ve gözlem yapılmıştır.

Nitekim tez araştırmamın bir kısmı İstanbul'daki İSAM kütüphanesinde, burada tasavvufla ilgili tüm Fransızca eserleri taradıktan sonra çalışmamın bir kısmı da Fransa'da Paris'te bulunan İNALCO (Ulusal Şark Dilleri Enstitüsü) Enstitüsünün kütüphanesinde gerçekleşmiştir. Söz konusu kütüphanede Fransız Oryantalistlerin listesine ulaşmakla birlikte, aralarında tasavvuf alanında çalışmalar yürütmüş olan Müsteşrikler tespit edilip üzerinde araştırmalar yapılmıştır. İNALCO, aynı zamanda Tasavvufla ilgili Feriduddîn Attar'ın *Pendnâme* adlı eserini tercüme edip Batı'ya kazandıran Sylvestre de Sacy (1758-

1838) tarafından kurulmuştur. Sacy XVIII. Yüzyılda Fransa’da İslâm araştırmalarının en meşhur temsilcisi ve modern Oryantalizmin kurucusudur. Bunun yanında Louis Massignon (1883-1962) gibi bir müsteşriğin Irak’ta arkeolojik çalışmalar sırasında rastladığı Hallac-ı Mansûr’ait mısraların bulunduğu bölgelerlerde gözlem yapılmıştır. Aynı zamanda Oryantalistlerin sık bulunduğu Kuzey Afrika’da da bu tür gözlemler yapılmıştır.

Tez çalışması, giriş olmak üzere iki kısımdan oluşuyor. Giriş bölümünde araştırmanın amacı, önemi ve kapsamı yer alıyor. Birinci bölümde İslâm Tasavvufu üzerine eser yayınlayan Fransız Müsteşrikler konu edilmekte. İkinci bölümde İslâm Tasavvufu üzerine eser veren Fransız Müsteşriklerin çalışmalarının değerdendirmesi konu edilmekte.

Bu çalışmayı hazırlarken ve tashih ederken benden yardımlarını esirgemeyen muhterem hocam Prof. Dr. Mustafa Aşkar’a ve desteklerinden ötürü muhterem hocam Prof. Dr. Ethem Cebecioğlu’na teşekkür ederim.

Mücahit BİNİCİ

ARALIK 2019

ANKARA

GİRİŞ

I. ARAŞTIRMANIN AMACI, ÖNEMİ, KAPSAMI

A. ARAŞTIRMA PROBLEMİ

Doğubilimciliğin ortaya çıkışını hazırlayan etkenlerin en önemlilerinden biri, Yahudilikten ve Hristiyanlıktan sonra gelen Müslümanlığın bu iki dinî tamamlayıcı özellik taşıması, önceki din sistemlerini temelinden sarsacak kadar güçlü olmasıdır denilebilir. Haçlı Savaşları da Hristiyanların bu yeni dine karşı eski düzenlerini koruma ve savunma güdüsünden kaynaklanır.¹ İspanya ve Sicilya'nın Müslümanlar tarafından fethinden sonra Batı'da İslâm'ı tanıma merakı uyandı ve Hristiyan ilahiyatçılar İslâm'ı çürütmek amacıyla bu dinî incelemeye başladılar.²

Oryantalizm çalışmalarını hızlandıran bir başka etken de Hristiyan deniz yolunun Avrupalılar tarafından keşfinden sonra İngiliz, Fransız, Portekiz ve Hollandalıların bu yeni toprakları birbiriyle yarışırcaasına fethedip sömürgeleştirmeye başlamasıdır.³ Yeni fethedilen toprakların Osmanlı ve Türk-Moğol imparatorluklarının elinde bulunması İslâm'ı daha iyi anlama çabalarını hızlandırdı. Bunu Türk, Fars, Arap dilleri ile Güney Asya ve Kuzey Afrika dillerinin araştırıldığı çalışmalar izledi. Bu faaliyetler ticaret ve

¹ Mehmet Kanar, *Doğubilimciler*, Suna-İnan Kırâç Akdeniz Medeniyetleri Enstitüsü, Antalya 2004. s. 5.

² Kanar, a.g.e, s. 5.

³ Kanar, a.g.e, s. 5.

misyonerlik faaliyetleri ile eşzamanlı olarak gerçekleşme zeminini buldu. Hiristiyan misyonerler 19. Yüzyıl ile 20. yüzyılın ilk yarısında oryantalizmin en parlak dönemini yaşattılar.⁴

Daha 17. Yüzyıldan beri Doğu'da ve Ortadoğu'da ticarî şirketler kurarak ucuz hammadde kaynaklarına ulaşan ve tatlı kârlarından vazgeçmek istemeyen Batılılar, yerli halka hükmederek siyasî güç kazanabilmek için antropoloji ve sosyoloji çalışmalarına destek verdiler. Zamanla oryantalizm sistemli çalışmalardan oluşan bir disiplin haline geldi. Sömürgeci güçler yeni hükmetme sahalarında siyasî, iktisadî ve sosyal değişimleri gerçekleştirebilmek amacıyla antropoloji faaliyetlerine ayrı bir önem verdiler. Amaçlarına ulaşabilmek için her yolu denemeyi ihmal etmediler. Günümüzde de gözlemlendiği gibi "Böl ve yönet" taktiğini kullanarak, kültürel ve etnik farklılıklardan yararlanarak, bir toplumun dilini yozlaştırarak tahakküm sahalarını genişletmek istediler.⁵

Başlangıçta Müslümanlık karşısında Hiristiyanlık ve Musevîliği savunma ve İslâm'ı reddetme şeklinde gelişen oryantalizm, gelişen yeni dünya düzeni içinde makyajını değiştirdi. Gözü kendi dinlerinden başka bir şeyi görmeyen, dinlerin sosyolojik bir kurum olduğunu kavramayan, bu yüzden dünyada olup bitenlere bilimin tarafsızlık pencersinden bakamayan birçok Batılı İslâmiyatçı ve tarihçi hata üstüne hata yapmaktan kurtulamadı.⁶

Araştırmamda Sûfizme ilgi duyan Fransız müsteşriklerini bulmak, sûfizme dair ne

⁴ Kanar, *Doğubilimciler*, s. 5.

⁵ Kanar, a.g.e., s. 5.

⁶ Kanar, a.g.e., s. 5.

tür eserler ortaya koyduklarını tespit etmektir. Bu tespiti yapabilmem için oryantalizm alanında eser ortaya koyan Fransız müsteşrikler tetkik edilmiştir.

B. ARAŞTIRMANIN AMACI

Fransa VIII. Yüzyılın başlarında İslâmiyet'le tanışır. Hür b. Abdurrahman'ın öncülüğündeki Müslüman ordusu 700'lü yıllarda Fransa'nın Pyreneler bölgesini kat ederek Fransız yurduna girdi. Ortaçağ'da Fransa Müslümanları birçok yönleriyle yakından tanıyordu. Bu tanımada özellikle Raymond Lulle gibi meşhur papazların, İslâm ilimlerinin Fransa'da yayılmasında etkili olmuşlardır.⁷

1027'de İbn Hazm tarafından kaleme alınan Tavk'ul-hamâme (güvercin gerdanlığı) adlı eser Fransa'da kaynak eser olarak kullanılıyordu. Müslümanlar, mûsikî, tıp ve felsefe gibi birçok alanda büyük tesirler bırakmışlardır. Kânûnî Sultan Süleyman'ın Fransa hükümdarı I. François ile kurduğu ittifak nadir görülen bir İslâm-Hiristiyan yakınlaşmasını oluşturmuştur.⁸

Faruk Bilici'nin aktarmasına göre, İslâm'ın Fransa'da etkin olması ve Fransızların bir parçası haline gelmesinde Müslüman olmuş Fransızların rolü çok büyük olduğunu vurgular.⁹

⁷ Faruk Bilici, "Fransa", DİA, C.13, İstanbul 1996, s. 187-189.

⁸ Bilici, a.g.e., ss. 187-189.

⁹ Bilici, a.g.e., ss. 187-189.

Bu araştırmada tasavvufi eserler kaleme almış Fransız ilim adamlarının şahsiyetleri ile ilgili bilgi verilirken aynı zamanda tasavvufa dair telif ettikleri bu eserler üzerinden değerlendirmeler yapılacaktır.

C. ARAşTIRMANIN ÖNEMİ

Oryantalizm ve İşlâm’la ilgili yapılan araştırmaların merkezlerinden sayılan Fransa’da bu tarz etkinlikler, eskiden sadece Endülüs’teki Üniversitelerde okutulan Arapça’nın eğitim programına dahil edilmesiyle başladı; 1117 yıllarında Chartes ve Reims bölgelerindeki teoloji mekteplerinde Arapça dili öğretildiğini biliyoruz.¹⁰

Papa IV. Innocent 1248’de Ortadoğu’dan şark dillerine ve Arapçaya hâkim öğrencilerin getirilip kendilerine burs bağlayarak Paris Üniversitelerinde dini eğitimi aldırdıktan sonra Hristiyanlık dinini öğretmek üzere Arapça konuşulan devletlere yollanmasını talep etmiştir.¹¹

Raymond Lulle’ün önerisine uyarak Paris, Vatikan, Oxford gibi Üniversitelerde İbrânîce, Yunanca, Süryânîce ve Arapça öğretilmesi yönünde kürsü oluşturulmasını kararlaştırıldı. Bu sayede Fransa’da Üniversite düzeyinde Arapça eğitime başlanmış oldu. Bunlara ek olarak Collège de France ve Sorbonne gibi çeşitli yerlerde kürsüler açıldı. Jean Baptiste, müstakil şark dilleri mektebini açtı ve bu mektep Fransız ihtilalinden sonra

¹⁰ Bilici, “Fransa”, ss. 190-192.

¹¹ Bilici, a.g.e., ss. 190-192.

yeni bir statüye kavuşturularak İslâm beldelerine gidecek Oryantalist, tüccar, konsolos ve elçi gibi insanların Şark dillerini öğrenebilecekleri ve Müslüman dünyasıyla ilgili ayrıntılı bilgileri toplayabilecekleri bir yüksek mektebe çevrildi. Arapça, Farsça ve Türkçe'nin yanında Ermenice, Süryânîce ve İbrânîce gibi diğer Şark dillerinin öğretildiği bu yüksek mekteple, Fransa Avrupa'nın Oryantalist araştırmaları merkezi haline geldi. XIX yüzyılda Oryantalist ve İslâm'la ilgili eser ortaya koyanların çoğu bu mekteplerde görev yapan hocalardı.¹²

Bibliothèque Nationale de Paris'de kurulan Şark dilleri mektebinde Farsça-Arapça muallimlik ve müdürlük görevini icra eden, aynı zamanda Garb dilleri'nin yanında Süryânîce, Frasça, Arapça ve Türkçe bilen Silvestre de Sacy XVIII. yüzyılda Fransa'da İslâm araştırmalarının en meşhur temsilcisi ve modern Oryantalizmin kurucusudur¹³.

Fransa'da coğrafyacılar ve benzeri alanlarda birçok insan yetişirken İslâm tasavvufun'da kurtuluş yollarını araştıran birtakım Oryantalistler türedi. Henry Corbin (1978) Louis Massignon (1962) ve René Guénon (1951) bu Oryantalistler zamanın en meşhur temsilcileridir. Üç monotheist din arasındaki ortak yanlar hususunda çalışan Massignon, E. Renan aracılığı ile İslâm araştırmalarıyla meşgul oldu ve Hallâc-ı Mansûr'un (Hallâc-ı Mansûr'un çilesi İslâm'm Mistik şehidi) etkisinde kalıp İslâm ve

¹² Bilici, "Fransa", ss. 190-192.

¹³ Bilici, a.g.e., ss. 190-192.

Sûfîzim sembolizmine yöneldi¹⁴.

Bu araştırmada tasavvufa dair eserler ortaya koyan Fransız müsteşriklerinin eserlerini tanıtmaya amacıyla bibliyografik bir çalışma olarak sunulmak istenmiştir.

D. HİPOTEZLER

Fransız müsteşrikler on dokuzuncu yüzyılın başlarında Silvestre de Sacy'nin girişimiyle tasavvufu ilgilenmişler. Daha önce Siyasî, ekonomik ve dinî sebeplerle İslâm literatürleri hususunda çalışmalar yürütülmüştür. Lakin bu tarihten sonra bilimsel kaygılara önem verilmiş ve ön plana çıkan eserler ortaya koyulmuştur. Bu çalışmaya teşebbüs etmeden önce Fransız müsteşriklerin Sûfîzimle ilgili ehemmiyeti önemli olan eserler verdikleri varsayılmıştır ve bu varsayımın doğruluğu araştırılmıştır.

E. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bu çalışmada tasavvufu ilgili Fransızca eser ortaya koyan Fransız kökenli Oryantalistler mevzu edilmektedir. İslâm ile ilgili birçok eser ortaya koydukları halde tasavvuf alanında eser ortaya koymayan Fransız Oryantalistler de bu çalışmanın sınırlarının dışındadır.

¹⁴ Bilici, "Fransa", ss. 190-192. (*La Passion de Hallaj martyr mystique de l'İslâm* / Hallâc-ı Mansûr'un çilesi İslâm'ın Mistik şehidi, 2006, Ardıç Yayınlarında çıkan bu eserin birinci cildi Dr. İsmet Birkan tarafından Türkçeye çevirilmiştir).

Tasavvufîla ilgili eser ortaya koyan Fransız ilim adamlarının tasavvufun dışında ortaya koydukları eserleri de söz konusu o kişilerin iyi tanınması açısından mühim olduğu için çalışmanın sınırlarına dahil edilmiştir.

II. KURAMSAL ÇERÇEVE

A. TEMEL KAVRAMLAR

1. Şarkiyat Kelimesinin Tanımı ve Şarkiyat Araştırmalarının Sebepleri

İlk olarak, XIX. asrın ikinci yarısında Avrupa’da kullanılan bu sözcük, Türk Dil Kurumu Sözlüklerindeki karşılığı Doğu bilimi, Oryantalizm olarak yer almaktadır.¹⁵

Oryantalizm, Fransız Le Robert sözlüğünde: (*Caractère de ce qui dénote l’influence ou l’imitation de l’Orient. L’Orientalisme dans l’art du XIXe siècle*). Olarak yer almaktadır. Türkçe karşılığı : “Doğu etkisini veya taklitini yansıtan bir yapı. On dokuzuncu yüzyılın sanat oryantalizmi gibi” olarak ifade edilir.¹⁶

Edward W. Said’in ifadesine göre şarkiyat, “Şark” ile “Garp” arasındaki ontolojik ve epistemolojik ayrıma dayanan bir düşünce biçimidir.”¹⁷

¹⁵ <https://sozluk.gov.tr/?kelime=ŞARKİYAT>, 11.03.2019.

¹⁶ Le Nouveau Petit Robert, *Dictionnaire de la Langue Française*, 2010, s. 1760.

¹⁷ Edward. W. Said, *Şarkiyatçılık Batı’nın Şark Anlayışları*, (Metis Yayınları), 1995, s. 12.

Yücel Buluta'a göre Şarkiyatçılık, bir akım konsepti ve ihtisas alanı olmasından ötürü ilk olarak Asya ve Avrupa arasında farklı kültürel ve tarihsel bağlantıyı sonrasında XIX yüzyılın ortalarında birçok Şark kültürlerinin örf ve adetlerinin araştırılmasında ihtisaslaşmayı ifade eden Garb'taki bilimsel nizamı, son olarak Şark bölgesi hususunda ideolojik yapıları, izlenimleri ve hayali resimleri ihtiva eder.¹⁸

Şarkiyat sözcüğü Fransız Le Robert sözlüğünde (Orientaliste): *Spécialiste des civilisations de l'Orient* olarak geçmektedir. Türkçe karşılığı : “Doğu uygarlıkları uzmanı” olarak ifade edilir.¹⁹

Oryantalist kavramı zamanla çeşitli manalar içermiştir. 1683 yılında kastedilen anlam Şark ya da Yunan kilisesine bağlılığı ifade etmekteydi. Samuel Clark ve Anthony Wood 1691 yılında “Orientalian” sözcüğünü bazı Şark lisanlarını bilen kişi olarak sunmuştur. Bu kavram Hindistan'da sömürgecilik yıllarında Hint eğitim sistemi içerisine İngilizce eğitimin yerleştirilmesi yerine Hint kültürünün olması gerektiğini savunanları isimlendirilmek amacıyla kullanılmıştır.²⁰

1824 yılında Oryantalist kavramı, Louis Langés'nin ölüm haberini yayımlayan Journal Asiatique'te görülür. “Orientalisme” yani “Oryantalizm” Şark araştırmaları manasında 1838 yılında Academie Française'in sözlüğünde yer almıştır.²¹

¹⁸ Yücel Bulut, “Oryantalizm”, DİA, C.33, 2007, s. 428.

¹⁹ Le Nouveau Petit Robert, *Dictionnaire de la Langue Française*, 2010, s. 1760.

²⁰ Bulut, a.g.e., s. 428.

²¹ Bulut, a.g.e., s. 428.

2. Müsteşrik Kelimesinin Tanımı

Müsteşrik kelimesinin Batı dillerindeki karşılığı, Oryantalist kelimesidir. Bu kelime, zamanla bir ıstılah olarak kullanılmıştır. Oryantalizm kavramı, 18. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkmıştır. İlk olarak 1779 yılında İngiltere’de, sonrasında 1799 tarihinde de Fransa’da kullanılmıştır.²²

Doğu biliminin karşılığı olan Şarkiyat, istişrâk olarak karşımıza çıkıyor Arapça’da. Müsteşrik sözcüğünün karşılığı ise Oryantalist olarak ifade ediliyor. Şark toplumlarının lisanları, kültürleri, coğrafyaları ve tarihleri hususunda araştırma yapan akademisyenleri ve Şark toplumunun resmini oluşturan garplı ressamı ifade eder.²³

Şarkiyatçılık alanında yürütülen ilk çalışmaların hangi tarihte başladığı ve bu çalışmaları yürüten ilk batılının kim olduğu bilinmemektedir. Birtakım garplı rahiplerin Endülüs’te Arapça ve Kur’ân-ı Kerîm gibi eserleri kendi dillerine çevirdiklerini görüyoruz. Bunun yanında matematik, tıp, felsefe gibi birçok bilimlerde Müslüman ilim adamlarından ders aldıklarını biliyoruz.²⁴

18. Asrın ilk zamanlarında garbın birkaç ilim adamı, Oryantalizm’le ilgili

²² İbrahim Bayraktar, *Müsteşrikler ve Hz. Peygamber’e Bakışları*, Atatürk Ünv. İlahiyat Fakültesi dergisi, sayı 21, 2004, s. 23.

²³ Bulut, “Oryantalizm”, s. 428.

²⁴ Mustafa Es-Sibai, *Müsteşrikler ve Hedefleri*, (Sinan Yayınları), İstanbul 1971, s. 15.

ilerlemeler kaydediyor. Müslüman beldelerindeki Arapça yazma eserlerini halka açık kütüphanelerden aşırarak suretiyle, ya da makul rakamlardan satın alıp kendi ülkelerindeki kütüphanelerine taşıyorlardı. Böylece hızlı bir şekilde Avrupa'nın değişik kütüphanelerine önemli Arapça yazma eserler nakledildi. 19. Asrın ilk dönemlerinde Avrupa'da Arapça yazma yapıtların sayısı 250 bini geçti.²⁵

19. asrın son 25 yılına doğru, yani 1873 yılında Paris'te ilk şarkiyatçılar kongresi yapılmış, bu tarihten itibaren bu nev'i kongrelere devam edilmiş, doğunun dinleri ve medeniyetleri hakkında araştırmalar yapılmıştır.²⁶

Şarkiyatçıların bu günümüze kadar en fazla ehemmiyet verdikleri İslâm, Arap Edebiyatı ve İslâm medeniyeti olmasına rağmen Garb sömürgeciliğinin Şark'a yayılmasından sonra, politik ve teolojik nedenlerle Şark'ın âdetlerini, geleneklerini, medeniyetlerini, dillerini, coğrafyasını ve dinlerini araştırma biçiminde genişlemiştir.²⁷

²⁵ Es-Sibai, "Müsteşrikler ve Hedefleri", s.16.

²⁶ Es-Sibai, a.g.e., s. 16.

²⁷ Es-Sibai, a.g.e., s.17.

BİRİNCİ BÖLÜM

A. İslâm Tasavvufu Alanında Eser Veren Fransız Müsteşrikler

1. 19. Yüzyıl ve Öncesinde İslâm Tasavvufu Hakkında Eser Yayınlayan Fransız Müsteşrikler

1.1 Silvestre de Sacy'nin Hayatı ve Eserleri

1.1.a. Silvestre de Sacy'nin Hayatı

1758'de Paris'te doğan ve çocukken babasını kaybettiği için annesi tarafından yetiştirilen Sacy, en meşhur muallimlerden ders aldı. Napoleon Bonaparte dönemindeki aristokratlardan olduğunu biliyoruz. İmparatorluk şövalyesi ve baronu unvanlarına layık görülmüştür. Çocukken Latince ve Yunanca dillerini öğrendi. Sonrasında Benedikli bir rahipten Arapça ve İbrânîce ardından Farsça ve Türkçe öğrendi. Bununla birlikte Şark bilimleri hususunda ihtisaslaşmaya başladı.²⁸

1789'da oluşan karışıklıklara rağmen entelektüel çevreye kendini tanıttı. 1803'te Académie des Belles Lettres'e başkan seçildi. 1795' yılında kurulan Ecoles des Langues Orientales'ın Arapça kürsüsünün, 1806' yılında College de France'ın Fars dili kürsüsünün

²⁸ Faruk Bilici, "SACY Antoine Isaac Silvestre de", DİA, C.35, 2008, s. 366.

başını çekti. 1808 yılında milletvekili seçilmesine rağmen ilimdem hiç uzaklaşmadı. ²⁹.

1815 yılında Paris Üniversitesi'nin rektörü, bir kaç yıl sonra da Collège de France'ın rektörü olarak atandı. Dışişler Bakanlığı ile bağlantısı bulunan Sacy senatonun bir üyesiydi. Eğitim Şûrası'nda uzun zaman görev yaptı. 1832 yılında Şark yazmaları kendisine emanet edildi. Vefat ettiğinde Légion d'Honneur nişanına layık görüldü. Dil bilimi, nümismatik, epigrafi, coğrafya, edebiyat ve tarih gibi çeşitli dallarda bir çok kitap ve Journal des Savants, Journal Asiatique gibi o zamanın en meşhur dergilerinde makaleler neşretmiş, Farsça ve Arapça yazmalar yayımlamış ve bunları Fransızca diline çevirmiştir. Mısır hiyerogliflerinin çözümüyle de yakından ilgilenen Sacy 1838'de vefat etmiştir.³⁰

1.1.b. Silvestre de Sacy'nin Eserleri

Fransa'da Silvestre de Sacy, Feriduddîn Attar'ın *Pendnâme* adlı eserini Fransızcaya çevirerek, böylece batıda tercüme edilen ilk kaynaklar arasında yerini almıştır. ³¹

Silvestre de Sacy'nin başlıca eserleri şunlardır :³²

²⁹ Bilici, "SACY Antoine Isaac Silvestre de", s. 366.

³⁰ Bilici, a.g.e., s. 366.

³¹ Aşkar, *Tasavvuf Tarihi Literatürü*, s. 397.

³² Bilici, a.g.e., ss. 366-367.

- *Mémiores sur divers événements de l'histoire des arabes avant Mahomet*, Paris 1785.
- *Mémoires sur l'origine et les anciens monuments de la littérature parmi les arabes*, Paris 1785.
- *Principes de grammaire générale*, Paris 1799.
- *Chrestomathie arabe ou extraits de divers écrivains tant en prose qu'en vers* (I-III, Paris 1806, I-II, Paris 1826-1827).
- *Grammaire arabe* (I-II, Paris 1810).
- *Discours sur les traductions d'ouvrages écrits en langues orientales*, Paris 1810.
- *Premiers mémoire sur la nature et les revolutions du droit de propriété territorial en Egypte*, Paris 1815.
- *Poème d'Ascha*, Paris 1816.
- *Livre de Calila et Dimna ou fables de Bidpai*, Paris 1816.
- *Mémoire sur l'origine du culte que les druzes rendent à la figure d'un veau*, Paris 1818.
- *Mémoire sur la dynastie des assassins et sur l'étymologie de leur nom*, Paris 1818.
- *Second mémoire sur la nature et les révolutions du droit de propriété territoriale en Egypte*, Paris 1821.
- *Les Séances d'al-Harirî*, Paris 1822.
- *Troisième et dernier mémoire sur la nature et les révolutions du droit de propriété territoriale en Egypte*, Paris 1824.
- *Anthologie grammaticale arabe ou morceaux choisis de divers grammairiens et*

scoliaſtes arabes, Paris 1831.

- *Alfyya d'Ibn-Mâlik ou la quintessence de la grammaire arabe*, Paris 1833.
- *Exposé de la religion des druzes* (I-II, Paris 1838).

Neşirleri :³³

- *Les Livres des étoiles errantes qui continent l'histoire de l'Egypte et du Caire*, (İbn Ebü's-Sürûr el-Bekrî, el-Kevâkibü's-saire fi ahhârî Mısr ve'l Kâhire). Notices et extraits des manuscrits de la Bibliothèque Nationale, Paris 1787, I, 165-280.
- *Le Livre du secret de la créature*, Tyanalı Apollonios, (Kitâbü Sirri'l-halîka) a.g.e, Paris 1799, IV, 107-158.
- *Histoires des Poètes*, Devletşah Tezkiretü's-şu'ara', a.g.e., IV, 220-272.
- *La Faudre du Yemen ou conquête du Yemen par les othomans*, Nehrevâlî, el-Berk'ul Yemânî fi'l-fethi'l- Osmanî. a.g.e, Paris 1799, IV, 412-504.
- *Le Livre qui apprend à connaître la ville de sainte de Dieu ou histoire de la Mecque*, Nehrevâlî, el-İ'lâm bi-a'lâmi beledi'llâhi'l-harâm. a.g.e, Paris 1799, IV, 538-591.
- *Le Livre de l'indication et de l'admonition ou l'indicateur et le moniteur*, Ali b. Hüseyin el-Mes'udî , et-Tenbîh ve'l-işrâf, a.g.e, Paris 1810, VIII, 132-199.
- *Traité sur l'orthographe primitive de l'Al-Coran*, Dâni, el-Mukni fi ma'rifeti hattı meşâhifi'l-emşâr, a.g.e, Paris 1810, VIII, 290-332.
- *Kelîle ve Dimne'nin Ebü'l-Meâlî Nasrullah b. Muhammed el-Gaznevî tarafından*

³³ Bilici, "SACY Antoine Isaac Silvestre de", ss. 366-367.

yapılan Farsça çevirisi, a.g.e, Paris 1818, X, 94-196, 265-268.

- *Definition*, Seyyid Şerif el-Cürcânî, et-Ta'rîfât, a.g.e, Paris 1818, X, 1-93.
- *Les haleines de la familiarite provenant des personnages eminents en saintete*, Nefehâtü'l-üns min hazarâti'l-kuds, a.g.e, Paris 1831, XII, 287-436.

Tercümeleri :³⁴

- *Extraits de la grande histoire des animaux*, Demîrî, Hayâtü'l-hayevân'dan seçmeler, Strasbourg 1787.
- *Traité des monnaies musulmanes*, Makrîzî, Şüzûrül'-ukûd fî zikri'n-nükûd, Paris 1797.
- *Relation de l'Egypte par Abd al-Latif*, Abdüllatîf el-Bağdâdî, el-Îfâde ve'l i'tibâr, Paris 1810.
- *Livre de Calila et Dimna ou fables de Bidpai*, Kelîle ve Dimme, Paris 1816; Arapça metinle birlikte.
- *Le Livre des conseils*, Ferîdüddin Attâr, Pendnâme, Paris 1819.
- *İbn Hişâmen-Nahvî, el-Î'râb'an kavâ'idi'l-i'râb*, Paris 1829.
- *Nefahât'ın mukaddimesini* Fransızca'ya tercüme etmiştir.³⁵

³⁴ Bilici, "SACY Antoine Isaac Silvestre de", ss. 366-367.

³⁵ Süleyman Ateş, *Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması, Bildiriler*, C.2, (Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı Yayınları), Eskişehir 2014, s. 269.

2. 20. Yüzyıl ve Öncesinde İslâm Tasavvufu Alanında Eser Yayınlayan Fransız Müsteşrikler

2.1. Louis Massignon'un Hayatı ve Eserleri

2.1.a Louis Massignon'un Hayatı

Tasavvufu en iyi bilen ve Fransız İslamoglarından biri olan Massignon, 25 Temmuz 1883'te Nogent-sur-Marne'da dünyaya geldi. Heykeltıraş ve ressamcı Ferdinand Massignon'un oğlu olan Louis Massignon 1899-1901 yılları arasında Paris'te edebiyat ve Lisans diplomasına sahip olur. Onyediy yaşındayken, spiritualist yazar J.-K. Huysmans ile karşılaşır ve bu karşılaşma onun için bir dönüm noktası olur. 1901'de kısa bir Cezayir seyahatinden sonra, Sorbonne üniversitesinde tarih üzerine lisans üstü çalışmaları hazırlarken, 1904'te İslâm dünyasını akademik biçimde keşfeder.³⁶

Mağrib tarihçileri için referans mahiyeti bulunan ve Cezayir'de 1906'da yayımlanan 16. Yüzyılın ilk onbeş yılı Fas coğrafyası tablosu, Lyautey tarafından tasdik edilmiş ve o dönemin gündemini oluşturan bu çalışma, Charles de Foucauld ile tanışmaya fırsat vermiştir. Bu çalışma onu, alkol tüketmekten men eder ve Fas'taki ilk deneyimi olmasına olanak verir. Ecoles des Langues Orientales Vivantes'tan arapça diplomasına sahip olur ve ardından 1905'te Cezayir'deki 14. Oryantalist kongresine katılır. 1906'dan itibaren

³⁶ Hassan Elboudrari, *Dictionnaire des orientalistes de la langue Française*, (Karthala Yayınları), Paris 2012, s. 702.

Mısır'daki (IFAO) üyesi olur. 1906'dan 1908 yılına kadar mezopotamyada arkeolojik araştırmaları misyonunu yürütür. İşte bu çalışma esnasında, ölümle burun buruna geldiğinden İslâm dünyasıyla irtibatı, bir öncekinden daha belirgin bir hal alır.³⁷

1907'de henüz 24 yaşındayken Irak'ta kazı çalışmaları esnasında Hallâc-ı Mansur'a ait mısralara rastlar ve ilgisini çeker. Bu olaydan sonra hayatı boyunca Hallâc-ı Mansur'u araştırır ve eserlerinin çoğunu onun üzerine yazar.³⁸

1912'den itibaren yürüttüğü doktora tezi kendisini on yıl meşgul eder. 1922'de Sorbonne'da “*La passion d'Al-Hallâdj, martyre mystique de L'İslâm*” adlı tezini bitirmesi kendisine bir milat olur. Tamamlayıcı ve bir o kadar önemli olan “*Essai sur les origines du lexique technique de la mystique musulmane*” adlı tezi'de bulunmaktadır. Bu tez, Hallâc, Selmân-ı Fârisî, Fâtımatü-Zehra ve yedi uyuyanlar gibi mistik isimlerden yola çıkarak İslâm dünyasının anlaşılmasına adanmıştır.³⁹

1926'da parlak bir üniversite kariyeri gerçekleştiren Massignon, ardından “Collège de France” da profesör olarak yerini alır. Le Chatelier'nin asistanlığını yapan Massignon 1919'da hocasının yerine geçer. Bu anlamda, Kâhire'nin yepyeni üniversitesinde, 1910-1912 yılları arasında, (1873'te kendisinden önce Goldziher hariç hiç bir batılıya açık olmayan) ve felsefe tarihini Arapça olarak okuttuğu ve Kâhire'de bulunan El-Ezher üniversitesinde ki formasyon aşamasından sonra, yazı işleri müdürü olduğu ve eski “*Revue*

³⁷ Elboudrari, *Dictionnaire des orientalistes de la langue Française*, s. 702.

³⁸ Aşkar, *Tasavvuf Tarihi Literatürü*, s. 397.

³⁹ Elboudrari, a.g.e., s. 702.

du Monde Musulman” dergisinden esimlenen “*Revue des Etudes Islamiques*” dergisini çıkartır.⁴⁰

Bir zamanlar bekar kalıp kendisini Allah’a adamayı hedefliyorken 1914’te Marcelle Dansaert-Testelin ile evlenir. 1917’de savaş onu Skyes-Picot diplomatik misyonuna tayin olduğu Dardanel cephesine sürükler ve kendisiyle her zaman mesafesini koruduğu T.E. Lawrence ile karşılaşır.⁴¹ Massignon ve Lawrence ilk defa ağustos 1917’de Kudüs’te karşılaşır. Henüz 34 yaşında olan Massignon entellektüel dünyasında Arapça uzmanı olarak biliniyordu. Lawrence ise daha 29 yaşında ortadoğuda yaşayan Fransızlar hariç pek tanınmıyordu.⁴²

1933’te EPHE’ye eğitim müdürü olarak seçildi ve aynı yıl 1954’te collège’den emekli oldu ve Kâhire’deki tamamladığı Arap akademisine seçildi. Onun bu akademik kariyeri, her zaman siyasi bir eylem ile birleşirdi. Arap dünyasıyla uzlaşan Massignon, büyük davası olan “misafirperverlik” kavramını geliştirmek için mücadele ederdi. 1934’te Mısır kökenli ve Hristiyan olan Mary Kahil’le İslâm-Hristiyan yakınlaşması için “*La Badaliya*” diye adlandırdıkları dua organize ettiler. 1940 yılları sonundan itibaren, özellikle Fransa-Mağrib komitesiyle ve Fransa İslâm-Hristiyan komitesiyle, Filistin’de, Fas’ta, Fransa’da ve Cezayir’deki sömürgesizleşme ve mazlumlara karşı yürütülen savaşları engellemek maksadıyla ortak karar aldılar.⁴³

⁴⁰ Elboudrari, *Dictionnaire des orientalistes de la langue Française*, ss. 702-703.

⁴¹ Elboudrari, a.g.e., ss. 702-703.

⁴² Albert Hourani, *L’Islam dans la Pensée Européenne*, (Naufal Yayınları), Paris 1995, ss. 155-156.

⁴³ Elboudrari, a.g.e., s. 703.

Hukuk ve karşılaştırmaların kilit ismi olan Massignon, bu meziyeti Huysmans (1907) ve Faucauld (1916) gibi, aynı zamanda Hristiyan mistizmin bilinen yüzlerinden A.C Emmerich (1824) örneği olarak verilebilir. Öte yandan güçlü, sürdürülebilir dostluklar kuran Massignon, Claudel, Mauriac, Maritain ve Gabriel Marcel ile, karşıt görüşten ise kendisinin öğrencileri olan Taha Hüseyin (1973), Ali Şeriatî'yle (1977), bununla birlikte kendisine namaz ve oruç'la ibadet disiplini kazandıran ve kendilerine öğrenci olduğu İkbâl (1938) ve Gandhi (1948) ile görülür.⁴⁴

Tam anlamıyla Massignon, bir ibadet adamıydı. Kısa bir dönem Arapça olarak Doğu Hristiyanlarının ritüellerine göre ibadet etti. 1950'de Doğu ritüeline bağlı Melkit kilisesi kendisine Kâhire'ye rahip olma emrini verdi.⁴⁵ Louis Massignon, oryantalistler arasında İslâm Tasavvuf geleneklerini en iyi tanıtan, mâneviyatın ve ilmin büyük simgesi, büyük hedeflerin gerçekleşmesi için entellektüel birikimini ve hayatını buna adayan bir ilim adamıydı.⁴⁶ Tasavvuf tarihiyle ilgili çalışmalar, ömrünün 33 yılını aldı. Bu alanla ilgili çok araştırma ve makalesi bulunan Massignon, 1962 yılında vefat etti.⁴⁷

2.1.b. Louis Massignon'un Eserleri

Youakîm Moubârac tarafından ele alınan Louis Massignon'un eserlerinin bibliyografyası 200 kitap ve 100 rapor, 150 konferans metni ve makalelerle birlikte 50

⁴⁴ Elboudrari, *Dictionnaire des orientalistes de la langue Française*, s. 703.

⁴⁵ Keryell Jacques, *Louis Massignon et ses contemporains*, (Karthala Yayınları), Paris 1997, s. 90.

⁴⁶ Elboudrari, a.g.e., s. 703.

⁴⁷ Aşkar, *Tasavvuf Tarihi Literatürü*, s. 397.

nutuktan oluşmaktadır.

Youakîm Moubârac tarafından ele alınan eserlerin bibliyografyası, Pentalogie İslamo-Chrétienne başlığı altında, Tome 1 “L’œuvre de Louis Massignon” cildinde toplanmıştır.⁴⁸

Birinci cilt: *L’œuvre de Louis Massignon* (Louis Massignon’un eseri)

İkinci cilt: *Le Coran et la Critique Occidentale* (Kur’an ve Batı Eleştirisi)

Üçüncü cilt: *L’Islam et le Dialogue İslamo-Chrétien* (İslâm ve İslâm-Hiristiyan Diyalogu)

Dördüncü cilt: *Les Chrétiens et le Monde Arabe* (Hiristiyanlar ve Arap Dünyası)

Beşinci cilt: *Palestine et Arabité* (Arapçılık ve Filistin)

Meşhur olan eserleri şunlardır:⁴⁹

- *La Passion de Hallâj, Martyr Mystique de l’Islam* (İslâm’ın Sûfî Şehidi Hallac’ın İzdirâbı), 1975, yeni basım, 4 cild, Gallimard, Paris 1990.
- *Essai sur les Origines du Lexique Technique de la Mystique Musulmane* (İslâm Tasavvufunun Teknik Sözlüğünün Kökenleri Hakkında Deneme).

Bu eser, beş ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm giriş mahiyetindedir. İkinci bölüm, tasavvufun Kur’ânî terminolojisinden bahsedilir. Aynı bölümde yine tasavvufun

⁴⁸ Bkz. Youakîm Moubarac, *Pentalogie İslamo-Chrétienne*, Tome 1.2.3.4.5, Éditions du Cénacle Libanais, Beyrut, 1986.

⁴⁹ Bkz. Özemre, *Louis Massignon*.

yabancı menşei meselesi ele alınır ve sırayla İran, Hristiyanlık, Hermetizm etkileri aktarılır. Üçüncü bölümde, tasavvufun diğer İslâmî disiplinlerle olan ilişkileri ele alınır. Dördüncü bölümde, sûfî ve tasavvuf kelimelerinin kökeni, kısaca tasavvuf tarihinde Hz. Peygamber döneminin etkisi, sahabe dönemi ve zühhd dönemi ayrı ayrı ele alınır. Beşinci bölümde, hicri III. asırda ortaya çıkmış tasavvufî ekoller anlatılır. O dönemin belli başlı mutasavvıflarından Muhasibî, Yahyâ bin Muaz, Bayezid-I Bistamî, Sehl et-Tüsterî, Cüneyd-i Bağdadî ve Harrâz'ın tasavvufî görüşleri aktarılır. Eserin ekler kısmında, Massignon'un kendi elinden çıktığı anlaşılan Kelabâzî'nin et-Taarruf'u ve Sülemî'nin tefsirinden Hallâc-ı Mansur'la ilgili iktibaslar yer alır. Batıda yapılmış ve ilk derli toplu çalışmalardan olması hasebiyle Massignon'un bu eseri tasavvuf tarihi açısından önem arzeder.⁵⁰

- ***Les Trois Prières d'Abraham*** (Hz İbrâhim'in Üç Duası), yeni basım, CERF, Paris 1997.
- ***Akhbar Al-Hallâj*** (Hallac'dan Haberler), 4. baskı, Vrin, Paris 1975.
- ***Husayn Mansûr Hallâj : Dîwân*** (Hüseyin Mansûr Hallac : Dîvan), Cahier du Sud, Paris 1955 ; yeni basım, Seuil, Paris 1992.
- ***Parole Donnée, précédée d'Entretiens avec Vincent-Mansour Monteil*** (Vincent-Mansour Monteil ile Sohbetler'in Takaddüm Ettiği, *Verilmiş Söz*), Seuil, Paris 1983.
- ***La Légende de Hallâj Mansûr en Pays Turcs***, (Türk diyarında Hallâc-ı Mansûr'un Efsanesi). Librairie Orientaliste, Paul Gentler, Paris 1947.

⁵⁰ Aşkar, *Tasavvuf Tarihi Literatürü*, s. 398.

- *Opera Minora* (Küçük Eserler), 3 cild, 2193 sayfa, Dar Al-Maaref, Beyrut 1963.

2.2 Georges-Chehata Anawati'nin Hayatı ve Eserleri

2.2.a Georges-Chehata Anawati'nin Hayatı

6 Haziran 1905'te İskenderiye'de, Homs kökenli Yunan-Ortodoks bir aileden dünyaya gelen Anawati, Hristiyan kardeşlerin okulu olan Collège Saint-Marc d'Alexandrie'de parlak bir öğrencilik yılları geçirdi. Kısa bir zaman dini hayat, onun ilgisini çeker fakat Ortodoks ruhban sınıfından, kendisine sorduğu entellektüel dini sorularına cevap bulamıyordu. 16 yaşında Latin Katolisizmine geçiş yaptı. İleri zamanlarda Cizvitler tarikatına katılmayı denese de, daha önce Katolisizme geçiş yapmasını istemeyen ailesinin engelleriyle karşılaştı.⁵¹

Mısırlı İslamoglarından olan ve Arapça-Fransızca konuşan Anawati, Oryantalizmin entellektüel geleneklerinde yerini aldı. Ancak Louis Massignon tarafından açılan yolu izlerse, İslâm felsefesine ve ona bilimsel anlamda katkıda bulunması ile Arap-Hristiyan pozisyonuyla büyük ölçüde ilişkilendirilebilir. Anawati Ortodoks bir ailede doğup büyüdüğü, frankofon kültüründen ziyade Arap kültürüne ve Mısır'a bir o kadar bağlı olduğu, doğu Akdeniz'in ortasında yer alan İskenderiyede gördüğü kültürel çeşitlilik,

⁵¹ Claude Gilliot, *État moderne, nationalismes et islamismes*, (Édisud Yayınları), 1993, s. 280.

hayatı boyunca kendisini etkilemiştir. Beyrut ve Lyon’da kimya ve eczacılık eğitimini alan Anawati, bir süre ailesine ait laboratuvarında çalıştı.⁵²

Felsefe ve teoloji tutkusu olan Anawati, Thomas d’Aquin düşüncesini yenilemek, inanca ve akla uygun bir metafizik sunmak için, materialist ve pozitif fikirler sunan Jacques Maritan’ı (1973) okur. Bu entellektüel dayanak üzerine, Anawati islamolog eserinden ziyade dini sözleşmesindeki tavrını da koyuyor. 1934’te Arapça eğitimlerine yeni bir yön çizildiği sırada, dini emirleri en Tomist olan Dominiklere katılır. Artık Arapları dini açıdan incelemek söz konusu değil, aksine dinler arası diyalogun gerçekleşmesi için, İslâm düşüncesindeki ortak noktaları, Hristiyan hümanizimiyle özdeşleştirmektedir.⁵³

Paris’in Dominiken bölgesindeki eğitim merkezi olan Sauchoir’da öğrenci olan Anawati, Arap kültürü ve İslâm eğitiminde kendini geliştirmek için Jacques Jomier (2008) ve Serge de Beaurecueil (2005) ile gönüllü olur. Massignon’un tavsiyeleri üzerine 1941 ila 1944 yılları arasında Cezayirin başkenti Alger’de bulunur. Filoloji ve İslâmoloji eğitiminden sonra, orada Robert Brunschvig (1990), Marius Canard (1982), Évariste Lévi-Provençal (1956) ve diğer büyük oryantalistlerle karşılaşır. Çeşitli insanlarla görüş alış verişini yapmak için, Cezayir ve Fas üniversitelerinde bulunan Arap meslektaşlarını da ziyaret etme nezaketini de gösteriyordu.⁵⁴

⁵² Géraldine Chatelard, *Dictionnaire des orientalistes de la langue Française*, (Karthala Yayınları), Paris 2012, s. 23.

⁵³ Chatelard, a.g.e., s. 23.

⁵⁴ Chatelard, a.g.e., s. 23.

Anawati 1944'ten vefatına kadar, Kâhire'de bulunan Abbasiye Dominik manastırında resmen ikamet eder. 1953'ten 1984'de kadar yönettiği (IDEO) *Institut Dominicain D'Études Orientales*'ın kurucuları arasında yer alır. Eczacılığı öğretmek için Avrupa, Kuzey Amerika ya da İskenderiye seyahatleriyle birlikte, etkinlikleri çoğalttığından dolayı nadiren Mısırın başkentinde bulunurdu. Belli bir yerde Massignon'un yakın çevresiyle Tâha Hüseyin gibi, Ezherlilerle ve El-Ikhâ ad-Dînî İslâm-Hiristiyan kardeşliği üyeleriyle sık sık görüşüyordu. İletişim konusunda son derece yetenekli olan Anawati, entellektüel değişim ve dostluk ağına katılmasıyla, islamogların ya da din toplulukların çevresini geçen bir şöhrete sahip olur.⁵⁵

Yayın listesinde Fransızca ve Arapça 250'den fazla makale ve kitap bulunmaktadır. Üretimin amacı ortaçağ Arap felsefesiyle ilgilidir. (*Études de philosophie musulmane*, 1974). Bununla birlikte Avicenne'le (İbnî Sînâ) ilgili bibliyografya denemesi bulunmaktadır. (*Essai de bibliographie avicennienne*, 1950). İbnî Sînâ'nın metafiziği (*La métaphysique du Shifâ*, 1978-1985). Baskılarını, metin tercümelerini ve yorumlarını genellikle Kâhire Arap Akademisi üyeleri olan, Müslüman entellektüellerle, samimi bir işbirliği içerisinde yürütür. Fakat daha çok, dostu olan Louis Gardet (1986) ile işbirliğini sürdürür. (*Introduction à la théologie musulmane* 1945; *Mystique musulmane*, 1960).⁵⁶

Aynı zamanda dinler arası diyalog ve Arap bilim tarihi için çalışmalar ayırır. Vatikan II zamanında, İslâm'a karşı Katolik pozisyonun yeniden tanımlanması için önemli bir

⁵⁵ Chatelard, *Dictionnaire des orientalistes de la langue Française*, ss. 23-24.

⁵⁶ Chatelard, a.g.e, ss. 23-24.

danışmanlık rolü üstlenir. Hristiyanlık araştırmaları için araçlar sunarak, İslâm teolojisinin reformu için katkıda bulunmak, Müslüman topluluklarında dini çoğulcuğu savunmak için çağdaş hedefleri takip ediyordu. Anawati 28 Ocak 1994'te Kâhire'de vefat etmiştir.⁵⁷

2.2.b. Georges-Chehata Anawati'nin Eserleri

Georges-Chehata Anawati'nin Başlıca Eserleri Şunlardır:⁵⁸

- *Introduction à la théologie musulmane : Essai de théologie comparée*, (İslâm Teolojisine Giriş, Karşılaştırmalı Teoloji Denemesi) par Louis Gardet et Georges Chehata Anawati, Librairie philosophique J. Vrin, Études de philosophie médiévale, 1948, réédition 1981.
- *Essai de Bibliographie avicennienne*, (Avisen bibliyografyası denemesi) Direction culturelle de la Ligue arabe, Dar Al-Maaref, Le Caire, 1950.
- *Dieu et la destinée de l'homme. Les grands problèmes de la théologie musulmane*, (Tanrı ve Kader, İslâm Teolojisinin Büyük Sorunları) par Georges Anawati et Louis Gardet, Librairie philosophique J. Vrin, Études musulmanes, 1967.
- *Mystique musulmane : Aspects et tendances, expériences et techniques*, par Georges Chehata Anawati et Louis Gardet, Librairie philosophique J. Vrin, Études musulmanes, 1976. (İslâm Mistizmi: Sorunlar ve Trenler, Deneyimler ve Teknikler).

⁵⁷ Chatelard, *Dictionnaire des orientalistes de la langue Française*, ss. 23-24.

⁵⁸ http://alkindi.ideo-cairo.org/authority/work_manifestation_publication_by/21390/50, 20.03.2017.

Mystique musulmane: Aspects et tendances, expériences et techniques; bu eser Anawati ve Louis Gardet tarafından telif edilmiş, Aspects et Tendances-Experiences et Techniques, alt başlığından da anlaşılacağı gibi İslâm Tasavvufuna Bakışlar, Akımlar, Tecrübeler ve Teknikleri içeren bir çalışmadır. Eser, dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm Tarihi Dönemler adıyla şu dört kısımdan oluşmaktadır: 1-İslâm Tasavvufu 2-Varlık İçin Mücadele. Bu kısımda Ebû Zerri'l-Gıfarî, Hasan-î Basrî, Rabiâtü'l Adeviyye, Zunnûn-ı Mısrî, Muhasibî, İbrahim Edhem, İbn Kerrâm, Bayezid-I Bistamî, Tirmizî, Sehl et-Tusterî, Cüneyd, Hallâc-ı Mansur gibi ilk dönem sûfilerinin tasavvufa etkileri ele alınır. 3-Uzlaşma-Tasavvufun Zaferi. Bu kısımda Gazalî ve sünnî anlayışa etkilerine yer verilir. 4-Tasavvufun Yayılması (Büyük Eserler). (XII VE XX. Yüzyıllar Arası Düşüş). Bu kısımda İşrakî felsefenin temsilcisi Sühreverdi, İbnü'l-Arabî, İbn Fârız, Mevlanâ Celâleddin-i Rumî, İbn Sebîn, Abdülkerim el-Cilî ve tasavvufa katkıları ele alınır. İkinci bölüm, Sûfilik Tecrübeleri adıyla dört kısımdan oluşmaktadır. 1-Sûfilik ve İslâm 2-Ayrıca Nitelikler 3-Halvet Durumları. Üçüncü bölüm, Makamlar ve Hâller başlığı altında beş kısımdan oluşur: 1-Metinlerin tanıtımı 2-Tanrı Anlayışı 3-Tevbe, Zühd, Terk 4-Marifetullah 5-Vecd. Dördüncü bölüm, Zikir Tecrübesi-Methot ve Teknikler başlığıyla üç kısma ayrılır: 1-Zikrullah 2-Bir iç tecrübe olarak zikir 3-Manevî teolojinin bazı problemleri. Eserin ekler kısmında şu iki başlık yer almaktadır. 1-Mutasavvıflara göre Musa peygamberin içsel tecrübesi. 2-Sûfilik ve Kelâm. Anawati ve Gardet tarafından hazırlanmış ve batıda Fransızca olarak yapılan ilk çalışmalardan biri olan bu eser, araştırmacıların tasavvufa dışardan ve oryantalistik bakış tarzıyla ele aldıkları bir eserdir.⁵⁹

⁵⁹ Aşkar, *Tasavvuf Tarihi Literatürü*, ss. 398-399.

- « *La métaphysique du Shifa'*, (İbnî-Sîna'nın Metafizigi) édité et traduit par Georges Anawati, Librairie philosophique J. Vrin, Études musulmanes ».
- « *Études de philosophie musulmane*, (İslâm Felsefesi Araştırmaları) Librairie philosophique J. Vrin, Études musulmanes, 1999 ».
- « *Polémique, apologie et dialogue islamo-chrétien. Positions classiques médiévales et positions contemporaines* », (Münakaşa, Özür ve İslâm-Hristiyan Diyaloğu. Ortaçağ ve Çağdaş klasik pozisyon). *Euntes Docete*, XXII, 1969 ».
- « *Islam et christianisme. La rencontre de deux cultures en Occident au Moyen Âge* », (İslâm ve Hristiyanlık. Ortaçağ Yılları Batıda İki kültürün buluşması). MIDEO, n° 20, 1991.
- « *L'amour de Dieu d'après l'Ihya' 'ulum al-din de Ghazali* » , (İmam Gazalî'nin İhyasına göre İlâhi Aşk). *Etudes de civilisation medieval*, Poitiers: C.E.S.C.M. (1974).
- « *Bibliographie de la philosophie médiévale en terre d'islam pour les années 1959-1969* », (1959-1969 Yılları İçin İslâm ülkelerinde Ortaçağ Felsefe Bibliyografyası). Louvain : Société internationale pour l'Étude de la Philosophie médiévale (S.I.E.P.M), 1970.
- *Christianisme et islam*, (Hristiyanlık ve İslâm). Roma : Pontificia Università Urbaniana, 1975.
- *La notion de wujud dans le "Kitāb al-mashari' wal-mutarahat" de Suhrwardi*, (Sühreverdi'nin Kitâbü'l-Meşari ve'l Mutaharat eserindeki vucud anlayışı). Cairo : General Egyptian Book Organisation, 1975.

• ***Philosophie médiévale en terre d'islam***, (İslâm Ülkelerinde Ortaçağ Felsefesi). Le Caire : al-Maaref Press, 1958.

• ***Recherches d'islamologie***, (İslamoloji Araştırmaları). Recueil d'articles offerts à Georges C. Anawati et Louis Gardet par leurs collègues et amis, Louvain : Éditions Peeters ; Louvain-la-Neuve : Éditions de l'Institut supérieur de Philosophie ; 1977.

• ***Une preuve de l'existence de Dieu chez Ghazzali et S. Thomas***, (Gazalî ve S. Thomas'ta Allah'ın varlığının bir kanıtı). Par S.L. de Beaurecueil et G.C. Anawati, Le Caire : Dar al-Maaref, 1956.

Anawati'nin bazı makaleleri:⁶⁰

• ***Fakhr al-Dîn al-Râzî 606/1209, Éléments de biographie***, (Fahreddin er-Râzî biyografyası) Mélanges d'orientalisme offerts à Henri Massé à l'occasion de son 75ème anniversaire / G. C. Anawati, A. J. Arberry, H. W. Bailey, 1963.

• ***Louis Massignon et le dialogue islamo-chrétien***, (Louis Massignon ve İslâm-Hiristiyan diyalogu). 1987.

• ***Théologie musulmane et théologie de S. Thomas***, (İslâm Teolojisi ve S. Thomas Teolojisi). 1274 année charniere: mutation et continue, 1977.

• ***"Rahman" et "Rahim" dans les "Lawami' al-bayyinât" de Fakhr al-Din al-Razi***, (Fahreddin er-Râzî'nin Levâmiu'l-Beyyinât eserindeki Allah'ın sıfatlarına dair). 1984.

⁶⁰ http://alkindi.ideo-cairo.org/authority/work_manifestation_publication_by/21390/50?page=1, 20.03.2017.

- *Le renouvellement de l'université de l'Azhar*, (El-Ezherin Yenilenmesi). 1961.

2.3. Louis Gardet'in Hayatı ve Eserleri

2.3.a. Louis Gardet'in Hayatı

1904'te doğan ve bilinen bir Hristiyan Oryantalist olması gereken Louis Gardet'in gerçek kökeni her zaman inkar edilir. Öncelikle felsefe alanında parlak bir üniversite eğitiminden sonra, edebiyat ve şiir alanında, sorularına cevap bulmak için araştırmalar yapmıştır. 1926-1927 yılları arasında uzun bir entellektüel ve manevî boşluğunun getirdiği intihar girişimlerini önlemesine yardımcı olan Thomizm felsefesi ve kesin kararlılığı, hayatında bir dönüm noktası oluşturur.⁶¹

“Charle de Foucauld'ın anlayışı gibi, çöl deneyimini üstlenmek için kendisini yüreklendiren hint uzmanı Olivier Lacombe'ın keşfi ve filozof Jaques Maritain'le olan dostluğu ona derin bir dini dönüşüm yaşatır. 1933'ten itibaren Cezayir'e bağlı Oran şehrinin güneyindeki, frère André ismi altında bulunan Fraternité de Sidi Cheikh teşkilatında ibadet ve tefekkür içinde olur. İnsânî yönden dostluk ve entellektüel saygı içerisinde, sevmeye ve anlamaya çalıştığı Müslüman komşularıyla dostluğu keşfettiği sırada, özellikle kendi klasik stilinden Arapçayı öğrenir. Bu esnada Louis Massignon ile hem dost hem öğrenci ilişkilerini sürdürür. Karşılaştırmalı mistik araştırmaları, İslâm

⁶¹ Bkz. Borrmans Maurice, *Louis Gardet L'Homme et L'œuvre*, Annuaire de l'Afrique du Nord, Tome XXV, 1986, s. 605.

tasavvufu eğitimi ve Hallâc üzerine yaptığı şahsi araştırmalarının sayesinde Massignon, Gardet'in kendi gibi olması için gecikmeyecektir"⁶².

“1937-1939 yılları arasında *Revue Thomiste* dergisinde, İslâm felsefesi ve tasavvuf hakkında ilk maddeleri yer almıştır. 1939-1945 Savaş sonrası, Louis Gardet Fransada Saint Maximin, daha sonra Toulouse şehrinde ikamet eder. İnsânî ve entellektüel özellikleri, Arap dünyasından ziyade Avrupa ve Amerika'daki enstitüler ve üniversitelerden inançlı inançsız, Müslüman Hristiyan, bir çok bilimsel veya ideolojik çevrelerden sağlam ve sağdık dostlar kurmasına neden olur"⁶³.

Kitapları sayesinde tanınır ve ilk olarak dostlukları 1942'ye kadar dayanan Mısırlı Dominiken G.C. Anawati ile işbirliği içerisinde yürüttüğü “*Un essai de théologie comparée, l'introduction à la théologie musulmane*” (1948) eseriyle olmuştur. Daha sonra 1954'te Vrin yayınları tarafından basılan “*La Cité Musulmane*” ve Etienne Gilson ile yürüttüğü “*Etudes Musulmanes*” takip eder. Bu kitabın kendi döneminde, çok büyük önemi vardır. Louis Gardet'in çeşitli üst düzey bilimsel dergilerde bir çok makaleleri bulunmaktadır. Arap dünyası, İran, Pakistan, Avrupa ve Amerika gibi dünyanın çeşitli yerlerinde konferanslar ve seminerler düzenlenmiştir.⁶⁴

Mart 1948'te konferansa katılmak üzere gittiği Venezuela'da geçirdiği bir kaza sonucu Hemipleji ve Afazi hastalığına tutulur. Duyma, okuma ve anlama kabiliyeti,

⁶² Maurice, *Louis Gardet L'Homme et L'œuvre*, s. 605.

⁶³ Maurice, a.g.e., s. 605.

⁶⁴ Maurice, a.g.e., s. 605.

kendisinin bir çok şeyle iletişime geçmesini sağladı. Bir zaman sonra uzun yıllar en sadık dostlarının kendisini ziyaret ettiği Toulouse’da dinlenmeye çekildi. Kùltürler arasındaki sorunlarla ilgili son kitaplarını derlemek ve geçirdiğı elim hastalığını atlatmada yardımcı olabilmek için kendisini iyi tanıyan Michel kardeşin desteğini alır.⁶⁵

“Papa VI Paul tarafından kurulan Hiristiyan olmayanlarla ilişkiler sekretaryası huzurunda danışman olarak atanır. Louis Gardet İslâm-Hiristiyan diyalogunda en çok aktif olan öncüler arasında yerini alır. Hiristiyan düşüncesindeki yenilikçi ve geliştirilmiş fikirler sunması II Vatikan konsilinin hazırlanmasına sebep olur. Klasik ve modern biçimde İslâmi gerçekleri bilimsel açıdan açık ve anlaşılabilir olmasına önemli katkıda bulunmasından dolayıdır ki, mayıs 1978’de Louvain Üniversitesi tarafından “*Docteur honoris causa*” Şeref doktorluğu unvanını aldı. Buna ek olarak dostu G.C. Anawati kendisine “Recherches d’İslamologie” eserinden bir cilt hediye etmiştir”⁶⁶. 17 Temmuz 1986’da Toulouse şehrinde hayata veda eder.

2.3.b Louis Gardet’in Eserleri

Ayrıntılı bir bibliografya Med El-Habib Samrakandi tarafından “*Horizons Maghrébins*” dergisinde 9-10 sayılı bölümünde Gardet’in eserleriyle ilgili 22 kitap, 57 konferans, söyleşiler ve katkılar, 109 dergi makalesi, hakkındaki 21 yazıları, 24 önsözü, İslâm ansiklopedisi’ndeki 61 makaleleri ve Louis Gardet’in eserleri olan diğer

⁶⁵ Maurice, *Louis Gardet L’Homme et L’œuvre*, s. 606.

⁶⁶ Maurice, a.g.e., s. 607.

ansiklopediler yer almaktadır.⁶⁷

Eserlerinde yer alan kitapların başlıcaları şunlardır:⁶⁸

• *Introduction à la théologie musulmane: Essai de théologie comparée* Ed. Vrin, Paris 1948. (İslâm Teolojisine Giriş: Karşılaştırmalı Teoloji Denemesi) Gardet'nin Anawati ile birlikte hazırladığı ve önsözünü Massignon'un yazdığı eserde karşılaştırmalı olarak hıristiyan teolojisiyle İslâm ilahiyatı incelenmektedir. Bu kitap Ayrıntı Yayınevinin basımıyla Ahmet Arslan tarafından Türkçe'ye kazandırılmıştır.

• *La pensée religieuse d'Avicenne*, Ed. Vrin, Paris 1951. (İbn Sînâ'nın Din Felsefesi) İbn Sînâ'nın 1000. doğum yılı münasebetiyle hazırlanan kitap, müellifin 1939'da *Revue thomiste*'te yayımladığı iki makalenin genişletilmiş şekliyle ibarettir. Eserde İbn Sînâ felsefesinin temel problemleri incelenmiş; âlemin yaratılışı ve kıdemi, Allah'ın cüzileri bilip bilmemesi, bedenlerin haşri, nübüvvetin mahiyeti gibi kelâmî ve felsefî meselelerin yanında mistik bilginin niteliği ve felsefe ile ilişkisi üzerinde durulmuş, tasavvufun kaynakları araştırılmıştır.

• *La cité musulmane: Vie sociale et politique*, (Müslüman Site: Toplumsal ve Siyasal Hayat) Ed. Vrin, Paris 1954. Bu önemli eserde İslâm devlet felsefesine dair geniş

⁶⁷ Maurice, *Louis Gardet L'Homme et L'œuvre*, s. 606.

⁶⁸ H. Bekir Karlığa, "Gardet Louis", *DİA*, C. 13, İstanbul 1996, ss. 373-374.

bilgi ve yorumlar yer almaktadır. Bu kitap Ayrıntı Yayınevinin basımıyla Ahmet Arslan tarafından Türkçe'ye kazandırılmıştır.

- *Connaître l'Islam*, Ed. Fayard Paris 1958. (İslâm'ı Anlamak).
- « *Mystiques musulmanes: Aspects et tendances, expériences et techniques* (İslâm Tasavvufuna Bakışlar, Akımlar, Tecrübeler ve Teknikler) Ibid Paris 1961.. Ayrıntılı bilgiler Anawati'nin eserleri bölümünde yer almaktadır ».
- « *Les grands problèmes de la théologie musulmane: Dieu et la destinée de l'homme* » (İslam Teolojisinin Büyük Sorunları: Allah ve İnsanın Kaderi). Librairie Philosophique J. Vrin, Paris 1967.
- *L'Islam, religion et communauté*, (İslam, Din ve Topluluk) , Desclée de Brouwer, Paris 1967.
- « *Les hommes de l'Islam: Approches des mentalités*, (İslâm Düşünürleri: Görüşlerin Yaklaşımları) Ed. Hachette, Paris 1977. Başından itibaren, büyük İslâm düşünürlerinin, dürüst panoramasından sonra çağdaş İslâm düşünürlere değinmektedir ».
- *Panorama de la Pensée islamique*, (İslam Düşünce Panoraması) Editions Sindbad, Paris 1984.
- « *Regards chrétiens sur l'Islam* (Hiristiyanlığın İslâm'a bakış açısı) Desclée de Brouwer, Paris 1986. Müellifin son çalışmasıdır. Hiristiyanların İslâm'ı doğru tanımalarını ve objektif olarak değerlendirmelerini sağlamayı amaçlayan ve özel ödüle lâyık görülen bu eser, Muhammed Talbi'nin ifadesiyle Gardet'nin “son mesajı ve mânevî vasiyeti” niteliğindedir ».

- Louis Gardet'in *Revue thomiste*, *La vie spirituelle*, *Revue du Caire Nova et Vetera*, *Cahier sioniens*, *Les mardis de Dar al-Salam*, *Studia Islamica*, *Arabica*, *Seminarium* gibi ilmî dergilerde de pek çok makalesi yayımlanmıştır.

- *L'İslam-hier, demain* (İslam'ın Dünü ve Yarını) Ed. Buchet-Chastel, Paris 1978. Daha önceki eserlerinde yaptığı gibi pedagojik ve netlik bakımından, İslâm tarihinden alıntılar yaparak, Sorbonne üniversitesinde profesör olan Mohammed Arkoun'la birlikte ele almıştır.⁶⁹

2.4. Henry Corbin'in Hayatı ve Eserleri

2.4.a. Henry Corbin'in Hayatı

Corbin, 1903'te Paris'te doğdu. İranbilimcisi olan Corbin, hassas bir rahatsızlıktan dolayı, eğitiminin sekteye uğraması, onu önce Katolik teolojisine ve ortaçağ felsefesine doğru sürükledi. 22 yaşında Étienne Gilson'un yönetimi altında, Latin Avisenizm eğitimi alır ve Arapçayı öğrenir. Birkaç sene içerisinde, İNALCO'da Arapça, Farsça, Türkçe

⁶⁹ Bkz. Ahmet Moatassime, Mohammed Arkoun, Louis Gardet, *L'İslam, hier-demain*, Le rôle de l'Etat dans le Tiers Monde, Presse Universitaires de France, (Tiers Monde Yayınları), 1983, Vol. 24, N.93, ss. 225-226.

öğrencisi olmasına rağmen İsveçli Nyberg, Alman Helmut Ritter ve Fransız Émile Benveniste gibi en büyük Oryantalistlerle ve İslamoglarla tanışır.⁷⁰

1929'da Sühreverdi'nin Hikmetü'l-İşrâk litografya baskısını takdim eden Louis Massignon'la karşılaşır. Bu onun kariyeri için bir dönüm noktası olur. Bir sonra ki yıl, Almanya'ya gerçekleşen bir gezinin oluşmasıyla, 1931'de eline geçen Heidegger'i okuma fırsatı bulur. 1931'de *Metafizik nedir?* Eseriyle ilk Fransızca Mütercimi olur. Fakat Maniheizm ve İslâm tasavvufun'un Hallâc ve Gazalî üzerindeki çalışmalarıyla birlikte, Oryantalist uğraşları gitgide üstün gelir.⁷¹

1933'te Protestan misyoner ve etnografçı Maurice Leenhardt'ın kızı olan Stella Leenhardt ile evlenir. Stella, Corbin'in eserlerinin ayrılmaz destekçisi olur ve onunla işbirliği içerisinde olur. Corbin, 1936'da ulusal kütüphanede düzenlediği Firdevsî'nin bin yıllığına özgün sergisiyle kariyerine başlar. Berlin'deki Fransız enstitüsünden kopmasından sonra, 1939'da İstanbuldaki Fransız Enstitüsüyle de ikinci kopuşunu yaşar. *Bibliotheca Islamica* (İslâm Kütüphanesi) kurucusu ve kendisiyle işbirliği içerisinde olduğu Helmut Ritter'le Türkiye'de altı yıl kalır. Sühreverdi'nin eserlerinin baskısı için Türk kütüphanelerinin el yazmaları üzerine çalışan Corbin, artık acımasızca İrana doğru yol alır. (*Farsç. Majmo'e-ye mossanafat-e Cheikh Echraq, Fr. œuvres philosophiques et*

⁷⁰ Yann Richard, *Dictionnaire des orientalistes de la langue Française*, (Karthala Yayınları), 2012 ss. 254-255.

⁷¹ Richard, a.g.e., ss. 254-255.

mystiques de Chehab al-Din Sohravardi, Téhéran, 1945-1976) (Tr. Sühreverdi'nin mistik ve felsefî eserleri, Tahran 1945-1976).⁷²

1945'te Savaştan sonra, M. Pour-Davoud ve M. Mo'in ile karşılaştığı Tahran'a varır ve Tahran'ın Fransız-İran Enstitüsünde Fransız dışişler bakanlığına bağlı İranoloji kürsüsünü kurar. Bir kütüphane kurduğu bu laboratuarda, özellikle Tahran'da, el yazmaların mikrofilm için, Corbin öncülük eder. İran kütüphanesinin ilk ciltlerinin bir arada toplandığı bir basımevi kurar. Uzun zamandır, Yunan ve Latin metnlerinin baskıları için kullanılan eleştirmeli bir metodla, eski el yazmalarına göre yayınlanmamış metinleri, yayınlanmayı bekleyen bir koleksiyon oluşturur. Her cilt Fransızca incelenmiş ve dahil edilmiş. Böylece Oryantalist olmayan okuyucuların bu eserdeki zorlayıcı kavramları, anlamalarını sağlamaktadır.⁷³

Tahran'da uzun bir süre sonra, özellikle Sühreverdi'nin araştırmalarına kendini adayan Corbin, 1954'ten vefatına kadar, zamanını iki döneme ayırır. Güz dönemini kütüphane araştırmaları ve İran öğretim kurumlarında çeşitli öğretim için Tahran'a, geriye kalan senenin diğer zamanlarını da Paris'teki EPHE'de (Ecoles Pratique des Hautes Etudes) İran İslâm'ı, İsmâiliyyizim ve Sûfilik üzerine konferanslar için ayırır. Her yaz,

⁷² Richard, *Dictionnaire des orientalistes de la langue Française*, ss. 254-255.

⁷³ Richard, a.g.e., ss. 254-255.

çeşitli alanlardan fikir adamlarının iştirak ettiği *Cercle Eranos* (Eranos Halkası) konferanslarına katılır.⁷⁴

Corbin'in İran'daki şanı çok geniştir. Yayınladığı eserler geleneksel din adamlarının halkaları dışında yeniden filozofik keşfi doğurur. Bu eserler : (*Temple et contemplation*, 1980), (*La philosophie iranienne islamique au xvii et xviii siècles*, 1981), (*Le paradoxe du monothéisme*, 1981), (*Face au Dieu, face de L'homme*, 1983), (*Hamann, philosophie du luthéranisme*, 1985), (*En Islam iranien, Aspects spirituels et philosophiques. Paris, 1971-1973*).⁷⁵

Molla Sadrâ Şîrâzi'ye ve varislerine atfedilen Sühreverdî'yle ilgili eserlerin yayımının devamıyla Corbin tarafından açılan son bir alandır. İbni Sîna'yla İslâm felsefesini gömen batı islamolojisi için, tamamen yeni bir kıta oluşturur. Corbin, Ayettullah Humeyni'nin öğrencisi Maşhad Celaledin Aştîyani gibi alışılmamış bir filozofla birlikte, İran filozofların ontolojisinin yayımı için girişimde bulunur. Fakat Corbin her türlü toplumsal yorumlardan veya ilerici Şiilikten her zaman mesafeli olmuştur.⁷⁶

⁷⁴ Richard, *Dictionnaire des orientalistes de la langue Française*, ss. 254-255.

⁷⁵ Richard, a.g.e., ss. 254-255.

⁷⁶ Richard, a.g.e., ss. 254-255.

Başbakan Huveyda'nın dostu olan Corbin, İran'ın İslâma katkısını över ve her türlü tarihsel yaklaşımları sistematik olarak uzaklaştırır. 7 Ekim 1978'te Paris'te vefat eden Corbin, şiilik'te kurgusal gizemciliklerin açıldığı, ezoterik bir maneviyattan başka bir şeyi reddettiğini görüyoruz. İşte bu sırada geleneksel filozofik mirasçısı ve Corbin'i büyüleyen Humeyni Paris'e gelir. Fakat bunu daha önce tabiata yemin ettiği siyasi bir doktrine uzatır.⁷⁷

2.4.b. Henry Corbin'in Eserleri

Corbin'in başlıca eserleri şunlardır: ⁷⁸

- *Autour de Jung, le bouddhisme et la Sophia*, (Jung'e göre budizim ve sofia) Entrelacs, 2014. Her fırsatta yıllarca dünyanın en büyük dini tecrübesi olan Mircea Eliade, Hermann Hesse, Gilbert Durand ve Gershom Scholem gibi uzmanlarının bir araya geldiği İtalyanın İsviçresinde, Ascona buluşmaları sırasında, Corbin Jung'le karşılaştı. Bu kitapta Jung'ün budizim düşüncesiyle ilgili tamamen yayımlanmamış metinler yer alır.
- *L'Imagination créatrice dans le soufisme d'Ibn 'Arabî*, (İbnî Arâbî'nin felsefesinde hayal gücünün yaratıcılığı) Entrelacs, 2006. İbnî Arâbî'nin biyografyasının yer aldığı bu eserde, Hayal gücünün yaratıcılığı başlığı etrafında spiritualizm dünyasının derin bir analizi yapılmıştır.

⁷⁷ Richard, *Dictionnaire des orientalistes de la langue Française*, ss. 254-255.

⁷⁸ Bkz. Site officiel de l'Association des amis de Henry et Stella Corbin, Henry Corbin (1903-1978)

- *Temple et contemplation*, (Tapınak ve Meditasyon) Entrelacs, 2007. Bu kitap Henry Corbin'in tanıklılığı ve bir vasiyetnâme'yi oluşturur.
- *Face de Dieu, face de l'Homme*, (Tanrı'nın Yüzü, İnsanın yüzü) Entrelacs, 2008. İran İslâmında imamın rolünün önemini vurgulamak ister Corbin. Bu derlemedeki maddelerde imamla ilgili kılavuzda "İlahi yüzün insana gösterildiği, aynı zamanda insanın tanrıya gösterdiği yüzü" anlatır burada.
- « *Le Livre des pénétrations métaphysiques*, Molla Sadra Shirazi, Traduit et introduit par Henry Corbin, (Metafizik anlayışın kitabı) Verdier 1988. Tercümesini yaptığı aynı zamanda original metnin yayıncısı olan Corbin, Var olmak nedir? Sorusunun cevabını, batı ve ortaçağ Yunan'ın, Şii geleneğiyle ne yaptığını, karşılaştırmalı açıklamayla ortaya çıkarır ».
- « *Le Livre de la sagesse orientale*, Shihâboddîn Yahya Sohravardî, traduit par Henry Corbin, Folio 2003 ».
- « *Les Orientes des lumières*, Rajab Borsi, traduit de l'arabe par Henry Corbin, édition établie et introduite par Pierre Lory, Editions Verdier 1998 ».
- *Le Jasmin des fidèles d'amour*, Rûzbehân Shîrâzî, texte établi et présenté par Christian Jambet, traduit du persan par Henry Corbin, Editions Verdier 1991.
- « *Le Dévoilement des choses caches*, Abu Ya'qub Sejestani, traduit par Henry Corbin, Verdier 1988 ».
- « *Trilogie ismaélienne*, Henry Corbin, présentation de Christian Jambet, traductions de l'arabe et du persan, commentaires par Henry Corbin, Verdier, 1994 ».

- « *Avicenne et le récit visionnaire*, Henry Corbin, Verdier, 1999 ».
- « *En islam iranien tome I : Le Shî'isme duodécimain*, Henry Corbin, Gallimard, coll. Tel no. 189, 1971 ».
- « *En islam iranien tome II : Sohrawardî et les Platoniciens de Perse*, Henry Corbin, Gallimard, coll. Tel no. 190, 1971 ».
- « *En islam iranien tome III : Les Fidèles d'amour - Shî'isme et soufisme*, Henry Corbin, Gallimard, coll. Tel no. 191, 1972 ».
- « *En islam iranien tome IV : L'École d'Ispahan - L'École shaykhie – Le Douzième Imâm*, Henry Corbin, Gallimard, coll. Tel no. 192, 1972 ».
- « *Histoire de la philosophie islamique*, Henry Corbin, Gallimard, 1986 ».
- « *L'Homme et son ange*, Henry Corbin, Fayard, 1983 ».
- « *L'Iran et la philosophie*, Henry Corbin, Fayard, 1990 ».
- « *Temps cyclique et gnose ismaélienne*, Henry Corbin, Berg international, 2007 ».
- « *Corps spirituel et Terre celeste*, Henry Corbin Buchet/Chastel, 2005 ».
- « *Philosophie iranienne et philosophie comparée*, Henry Corbin, Buchet/Chastel, 1985 ».
- « *La philosophie iranienne islamique aux XVIIe et XVIIIe siècles*, Henry Corbin, Buchet/Chastel, 1981 ».
- « *Alchimie comme art hiératique*, Henry Corbin, L'Herne, 1986 ».
- « *Cahier Henry Corbin*, Sous la direction de Christian Jambet, L'Herne, 1981 ».
- « *Le paradoxe du monothéisme*, Henry Corbin, L'Herne, 2003 ».
- « *L'imâm caché*, Henry Corbin, L'Herne, 2003 ».

- « *Oeuvres philosophiques et mystiques de Shihabaddin Yahya Sohrawardi*, Henry Corbin, Bibliothèque iranienne no. 2, 104+350 pages, 1952 (2e édition 1977) ».
- « *Le livre réunissant les deux sagesse ou Harmonie de la philosophie grecque et de la théosophie ismaélienne*, Nasir-e Khosraw, Kitab-e Jami' al-Hikmatain, Texte persan édité avec une double étude préliminaire en français et en persan par Henry Corbin et Mohammad Mo'in., Bibliothèque iranienne no. 3, 147+362+20 pages, 1953, (2e édition 1984) ».
- « *Commentaire de la qasîda ismaélienne d'Abû'l Haitham Jorjânî*, Attribué à Mohammad ibn Sorkh de Nishapour (IVe/Xe-Ve/XIe siècles) Texte persan édité avec introduction et esquisse comparative en français par Henry Corbin et Mohammad Mo'in, Bibliothèque iranienne no. 6, 115+126 pages, 1955 ».
- « *La Philosophie shi'ite*, Sayyed Haydar Âmoli (VIIIe/XIVe siècle) 1-Somme des doctrines ésotériques (Jâmi' al-asrâr); 2- Traité de la connaissance de l'être (Fî ma'rîfat al-wojûd). Textes publiés avec une double introduction et index par Henry Corbin et Osmân Yahyâ. 76+832+62 pages, 1969. (2e édition 1989) ».
- « *Oeuvres Philosophiques et Mystiques*, Shihâbaddin Yahyâ Sohrawardi Volume II: Œuvres en persan (Opera metaphysica et mystica III), éditées avec une introduction par Seyyed Hosseïn Nasr. Prolégomènes, analyses et commentaires par Henry Corbin. 155+494+80 pages, 4 pl. hors texte, 1970 (2e édition 1977) ».
- « *Traités des Compagnons-Chevaliers (Rasâ'il-e javânwardân)*, Recueil de sept Fotowwat-nâmeh publié par Morteza Sarrâf. Introduction analytique par Henry Corbin. 110+328 pages, 1973 (2e édition 1991) ».

- « *Le Texte des Textes (Nass al-Nosus)*, Seyyed Haydar Âmolî (VIIIe/XIVe siècle) Commentaire sur les “Fosûs al-hikam” d’Ibn ‘Arabi. Les Prolégomènes, publiés avec une double introduction et un quintuple index par Henry Corbin et Osmân Yahyâ. Tome Ier : Texte et double Introduction. 46+545 pages, 28 diagrammes hors texte, 1975 (2e édition 1988) ».
- « *Itinéraire d’un enseignement*, Institut Français de Recherche en Iran, Henry Corbin, Bibliothèque iranienne n°38 Téhéran, 1993 ».

2.5. René Guénon’un Hayatı ve Eserleri

2.5.a. René Guénon’un Hayatı

15 Kasım 1886 yılında Fransa’da Blois şehrinde doğan Guénon, Çin, Hint ve İslâm tasavvuf doktrinlerini akademik düzeyde araştıran ve modern dünyayı her açıdan eleştirel yaklaşımıyla bilinen bir Fransız mutasavvuf ve ilim adamıdır. Katolik ve Fransız bir aileye mensup olan Guénon, ilk eğitimi muallim olan teyzesinden aldı. Teoloji okulunda orta öğrenimini tamamladı. 1902’de koleje başlayıp ertesi sene aynı okulun felsefe bölümüne yazıldı ve o senede edebiyat-felsefe diplomasını aldı.⁷⁹

1904 yılında Paris’te bulunan Collège Rollin okulundaki matematik bölümüne kaydoldu. Sağlık sorunlarından ötürü Üniversiteyi terk ederek Paris bölgesine yerleşti.

⁷⁹ Mustaf Tahralı, “Abdülvâhid Yahya (René Guénon)”, DİA, C.1, İstanbul 2006, ss 279-280.

Normal eğitimler kendisini tatmin etmediğini düşünerek daha geniş bir ufku'ya sahip olmak için dönemin neo-spiritualiste doktrinleri araştırmayla meşgul oldu. Gizli ilimler ve bâtın konusunda araştırma yapan Occultiste Cemiyetinin önde gelen isimleriyle tanıştı.⁸⁰

Hızlı bir şekilde davranışlarıyla saygın bir insan olarak kabul gördü. Sonrasında söz konusu çevrenin bağlantıları ile mason teşkilatına dahil oldu ve kısa bir süre içerisinde masonik derecelere yükseldi. 1908 yılında icra edilen Masonik ve Spiritüalist Kongre'de görev aldı. Hermetik okulunun sorumlusu Papus'un reincarnation yani tenâsüh ve ölümsüzlükle ilgili sarf ettiği sözlerden ötürü bulunduğu görevden ayrıldı. Gnostique kilisenin önde gelen isimlerle tanışarak bu teşkilata girdi. Söz konusu occultiste ve mason teşkilatlarıyla bağlantısını koparıp farklı bir mason teşkilatına dahil oldu. Faaliyetleri 1914'ten sonra son buldu. 1909 senesinde La Gnose ismini verip çıkardıkları dergide ilk makalelerini yayımladı. 1910 yılında İsveç asıllı ve ressam olan Abdülhâdî ile tanışma fırsatı buldu. Çıkardıkları dergide iki sene boyunca İslâm Sûfiziyle ilgili makaleler yayımladı.⁸¹

1912'de İslâm'la müşerref olup sonra Şâzeliyye koluna intisap ederek Abdülvâhid Yahyâ ismini aldı. Aynı yılın temmuz ayında Fransız asıllı bir hanımefendiyle izdivaç yaptı. 1917 yılında Cezayir'de bulunan Sitif bölgesindeki bir okulda Latince ve Fransızca dilleri yanında felsefe de okuttu. Söz konusu bölgede kaldığı sürece Arapçasını ileri seviyeye taşıdı. Orada birtakım Sûfilerle tanıştı. 1918 yılında memleketi Fransa'daki Blois

⁸⁰ Tahralı, "Abdülvâhid Yahya (René Guénon)" ss. 279-280.

⁸¹ Tahralı, a.g.e., ss. 279-280.

şehrine dönerek felsefe muallimi oldu. Bir sonra ki yıl muallimlikten ayrılıp Paris'e gitti. 1920'de Paris Üniversitesinin kütüphanesinde çalıştı. Aynı yıl Hristiyan, Hindu ve Müslümanları evinde ağırlayarak onlarla sohbetler oluşturdu. Birtakım arkadaşlarının meskeninde Hristiyan, Yahudi, Hindu ve Müslüman gençlerinden oluşan toplantılara iştirak etti.⁸²

Söz konusu gençlerin dinleri hususunda birtakım bilgileri haricinde bildikleri bir şey olmadığını ve ziyadesiyle garbın etkisinde olduklarını müşahade eden Guénon, birçok dillere hâkim olduğu için sohbetleri onların anlayacağı dilden yapıyordu. 1925-1927 senelerinde Le voile D'Isis dergisinde özgürce fikirlerini yayımlatabiliyordu. 1928'de eşi vefat etti. Mısırlı ve zengin olan Dina Hanım Guénon'un yapıtlarıyla yakından ilgileniyordu. Kendisine bir yayınevi oluşturmayı ve bunu oluşturmak için Guénon'un Mısır'dan birtakım Sûfî yapıtlarını getirip tercüme etmesi için hemfikir oldular. Bundan ötürü Guénon 1930 yılında Mısır'a seyahat gerçekleştirdi.”⁸³.

1931'de çevresindeki arkadaşlarına Fransa'ya dönüş yapmayacağını ilan etti. Gelenek ve göreneklerini benimseyip Kahireyi kendine yeni bir yurt edinen Guénon, Şeyh Abdülvâhid Yahya adı altında hayatını sürdürmeye başladı. Birkaç zaman Seyyidinâ Hüseyin mescidinde müşerref olduğu Şâzeli lideri Selâme Râzî'nin halkasına katıldı. İlk yıllarda Kahire'de Symbolisme de la Croix ve Les Etats Multiples de l'Etre adlı eserleri

⁸² Tahralı, “Abdülvâhid Yahya (René Guénon)”, ss. 279-280.

⁸³ Tahralı, a.g.e., ss. 279-280.

yazdı. 1931’de el-Ma’rife dergisinde Arap dilinden birkaç makalesi yayımlandı.⁸⁴ Bu makalelerden, “İslâm Uygarlığının Batıdaki Etkisi” ve “Kendini Tanı” adlı makaleler daha sonra Fransızcaya çevrilmiştir.

Gu  non, El-Ezher   niversitesinin karşısındaki Koron    sokağına taşındıktan sonra, her sabah Seyyid Hüseyin Camiine gitmektedir. Bir sabah, Seyyid Hüseyin Camiinde   eyh Muhammed   brahim adlı kişiyle tanışır. O günden sonra ilişkileri sürer. İlişkileri öylesine ilerler ki   eyh Muhammed   brahim onu sık sık evine davet eder ve bu davetler Ren   Gu  non’un bu zatın kızıyla evlenmesine sebep olur. Gu  non evlendikten sonra kayınpederinin evine taşınır.⁸⁵

Hemen Fransa’ya gidip yarım kalmış i  lerini ayarlamayı tasarlar. Fakat çeşitli nedenlerden ötürü bu yolculuk gerçekleşmemiştir. Gu  non ne Fransa’ya ne de Avrupa’ya gidememiştir. Fransa’ya dönme ihtimali kaybolunca Gu  non, Saint- Louis en L’ile’deki dairesini bir arkadaşına bo  alttırır. Kitapları ve kağıtları sandıklarla İ  kenderiye’ye gönderilir. Eşyasının bazısı satılır bazısı da Blois’ya gönderilir. Bu sandıkların gelmesi kayınpederinin evini terketmesine neden olur. Aynı yıl Gu  non ve eşi hava değişikliği olsun diye İ  kenderiye’ye bir gezi yaparlar. Ömrünün son yirmi yılında çıktığı tek tatil bu olmuştur.⁸⁶

⁸⁴ Tahralı, “Abd  lv  hid Yahya (Ren   Gu  non)”, ss. 279-280.

⁸⁵ Mahmut Kanık, *İ  l  m Maneviyatına ve Taoculuğa Toplubaki  *, (İnsan Yayınları), İstanbul 1989, ss. 17-19.

⁸⁶ Kanık, a.g.e., ss. 17-19.

1937 Mayıs’nda kayınpederini kaybedince, Temmuz’da Kahire dışına taşınır. Burası Kahire’ye arabayla on dakika mesafededir. Şehrin Batı’sındaki Dokki mahallesidir burası. Sakin bir sokakta, Navel sokağında bahçeli beyaz bir ev. Guénon bu eve “Villa Fatıma” adını verir. Avrupa’daki dostlarına da bu adresi vermemiştir. Mektuplarını postaneden almaktadır. Kısa bir süre sonra, romatizmaya yakalanır ve uzun süre hiç hareket edemez. 1938’de sağlığı düzelir, fakat 1939 nisanı ortalarında yeniden şiddetli bir şekilde hastalanır. Bu arada Müslüman olmuş ve Mısır’da yaşayan bir İngiliz olan Şeyh Ebu Bekir (Martin Lings) kendisini ziyaret eder. 1939 Ağustos’unda birkaç günlüğüne Frithjof Schuon da kendisini ziyarete gelir, Schuon bir önceki yıl da gelmiş, kendisini ziyaret etmişti. Ayrıca Müslüman olmuş bir Amerikalı Şeyh Abdul Gafur ve Müslüman olmuş Bayan Valentine de Saint Point kendisini ziyaret ederler. Bu bayanın Müslüman olduktan sonraki adı Ravheya Nureddin’dir ve Lamartine’nin torunudur; şair ve romancıdır.⁸⁷

1944’de René Guénon ilk kızı Hatice’nin doğumuyla büyük sevinç içine garkolur. 1945’de sağlığı yeniden bozulur. 1946 Mayıs’ında karısı Fatıma kızı Hatice’yle birlikte hacca gider. Guénon bu mukaddes yolculuğa, Mısırlı olmadığı için iştirak edemez. 1947’in ilk ayında Leyla dünyaya gelir. Guénon için bu ikinci bir sevinç kaynağı olur. Fakat sağlığı git gide bozulur. Hastalığını duyan A. K. Coomaraswamy gibi dostları kendisini ziyaret eder.⁸⁸

5 Eylül 1949’da oğlu Ahmed dünyaya gelir. Guénon Dr. Katz tarafından tedavi

⁸⁷ Kanık, *İslâm maneviyatına ve Taoculuğa toplubakış*, ss. 17-19.

⁸⁸ Kanık, a.g.e., ss. 17-19.

edilir. Bu doktoru kendisiyle, Şeyh Ebu Bekir (Martin Lings) tanıştırmıştır. Fakat o muayene olmayı hep reddetmiştir. 1950 Aralık ayı ortalarında sağ bacağında büyük yaralar açılır. Belki bu bir kan zehirlenmesidir. Bir hafta sonra halk ilaçlarıyla bu yaralar iyileştirilir. Fakat birkaç gün sonra iyice ağırlaşır, artık kelimeleri de zor söyler, ancak bazı hareketler yapabilmektedir. 7 Ocak 1951’de son nefesini verir. Ölmeden önce yattığı yerden güçbela doğrulmuştur ve “En-Nefsu halâs!” (Ruh kurtuldu) demiş ve son sözleri “Allah! Allah!” olmuştur.⁸⁹

Cenaze merasimi, merhumun vasiyeti üzerine, çok sade olmuştur. Cenazesi 8 Ocak 1951’de öğle namazından sonra kaldırılır. Cenazede Şeyh Ebu Bekir, Dr. Katz ve Bayan Valentine de Saint Point da hazır bulunmuşlardır. Cenaze namazı Seyyid Hüseyin camiinde kılınmış, sonra cenazesi Derrase mezarlığında aile mezarlığına defnedilmiştir. Cenazesinde adet olarak bir kuzu kesilmiş ve kanı ölü evinin eşiğine akıtılmıştı. Ölümünden birkaç ay sonra 17 Mayıs 1951’de René Guénon’un bir oğlu daha dünyaya gelir ki bu çocuğa babasının adı yani Abdul Vahid adı konulur.⁹⁰

⁸⁹ Kanık, *İslâm maneviyatına ve Taoculuğa toplubakış*, ss. 17-19.

⁹⁰ Kanık, a.g.e., ss. 17-19.

2.5.b. René Guénon'un Eserleri

Guénon'un başlıca eserleri şunlardır:⁹¹

- *Introduction générale à l'étude des doctrines hindous*, Véga Paris, 1930, (Hindu doktrinleri incelemesine umumî giriş). Bu eserin ilk yarısı Doğu medeniyetlerine umumî bir giriş mahiyetindedir ve Guénon temel mefhumları bu eserinde ele alınmaktadır. İlk eseri olup 1921 de birinci ve 1964 de 5. Baskısı yapılmıştır (Doğu Düşüncesi, trc. L. Fevzi Topaçoğlu, İstanbul: İz Yay., 1997)
- *Orient et Occident*, Véga-Paris 1942, 1948, 1964. (Doğu ve Batı). Trc Fahrettin Arslan, İstanbul: Ağaç Yay., 1980.
- *La Crise du monde modern*, Gallimard-Paris 1927, 1946, 1956, 1964. (Modern Dünyanın Bunalımı, trc. Nabi Avcı, İstanbul: Yeryüzü Yay., 1979).
- « *Le Règne de la quantité et les signes des temps*, Gallimard-Paris 1945, 1950. (Niceliğin Egemenlik ve Çağın Alametleri) trc Mahmut Kanık, İstanbul: İz Yay, 1990 ».
- « *Symboles fondamentaux de la science sacrée*, Gallimard-Paris 1962, 1970. (Mukaddes sanatın temel sembolleri). Muhtelif başlıklarla 75 makâleyi ihtiva eden bu eser Michel (Mustafa) Valsan tarafından baskıya hazırlanmıştır. İlimler ve sanatlarda kullanılan sembolleri açıklamaktadır ».
- « *La Métaphysique Orientale*, Éditions Traditionnelles-Paris 1939, 1945, 1951.

⁹¹ İsmail Kara, *René Guénon'un eserleri ve fikirleri üzerine Mustafa Tahralı ile bir konuşma*, Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, İstanbul 2010, ss. 104-105.

(Doğu metafiziği). Bu kısa bir konferanstır».

•« *L'Erreur Spirite*, Paris 1923. (Ruhçu Yanılgı) trc. Lütü Fevzi Topaçoğlu, İstanbul: İz Yay., 1996».

•« *Le Théosophisme, histoire d'une pseudo-réligion*, Editions Traditionnelles 1965. (Teosofizm, bir sözde-dinin tarihi) İlk kitabı yayınlandıktan sonra, Guénon “Revue de Philosophie” dergisinde tarih, felsefe ve tasavvufu ilgili bir dizi yazı yayınladı. İşte bu yazılar bu kitabı meydana getirmiştir. Bu kitap “Société Théosophique” tarafından yaygınlaştırılan düşüncelerin tamamen Batılı kavramlar olduğunu örneğin, bunlar içinde evrimcilik büyük bir yer tutmaktadır ve Hint öğretileriyle hiçbir ilgisinin olmadığını göstermektedir»⁹².

•*L'ésotérisme de Dante*, Gallimard 2015. (Dante'nin Ezoterizmi). Guénon bu eserinde Dante'nin eserinde gizli bir anlam olduğu düşüncesine katılırken, ezoterizmin mezhep sapıklığıyla eşdeğer tutulmaması gerektiğini belirtir.

•*L'homme et son devenir selon la Védānta*, Villain et Belhomme 1974. (Vedantaya Göre İnsan Ve Oluşumu). Guénon bu eseriyle tercümanı olduğu öğretinin temel öğelerine sahip olduğunu gösteriyordu. Hint öğretisinin tam anlamıyla metafiziksel kolunun Védanta olduğunu belirttikten sonra, yazar onu bütün olarak sunmanın imkansızlığını dile getiriyor ve eserdeki amacının salt beşerî varlığın tabiatını ve yapısını incelemek olduğunu ifade ediyor.

•*Le Roi du Monde*, Gallimard 1995. (Dünyanın Kralı). Bu eser 1927'de yayımlanmıştır. Yazar büyük bir ustalıkla İslâm tasavvufundaki karşılığı “Kutb”

⁹² Kanık, *İslâm Maneviyatına ve Taoculuğa Toplubakış*, ss. 19-20.

olarak belirtilebilecek son derece ilginç konulara değinmiştir.

• *Autorité spirituelle et pouvoir temporel*, Guy Trédaniel 1990. Collection : L'Anneau d'or. (Manevî Otorite ve Maddî iktidar). Guénon siyasete karışmamış birisi olmasına karşın, Modernlerin din ve siyaset konusundaki yanlışlıklarını ilginç bir tarzda göstermek ister. Bu bağlamda geleneksel öğretiyi tanımlama fırsatını da bulmuş olur. 1929'da bu kitabını yayınlar.⁹³

• *Le Symbolisme de la Croix*, Véga 2007. (Haçın Simgeselliği). Bu kitap 1931'de yayınlandı. Şeyhi Abdurrahman İllîş el-Kebîr'e ithaf ettiği bu eser uzun bir olgunlaşma devresinin mahsülüdür. Her ne kadar adı dolayısıyla sadece Hristiyanlık'la ilgili gibi görünüyorsa da bütün tasavvuf doktrinlerine atıflar yapılmış, vahdet-i vücûd, merâtib-i vücûd, cihâd-ı ekber ve asgar gibi İslâm tasavvufunun konuları yeni bir üslûpla incelenmiştir.⁹⁴

• *Aperçus sur L'Initiation*, Editions Traditionnelles 2004. (İnisiyasyona Toblubakış). 1946. Eserde teorik mârifet sahasından tasavvufî tahkik ve tahakkuk sahasına geçmek için gerekli olan vasıta ve şartlar incelenir. Seyrû sülûk, tasavvufun mahiyeti ve hususiyetleri, tasavvufî tariklerde konu edilen teknik meseleler ve tasavvufî tarik ile mistik tarik arasındaki farklar yeri geldikçe açıklanır. Bu eserinde bütün, tasavvuf doktrinleri, ekollerinin esasları ve müşterek noktaları bakımından en geniş planda işlenmiştir.

• *Les États multiples de l'Être*, 1932, Véga 2009. (Varoluşun bir çok halleri). Merâtib-i Vücûd ve vahdet-i vücûd ile ilgili konuları ele aldığı bu kitabında universal

⁹³ Kanık, *İslâm Maneviyatına ve Taoculuğa Toplubakış*, ss. 21-25.

⁹⁴ Tahralı, "Abdülvâhid Yahya (René Guénon)", ss. 282.

metafizik mefhumların bir sentezini sergiler.⁹⁵

- *Les Principes du Calcul infinitésimal*, Gallimard - NRF 1946. (Sonsuz küçük hesabın ilkeleri).
- *La Grande Triade*, Gallimard 1957. (Büyük triad sema, arz, insan) Uzak Doğu geleneğinin sembolizmi ile bağlantılıdır.

2.6. Serge de laugier Beaurecueil'un Hayatı ve Eserleri

2.6.a. Serge de laugier Beaurecueil'un Hayatı

İslamolog olan Beaurecueil, 1917'de Paris'te doğdu. 1936'da Frères Prêcheurs tarikatına girer ve 1943'te rahip olur. « *L'homme, image de Dieu, selon saint Thomas d'Aquin* (1946) », (Saint Thomas d'Aquin'e göre insan, Allah'ın yansıması) adlı ilâhiyat tezinden ve Langues O'da Arapça eğitiminden sonra, 1946'da Anawati ve Jomier ile karşılaştığı Kâhire Dominiken Enstitüsüne girer (IDEO). Ardından hemen Tasavvuf araştırmalarına koyulur. Afganistanlı mutasavvuf Abdullâh el-Ansârî al-Harawî'nin eserlerini anlamak için Farsça öğrenir. Kâbil'e bir çok ziyaretten sonra, 1963'ten 1983'e kadar, üniversitede öğretim üyesi olarak orada bulunur.⁹⁶

Yirmi sene Cennet hayatını ve iki ay Cehennem hayatını yaşadıkdan sonra,

⁹⁵ Tahralı, "Abdülvâhid Yahya (René Guénon)", ss. 282.

⁹⁶ Maurice Borrmans, *Dictionnaire des Orientalistes, Beaurecueil Serge de pere*, (Karthala Yayınları), 2012, ss. 73-74.

arkadaşlarının hapse atıldığı Soviyetik KGB'nin ihracı üzerine, felaketlerle ülkeyi terk etmek zorunda kalır. Bundan sonra Fransa, Belçika ve Mısır arasında mekik dokumaya başlar. Mısır'daki ilk çalışmaları, Mahmûd el-Firkâwî (1953), Abd al-Mu'tî al-Lakhmî el-Iskendarî (1954), ve özellikle Abdullah el-Ansarî el-Harawî üzerine bir monografi çalışmasıdır. Buna karşılık üç eser yayınlamıştır : *Khwadja Abdullâh Ansârî, Mystique Hanbalite* (1965). « *Ansârî, Chemin de Dieu. Trois traités spirituels* (1985) ve *Ansârî Cris du coeur* (1988) ». Aynı zamanda Kâbil'deki tecrübesiyle ilgili bir çok tanık yazıları yayınlamıştır : « *Nous avons partagé le Pain et le Sel* (1965) », *Prêtre des non-chrétiens* (1968), *Un chrétiens en Afganistan* (1985, 2001) *Mes enfants de Kaboul* (1983, 1985, 1992, 2004) ve özellikle “*Lettres d’Afganistan*”, *Chronique d’un témoins privilégié* (1989-1992) ile ilgili üç cilt yayınlamıştır. Louis Massignon’un Hallâc’ı gibi Beaurecueil’de Abdullâh el-Ansarî el-Harawî’yle İslâm tasavvufun bir başka büyük tanığını göstermek istemiştir.⁹⁷

2.6.b. Serge de laugier beaurecueil’un Eserleri

Beaurecueil’ün başlıca eserleri şunlardır:⁹⁸

- *L’homme, image de Dieu, selon saint Thomas d’Aquin*, (Thomas d’Aquin’e göre İnsan, Allah’ın yansıması), Saulchoir, pro manuscripto, juin 1944.

⁹⁷ Borrmans, *Dictionnaire des Orientalistes de la langue Française*, ss. 73-74.

⁹⁸ Bkz. *Bibliographie de Serge de Beaurecueil*, Mélange, Institut Dominicain D’études Orientales Du Caire, Editions Peeters Louvain – Paris 2008, ss. 7-8.

- *L'homme, image de Dieu, selon saint Thomas d'Aquin. Etude sur l'élaboration et la portée d'une doctrine theologique*, (Thomas d'Aquin'e göre İnsan, Allah'ın yansıması, Teoloji öğretisi kapsamı ve hazırlığının incelenmesi) Le Saulchoir, these de doctorat, pro manuscripto, 1946.
- *Mahmud al-Firkawi, Commentaire du Livre des etapes* (Mahmut el-Firkavi, kitaptaki aşamaların yorumu), Le Caire, IFAO, edition et introduction, 1953.
- *Abd al-Muti al-Lahmi al-Iskandari, Commentaire du Livre des Etapes* (Abdulmuti el-lahmi el-İskenderi, kitaptaki aşamaların yorumu) Le Caire, IFAO, 1954.
- *Abdallah al-Ansari al-Harawi, Les etapes des itinerants vers Dieu*, (Abdullah el-Ansari el-Haravi, Allah'a giden yolların aşamaları) edition critique avec introduction, traduction et lexique, Le Caire, IFAO, 1962.
- *Manuscripts d'Afghanistan*, (Afganistan el yazıları) Le Caire, IFAO, 1964.
- *Khwadja Abdullah Ansari, Mystique hanbalite*, (Hâce Abdullah Herevî Ensari, Hambeli Mistizmi) Beyrouth, Imprimerie catholique, 1965.
- « *Nous avons partage le Pain et le Sel* », (Ekmeği ve tuzu paylaştık) Paris, Cerf, 1965.
- « *Pretre des non-chretiens* », (Hiristiyan olmayanların papazı), Paris, Cerf, 1968.
- *Mes enfants de Kaboul*, (Kâbilli çocuklarım) Paris, Lattes, 1983, 201 p., reedite dans la collection « Livres de Poche », Hachette en 1985, puis au Cerf en 1992 et 2004.
- *Un chretien en Afghanistan*, (Afganistanda bir Hiristiyan), Paris, Cerf, 1985, 144 p., reedite en 2001.

- *Ansari, Chemin de Dieu. Trois traités spirituels*, (Ensari, Allah yolu, üç mânevî antlaşma), Paris, Sindbad, 1985.
- *Ansari, Cris du coeur*, (Ensari, kalbin çılgılığı) Paris, Sindbad, 1988.
- « *Chronique d'un temoin privilegie, Lettres d'Afghanistan* », (İmtiyazlı bir tanığın müzmini, Afganistan mektupları 1) I, 1979 : la terreur, CEREDAF, 1989.
- « *Chronique d'un temoin privilegie, Lettres d'Afghanistan* », (İmtiyazlı bir tanığın müzmini, Afganistan mektupları 2) II, 1980: au bord du desespoir, CEREDAF, 1990.
- *Weda, Vingt ans, cellule 5*, (Veda, yirmi yıl, beşinci hücre) Kaboul, Paris, Lattes, 1990.
- « *Chronique d'un temoin privilegie. Lettres d'Afghanistan* », (İmtiyazlı bir tanığın müzmini, Afganistan mektupları 3) III, 1981-1983: l'impasse, CEREDAF, 1992.
- *Un chretien en Afghanistan*, (Afganistanda bir Hiristiyan) (Reedition de Nous avons partage le Pain et le Sel et Pretre des non-chretiens), Paris, Cefrf, 2001.
- *Je crois en l'etoile du matin*, (Sabahın yıldızına inanıyorum) Paris, Cerf, 2005.

2.7. Roger Arnaldez'in Hayatı ve Eserleri

2.7.a. Roger Arnaldez'in Hayatı

Filozof ve İslambilimcisi olan Arnaldez 1911'de Paris'te doğdu. Paris'te parlak bir öğrencilik döneminden sonra, Mont-de-Marsan lisesi ve Kahire Fransız lisesinde (1938-1939) yılları arasında felsefe doçenti olarak ders verir. 1940'ta hapse girer, Stalag de

Stablack'taki tutukluluk zamanlarını dil ve felsefe eğitimine adayacaktır.⁹⁹

1945'te Kahire'ye dönmüş, kendisini hızlı bir şekilde G. Anawati, İDEO dominikenleri ve El-ezher şeyhiyle kalıcı ilişkiler sürdürdüğü Fransız elçiliğin kültürüne bağlı bulur. 1952'den 1955'e kadar Kahire üniversitesinde felsefe okutur ve Louis Massignon, Louis Gardet ile Dâr al-salâm diyalog etkinliklerine katılır.¹⁰⁰

Sorbonne'da “*Grammaire et théologie chez Ibn Hazm de Cordoue*” (Vrin 1955) adlı bir tez hazırlar. Tezini, eserlerini yayınladığı Philon d'Alexandrie'ye adar (Cerf 1961-1967). İslamoloji alanında yabancı araştırmacılara eşlik ettiği Bordeaux, Lyon (1956-1968), Paris Sorbonne (1968-1978) gibi Fransanın çeşitli üniversitelerinde ders verir. Arnaldez, Louis Massignon ve G. Anawati'nin düşüncesi çerçevesinde birçok öğrencisinin Arap-İslâm kültürünü tam anlamalarına katkıda bulunmuştur. Arnaldez 2006'da Paris'te vefat etmiştir.¹⁰¹

2.7.b. Roger Arnaldez'in Eserleri

İslâm spiritüalizmiyle ilgili araştırmaları çerçevesinde, ard arda şu eserleri yayımlar:¹⁰²

⁹⁹ Borrmans, *Dictionnaire des orientalistes de la langue Française*, ss. 28-29.

¹⁰⁰ Borrmans, a.g.e., ss. 28-29.

¹⁰¹ Borrmans, a.g.e., ss. 28-29.

¹⁰² Borrmans, a.g.e., ss. 28-29.

- « *Hallaj ou la religion de la croix* » (1964),
- *Mahomet ou la prédication prophétique* (1975),
- *La cite inique : récit philosophique* (1973),
- *L'homme selon le Coran* (2003),
- « *Les sciences coraniques : grammaire, droit, théologie et mystique* » (2005),
- « *Les grands siècles de Bagdad* » (1985),
- *Averroès, un rationaliste en Islam* (1998),
- « *Fakhr al-Dîn-Râzî, commentateur du Coran et Philosophe* » (2002).

Aynı zamanda Roger Arnaldez dinler arası diyaloga ikna olmuş bir Katolikti. Monoteizm dinlerin yakınlaşmasının mümkünatıyla ilgili yaptığı araştırmaların başlıca eserleri :

- « *Jésus, fils de Marie, prophète de l'Islam* » (1980),
- « *Jésus dans la pensée musulmane* » (1988),
- *Trois messagers pour un seul Dieu* (1983),
- *Réflexions chrétiennes sur les mystiques musulmans* (1989),
- « *À la croisée des trois monothéismes : une communauté de pensée au Moyen Âge* » (1993),
- « *Revolte contre Jéhovah. Essai sur l'originalité de la révélation chrétienne* » (1998),
- *Chesterton, un penseur pour notre temps* (2001),

• *Les religions face à l'œcuménisme (2003)*,

2.8. Carra de Vaux Bernard'ın Hayatı ve eserleri

2.8.a. Carra de Vaux Bernard'ın Hayatı

Fransa'nın Bas-sur-Aube bölgesinde doğup aristokrat bir aileden gelen Carra de Vaux, teknik Üniversiteyi bitirdikten sonra sosyal faaliyetlerle ve İslâmîyet araştırmalarına odaklandı. Şark lisanlarını hususen Arap diline ağırlık verdi. Sonrasında Paris'te bulunan Catholique Enstitüsünde fahri olarak Arapça muallimliği yaptı.¹⁰³

Şark lisanlarıyla alakadar olması, Şark Hristiyanlığına ve İslâmîyet'e olan kaygısının bir neticesidir. Bundan ötürü Revue de l'Orient Chretien gibi bir derginin kurucuları içerisinde olmuş, Corpus Scriptorum Christianorum Orientalum gibi şark Hristiyanlığı ile bağlantılı periyodiklere nizamlı bir şekilde katkılarını sunmuştur. Congres Scientifiques des Catholiques kuruluşunda bizzat görev alması yanı sıra La Revue Biblique ve Annales de la philosophie Chretienne gibi dergilerde yazması kendisinin dini bütün bir karakterde olduğunu, yaptığı çalışmalarının da Hristiyanlık dinine hizmet amacı güttüğünü göstermektedir.¹⁰⁴

¹⁰³ İlhan Kutluer, "Carra de Vaux, Bernard", DİA, C.7, İstanbul, 1993, s. 159.

¹⁰⁴ Kutluer, a.g.e., s. 159.

2.8.b. Carra de Vaux Bernard'ın Eserleri

Carra de Vaux'nun başlıca eserleri şunlardır:¹⁰⁵

- Mes'ûdî'nin *Ki tâbü't-Tenbîh ve'l-işrâf* *Le livre de l'avertissement et de la revision* (Paris 1896).
- *İbn-î Sînâ, Avicenne* (Paris 1900)
- *Gazali* (Paris 1902), Bu iki eser, içinde Leibnitz, Galileo ve Newton gibi ünlü şahsiyetlerin hayatlarına yer verilen *Les Grands Philosophes* adlı monografi dizisinde yayımlanmıştır. Gazzâlî hakkındaki kitabı Mehmet Ali Ayni tarafından bazı değişikliklerle Türkçe'ye tercüme edilip *Hüccet'ül-İslâm İmâm Gazzâlî* adıyla basılmıştır (İstanbul 1327).
- *Le Mahométisme : Le génie sémitique et le génie aryen dans l'Islâm* (Paris 1898).
- *La doctrine de l'Islâm* (Paris 1909).
- *Les penseurs de l'Islâm (I-V, Paris 1921-1926)*, Carra de Vaux'nun en tanınmış eseridir. Eserin I. cildi hükümdar, tarihçi ve siyaset düşünürlerine, II. cildi tabii ilimler, coğrafya ve matematik sahalarında meşhur olmuş bilim adamlarına ayrılmıştır. III. cildi tefsir, hadis ve fıkıh gibi tamamen şer'î ilimleri, IV. cildi akaid, kelâm ve tasavvuf sahalarını, V. cildi ise mezhepleri ve İslâm dünyasındaki modern

¹⁰⁵ Kutluer, "Carra de Vaux, Bernard", ss. 159-160.

akımları ele almaktadır. Son cildin ikinci yarısı, Batılı fikirlerin İslâm dünyasına sızmasıyla gelişen modern liberal akımları tasvir eder ve Türkiye’den başlamak üzere Mısır, Arabistan, Hindistan ve İran coğrafyasında yoğunlaşır.

• *L’Avicennism Latin (Paris 1934)*.

Carra de Vaux, çeşitli ansiklopedik maddeleriyle ilmî periyodiklerde yayımlanmış bir çok makalenin de sahibidir. *Encyclopédie de l’Islam* (Leiden 1913-1942) ve *Encyclopaedia of Religion and Ethics*’e (Edinburgh 1908, yeni baskı 1979-1980) yazdığı İslâmiyet’le ilgili maddelerin çoğu bugün de ilmî değerini korumaktadır.¹⁰⁶

«Öteki yazıları arasında, Gazzâlî hakkında yayımlanan eserinden önce kaleme aldığı *İhyâ’ü ‘ulûmi’d-dîn*’e dair bir değerlendirme ile (*Comte rendu du 3e Congrès Scientifique International des Catholiques* [1891], s 209-234) yine Gazzâlî’nin *Tehâfütü’l-felâsife*’sine ait bazı bölümlerin Fransızca tercümeleri de (Muson, XVIII [Louvain 1899], s. 143-157, 274-308, 400-408: I [1900], s 346-379) kayda değer niteliktedir ».¹⁰⁷

¹⁰⁶ Kutluer, “Carra de Vaux, Bernard”, s. 159.

¹⁰⁷ Kutluer, a.g.e., ss. 159-160.

2.9. Eva de Vitray Meyerovitch'in Hayatı ve Eserleri

2.9.a. Eva de Vitray Meyerovitch'in Hayatı

1909 doğumlu olan Meyerovitch, akademik çalışmalarını Sûfizm, felsefe ve edebiyat alanına ayırmış. Hz. Mevlânâ'nın ve Muhammed İkbal'in eserlerini Fransızca diline kazandırmıştır. Dünyanın birçok üniversitelerinde konferanslar ve dersler vermiş. Bunlardan birisi de Ezher Üniversitesi'dir. Aristokratik bir aileden gelen ve eşi Yahudi olan Meyerovitch, kırka yakın eser ortaya çıkarmış. Katolik dünyası içerisinde büyük annesi tarafından yetiştirilmiş elit kesimine bağlı çocukların eğitim gördüğü okullarda okumuş. Profesör unvanına sahip olan Meyerovitch, dünyada meşhur olan ilmi araştırmalar merkezinde uzman ve lider konumunda çalışmıştır.¹⁰⁸

Günümüzün en meşhur fikir ve ilim insanlarını yakından tanımış, onlarla ortak çalışmalar yürütmüştür. Muhammed İkbal'i, Müslümanlıkta teolojik anlayışının tekrardan yapılanmasından okumuş, bu eseri tetkik ederken Hz. Mevlânâ'yı keşfetmiş, o'nu tanıdıktan sonra İslâm'la müşerref olmuştur. İslâm'ın güzelliklerini, Hz. Mevlânâ'yı ve Muhammed İkbal'i garba tanıtabilmek için Arapça'yı ve Farsça'yı öğrenmiş ve ömrünün kalan kısmını buna adanmıştır.¹⁰⁹

¹⁰⁸ http://w1.semazen.net/sp.php?id=266&page_id=1&menu_id=id20, 10.07.2018.

¹⁰⁹ http://w1.semazen.net/sp.php?id=266&page_id=1&menu_id=id20

İslâm'la müşerref olduktan sonra İslâm'ı en güzel biçimde ve hızlı bir şekilde öğrenmesinin Arabistan, Kuveyt, Libya ve Ezher Üniveristesinde görevli olması, aynı zamanda Fas, Sudan, Türkiye ve İran'a çok kez seyahat etmesinden kaynaklanıyor. Bu zaman zarfı kendisini örf ve âdet olarak da Müslüman olmasını sağlamıştır. Kendisini evinde hissettiği en iyi ülke Türkiye, Türkiye'nin de Konya bölgesi olduğunu söylerken bunun nedenini Hz. Mevlânâ'nın diyarı olmasına bağlıyor. Konya sokaklarında karşılaştığı kişilerin kendisine soru sorduklarında onun Türk olduğunu sanırlar.¹¹⁰

Maneviyatı yüksek bir ahlaka sahip olduğunu kendi eserindeki Sûfizmle ilgili bölümlerde müşahade etmek mümkündür. Bu özelliğinin İslâm'la bütünleşmesine vesile olduğunu söyleyebiliriz. Hz. Mevlânâ'nın tasavvufî yorumlarıyla geçmişteki Hristiyanlığın birtakım doktrinlerine yeni fikirler getirmektedir. Böylece Hristiyanlığı reddetme gibi bir suçluluk psikolojisinden arınmış oldu. Hz. Mevlânâ ile ilgili verdiği konferanslar sebebiyle Fransa'da birçok insanın İslâm'la müşerref olmasına vesile olmuştur. 1999 yılının temmuz ayında vefat eden Meyerovitch Havva hanım ismini almıştır.¹¹¹

¹¹⁰ Ali Köse, *İslâm'ın Gülüyüzü Eva de Vitray*, İslâm Araştırmaları Dergisi, sayı. 3, 1999 ss. 288-290.

¹¹¹ Ali Köse, a.g.e., ss. 288-290.

2.9.b. Eva de Vitray Meyerovitch'in Eserleri

Meyerovitch'in başlıca eserleri şunlardır:¹¹²

- *Anthologie du Soufisme*, (Tasavvuf Antolojisi) éd. Sindbad, 1978., réédité en 1986 et en 1995, Albin Michel, coll. Spiritualités vivantes, 132. Ouvrage traduit en italien.
- *Le Chant de Rûmî*, (Rûmî'nin Şarkısı) éd. La Table Ronde, 1997 (coll. Les petits livres de la sagesse).
- *Le Chant du Soleil*, (Güneşin Şarkısı) éd. La Table ronde, 1993. Ouvrage traduit en espagnol et en turc.
- *Les Chemins de la Lumière : 75 contes soufis*, (Işığın Yolları : 75 Sûfî Hikayesi) éd. Retz, 1982. Ouvrage traduit en espagnol.
- *L'Image de l'Homme dans le Christianisme et l'Islam*, (Hiristiyanlık ve İslâm'da İnsanın Görüntüsü) avec Jean Yves Leloup et André Borrelly, éd. de l'Ouvert, 1984.
- *Islam, l'autre Visage*, (Diğer Yüz, İslâm) éd. Albin Michel, 1995. Ouvrage traduit en espagnol, en anglais et en turc.
- « *Jésus dans la Tradition Soufie*, (Tasavvuf Geleneğinde Hz. İsa) coécrit avec Faouzi Skali éd. de l'Ouvert, 1985, réédité et complété en 2004, Albin Michel. Ouvrage traduit en italien, en espagnol et en catalan ».
- « *Konya ou la Danse Cosmique* », (Konya Veya Kozmik Dans) éd. Renard, 1990. Ouvrage traduit en turc.

¹¹² Bkz. fr.wikipedia.org/wiki/Eva_de_Vitray-Meyerovitch, 13.07.2018.

- « *La Mecque : ville sainte de l'islam* », (İslâm'ın Kutsal Şehri : Mekke) éd. Laffont, 1987. Ouvrage traduit en italien, en allemand et en turc.
- « *Mystique et Poésie en Islam* », (İslâm'da Şiir ve Mistik) éd. Desclée de Brouwer, c1972, 1982.
- « *La Prière en Islam*, (İslâm'da Namaz) éd. Albin Michel, c1998, réédité en 2003, Albin Michel, coll. Spiritualités vivantes. Ouvrage traduit en italien et en turc ».
- « *Rûmî et le Soufisme*, (Hz. Mevlana ve Tasavvuf) éd. du Seuil, c1977, réédité en 2005, collection Points Sagesses. Ouvrage traduit en anglais, roumain, portugais, bosniaque et tchèque ».
- « *Thèmes mystiques dans l'œuvre de Djalâl ud-Dîn Rûmî*, (Hz. Mevlana'nın Eserinde Mistik Tema) thèse Lettres Paris, 1968 ».
- *Universalité de l'islam*, (İslâm'ın Evrenselliği) éd. Albin Michel, 2014.

Farsça'dan Yaptığı Tercümeler :

- « *Lettres*, de Djalâl ad-Dîn Rûmî, (Hz. Mevlana'dan : Mektuplar) éd. Jacqueline Renard, 1990 ».
- « *Le Livre de l'Eternité*, (Sonsuzluğun Kitabı) de Muhammad Iqbal avec de la collaboration de Mohammed Mokri, éd. Albin Michel, 1962 ».
- « *Le Livre du Dedans*, de Djalâl ad-Dîn Rûmî (İç Alem Kitabı) éd. Sindbad, 1975, réédité en 1982 et en 1997, Albin Michel, coll. Spiritualités vivantes. Ouvrage traduit en italien et en espagnol ».

- « *Maître et Disciple*, (Sultan Veled'den : Mürşit ve Mürit) de Sultan Valad, éd. Sindbad, 1982 ».
- « *Mathnawi*, de Djalâl ad-Dîn Rûmî (Mesnevî) avec de la collaboration de Jamshid Murtazavi, éd. du Rocher, 1990 ».
- « *Message de l'Orient*, (Doğudan Mesaj) de Muhammad Iqbal, avec de la collaboration de Mohammed Achena, éd. Belles Lettres, 1956 ».
- « *Odes Mystiques*, (Mevlana'dan : Mistik Gazeller) de Djalâl ad Dîn Rûmî éd. Klincksieck, 1973, réédité en 2003, Points Sagesses ».
- « *La Parole Secrète*, (Sultan Veled'den : Gizli Söz) de Sultan Valad, avec de la collaboration de Jamshid Murtazavi, éd. du Rocher, c1988 ».
- « *Les Quatrains de Rûmi*, (Mevlana'dan : Dörtlükler) de Djalâl ad-Dîn Rûmî avec de la collaboration de Jamshid Murtazavi, Albin Michel, 2000 ».
- « *La Roseraie du Mystère*, (Mahmud Shabestari'den : Gizemli Gül Bahçesi) de Mahmud Shabestari avec de la collaboration de Jamshid Murtazavi, éd. Sindbad, 1991 ».
- « *Rubaiy'at*, de Djalâl ad-Dîn Rûmî (Mevlana'dan : Rubaiyat) avec de la collaboration de Jamshid Murtazavi, éd. Albin Michel, c1993, réédité en 2003, Albin Michel, coll. Spiritualités vivantes ».
- « *Les Secrets du Soi*, (Muhammed İkbal'den : Kişilik Sırları) de Muhammad Iqbal éd. Albin Michel, coll. Spiritualités vivantes, 2000 ».

İngilizce'den Yaptığı Tercümler :

- « *L'Hindouisme*, (Hinduizm) de R. Zaehner, éd. Desclée de Brouwer, 1974.
- *Inde, Islam, Israël*, (R. Zaehner'den : Hindistan, İslâm, İsrail) de R. Zaehner, éd. Desclée de Brouwer, 1965 ».
- « *La Métaphysique en Perse*, (Muhammed İkbal'den : Farsça Metafizik) de Muhammad Iqbal éd. Sindbad, 1980 ».
- « *Mystique Sacrée et Mystique Profane*, (R. Zaehner'den : Kutsal Mistik ve Gayri Dini Mistik) de R. Zaehner, éd. du Rocher, 1983 ».
- « *Reconstruire la Pensée Religieuse de l'Islam*, (Muhammed İkbal'den : İslâm'ın Dinsel Düşüncesini Yeniden İnşa Etmek) de Muhammad Iqbal éd. Adrien-Maisonneuve, 1955, réédité en 1996, éd. du Rocher / UNESCO ».
- « *Simone Weil : esquisse d'un portrait*, (Simone Weil : Portre Denemesi) de R. Rees, éd. Buchet-Chastel, 1968 ».

2.10. Frithjof Schuon'un Hayatı ve Eserleri

2.10.a. Frithjof Schuon'un Hayatı

Schuon, 18 Haziran 1907'de Basel şehrinde doğdu. Konservatuarda kemancı ve profesör olan babası Alman kökenliyken annesi Alzas kökenlidir. Ağabeyi kendisinden bir yıl önce dünyaya geldi. Temelde Alman kökenli olan Schuon, o devirde sadece Almanca konuşuyordu. Schuon, erken yaşta geleneksel masallarda ve melodilerde belirli bir yankı

gerçekleşti.¹¹⁵

İkinci kez ziyaret ettiği Cezayir'e 1935'te gitti. Sonrasında Fas'a gitti. 1938 yılında Mısır'da Kendisiyle uzun seneler mektuplaştığı Rene Gu  non ile görüştü. 1939 yılında gittiği Hindistan'ı II. Dünya savaşı başladıktan sonra terk etti. Fransa'ya dönerek askere dahil oldu. Savaş esnasında Almanlar tarafından tutuklanıp hapse gönderildi. Alman kökenli olduğu için Almanlar tarafından savaşı katılması yönünde baskıya maruz kaldı. Bu olayın ardından İsviçre'ye iltica ederek İsviçre vatandaşı oldu. Takriben kırk sene Lozan'da hayatını sürdüren İ  s   N  reddin yapıtlarının çoğunu Fransızca dilinde yazdı.¹¹⁶

1949 yılında İsviçreli ressam ve Alman kökenli bir kadınla izdivaç yaptı. Kızılderehilerin   rf ve adetlerini daha iyi tanımak amacıyla 1959 senesinde hanımıyla birlikte Amerika'daki Montana ve Güney Dakota'da hayat sürdüren Crow ve Sioux kabilelerini ziyaret etti. 1968 yılında Türkiye'ye geldiğinde Hristiyanlar tarafından Hz. Meryem'in mezarının olduğu iddia edilen Efes'in   vresinde bulunan Kuşadası'nda kaldı. 1981 yılında Amerika'ya yerleşen Schuon, 5 Mayıs 1988 senesi Bloomington bölgesinde vefat etti.¹¹⁷

   zeli tekkelerin dünyadaki birçok yerinde Schuon için gıyab   cenaze namazları eda edildi. Geleneksel bakış açısını ve fikir hareketini bir dünya görüşü ve bir felsefe haline getiren Schuon, Huston Smith, Seyyid Hüseyin Nasr, Ananda Kentish Coomaraswamy,

¹¹⁵ Adnan Aslan, "  s   N  redd  n", D   A, C. 22, İstanbul 2000, ss. 483-484.

¹¹⁶ Aslan, a.g.e., ss. 483-484.

¹¹⁷ Aslan, a.g.e., ss. 483-484.

Titus Burekhardt, Marco Pallis gibi fikir adamlarıyla garp medeniyetinin felsefi derinliklerinde yeterli ruhî ve mistik unsurlara yer ayrılmadığını savunan geleneksel ekolün yaygınlaşmasında mühim bir görev üstlenmiştir.¹¹⁸

Schuon Garp alemindeki teolojik çoğulculuğu hususunda çözüm teklifiyle ön plana çıkar. Kendisine göre tüm semavî dinlerin inanç temelleri, doktrin ve dogmaları onun zâhirî boyutunu, dogmaların arasındaki gerçeğin oluştuğu alan ise bâtinî boyutunu ortaya çıkarır. Sûfizm İslâm'ın bâtinî cihetini, kelâm da dogmatik cihetini temsil eder. Huston Smith, Martin Lingsi, Titus Burekhardt ve Seyyid Hüseyin Nasr Schuon'un yetiştirdiği mühim kişiler arasında sayılabilir.¹¹⁹

2.10.b. Frithjof Schuon'un Eserleri

Frithjof Schuon'un Başlıca Eserleri Şunlardır:¹²⁰

- *De l'unité transcendante religions* (Paris 1948). Îsâ Nûreddin en mühim eserlerinden biridir.
- *L'oeil du coeur* (Paris 1950).

¹¹⁸ Aslan, "Îsâ Nûreddîn", ss. 483-484.

¹¹⁹ Aslan, a.g.e., ss. 483-484.

¹²⁰ Aslan, a.g.e., ss. 483-484.

- *Perspectives spirituelles et faits humains* (Paris 1953). Geleneksel ve modern medeniyetlerle sanat ve ruhanî hayat, metafizik ve mânevî erdemlerden bahseden kitapta Vedanta ile tasavvuf arasında nitelikli mukayeseler yapılmıştır. Eser İngilizce'ye çevrilmiştir (London 1953).
- *Les stations de la sagess* (Paris 1958).
- *Comprendre l'Islam* (Paris 1961).
- *Regards sur les mondes anciens* (Paris 1965).
- *Dimensions of Islam* (London 1969). Tasavvufî bir eser olup Türkçe'ye çevrilmiştir (İslam'ın Manevî Boyutları, trc. Mahmut Kanık, İstanbul 1998).
- *Logique et transcendence* (Paris 1970).
- *Forme et substance dans les religions* (Paris 1975).
- *L'ésotérisme comme principe et comme voie* (Paris 1975). Yazarın mânevî ve ahlâkî hayat, sanat ve tasavvuf konularındaki görüşlerini özetlediği eser İngilizce (London 1978) ve İspanyolca'ya (Madrid 1987) tercüme edilmiştir.
- *Islam and the Perennial Philosophy* (London 1976).
- *Le soufisme voile et quintessence* (Paris 1980). Îsâ Nûreddin tasavvufla ilgili fikirlerini ele aldığı bu eserinde felsefe kavramını da tartışır. Kitap İngilizce (Bloomington 1981) ve İspanyolca'ya (Madrid 1987) tercüme edilmiştir.
- *Approches du phénomène religieux* (Paris 1982).

Îsâ Nûreddin'in diğer eserleri de şunlardır:¹²¹

¹²¹ Aslan, "Îsâ Nûreddin", ss. 483-484.

- “Costes et races” (Lyon 1957),
- “Sentiers de gnose”(Paris 1957),
- “Language of the Self” (Madras 1959),
- “Images de l’esprit”(Paris 1961),
- “In the Tracks of Buddhism” (London 1968),
- “Das Ewige im Verganglichen” (Weilheim 1970),
- “Du divin à l’humain” (Paris 1981),
- “Christianisme / Islam-Visions d’oeucuménisme ésotérique” (Milan 1981),
- “Sur les traces de la religion pérenne” (Paris 1982),
- “Résumé de métaphysique integrale” (Paris 1985),
- “Survey of Metaphysics and Esoterism” (Bloomington 1986),
- “Avoir un centre” (Paris 1988),
- “Les perles du pelerin” (Paris 1990),
- “Racines de la condition humaine” (Paris 1990),
- “The Feathered Sun-Plains Indians in Art and Philosophy” (Bloomington 1990).

2.11. Michel Valsan'ın Hayatı ve Eserleri

2.11.a. Michel Valsan'ın Hayatı

Michel Valsan (Şeyh Mustafa Abdülaziz) 1 şubat 1907'de Romanya'da doğdu. 26 Kasım 1974'de Fransa'da vefat etti. Tercümeleleri ve yorumları İslâm tasavvufun (Şeyh'ül Ekber) Muhiddîn İbnü'l-Arâbî üzerine olmuştur. Romanyalı bir diplomat olan Valsan, 1930 yılların sonlarına doğru Paris'e yerleşir. René Guénon ile olan irtibatı onu Frithjof Schuon (Şeyh İsâ Nüreddîn) ile tanışmasına vesile olur. Bu vesileyle tasavvufa bağlanır ve (Mustafa Abdülaziz) ismini alarak mukaddim olur.¹²²

1938 yılında İsa Nüreddin aracılığıyla Alâviyye tarikatına intisap eden Valsan, İsa Nüreddin ve Rene Guénon arasındaki anlaşmazlıkta Guénon'un tarafını seçti. Rene Guénon'un düşüncelerini iyi bir şekilde anlayan ve o düşünceleri savunan Michel Valsan, sonrasında Ekberîyye'nin meşhur temsilcileri Kâşânî ve Sadreddin Konevî'den ve İbnü'l Arabî'den birtakım tercümeleler yapmıştır. Günümüzde İbnü'l-Arabî hususunda mühim çalışmalar ortaya koyan Michel Chodkiewicz de Michel Valsan'ın öncülüğünde İbnü'l-Arabî incelemelerine başlamıştır.¹²³

1950'de tarikat içerisinde oluşan önemli sapmalardan dolayı Şeyh İsâ'dan ayrılır. (Şeyh'ül Ekber) Muhiddîn İbnü'l-Arâbî üzerine olan çevirmenlik özelliğinden dolayı

¹²² Bkz. fr.wikipedia.org/wiki/Michel_Valsan, 27.07.2018.

¹²³ Mustafa Çakmaklıoğlu, *Modern Dünyada Ezeli Hikmet Geleneğinin Yeniden Canlanması*, Tasavvuf ilmî ve Akademik Araştırma Dergisi, (İbnü'l-Arabî Özel Sayısı-2), 2009, sayı: 23, s. 437.

Étude Traditionnelles (geleneksel çalışmalara) önemli katkıda bulunur. René Guénon'un (Şeyh Abulvâhid Yahya) eseri üzerine kurulu olan derginin doğrudan temsilcisi olur. 1961'den 1974 vefatına kadar derginin yöneticisi olur. Kendi maddelerinden bir bölümünü bir araya getiren bir derlemeyi « *L'Îslâm et la fonction de René Guénon* », Éditions de l'œuvre Paris 1984. (İslâm ve René Guénon'nun Fonksiyonu) adı altında yayınlanmıştır.¹²⁴

2.11.b. Michel Valsan'ın Eserleri

Michel Valsan'nın başlıca eserleri şunlardır :¹²⁵

- *Les interprétations ésotériques du Coran*, (Kur'an'ın Bâtınî Yorumları) les clefs, 1 vol. (XXIX-123 p.) Édition : Paris : Koutoubia , impr. 2009 Auteur du texte : 'Abd al-Razzâq ibn Aḥmad Kamāl al-Dīn al- Kāšānī (12..-1330?)
- *La Niche des lumières, 101 saintes paroles prophétiques*, (Nurların Kaynağı, Nebîlerin 101 Kutsal Sözleri) 156 p., Édition : Paris : Éd. de l'Œuvre , 1983 Muḥyī al-Dīn Abū 'Abd Allāh Muḥammad ibn 'Alī Ibn 'Arabī (1165-1240)

¹²⁴ Bkz. fr.wikipedia.org/wiki/Michel_Valsan.

¹²⁵ Bibliotheque Nationale de France, Michel Valsan, Catalogue, http://data.bnf.fr/12057361/michel_valsan/, 03.08.2018.

Arapçadan Tercümeler

- *La parure des abdâl*, (Abdalların Süsü) 41 p. Édition : Paris : Éd. de l'oeuvre : Archè-Edidit, 1992, Muḥyī al-Dīn Abū ‘Abd Allāh Muḥammad ibn ‘Alī Ibn ‘Arabī (1165-1240).
- *La Prière pour le Pôle*, (Kutub İçin Dua) (oraison, Cheikh al-Akbar), (1975).
- *L'Épître sur l'Orientation Parfaite*, (Kâmil Yönlendirme Üzerine Mektüp) (Sadr-ad-Dīn al-Qunâwī), (1966).
- *Le livre de l'extinction dans la contemplation*, (Kitâbu-l-Fanâ'i fî-l-Mushâhada, Cheikh al-Akbar), (1961).

2.12. Charles-André Gilis'in Hayatı ve Eserleri

2.12.a Charles-André Gilis'in Hayatı

Charles-André Gilis, 1934'te Louvain şehrinde doğdu. Belçika asıllı mütercim ve yazar olan Gilis, İslâm tasavvufu hakkında yazıları vardır. Diğer ismi Abdürrezzak Yahya olan Gilis Paris'in bir semtinde yıllarca imam hatiplik yapmıştır. 21 eserden oluşan kitapları, René Guénon, Michel Vâlsan ve İslâm geleneğine bağlı metafizikçiler ve

özellikle Muhiddîn İbn'ül-Arabî hakkında yazılmıştır. Eserleri İslâm tasavvufu hakkında kitap yayımlayan “Éditions Le Turban Noir” yayınından çıkmaktadır.¹²⁶

2.12.b Charles-André Gilis'in Eserleri

Charles-André Gilis'in Başlıca Eserleri Şunlardır :¹²⁷

- « *La Doctrine initiatique du Pèlerinage* » (Hac ve Sırları) (Paris, 1982, 1994)
- « *Introduction à l'enseignement et au mystère de René Guénon* » (René Guénon'un Gizem ve Eğitime Giriş) (Paris, 1986, 2001)
- « *L'Esprit universel de l'Islam* (İslâm'ın Evrensel Ruhu) (Alger, 1989 ; Paris, 1998, 2013) – 3ème édition (2013) augmentée d'une étude sur *L'Heure et l'Esprit royal d'Allâh* »
- « *Marie en Islam* (İslâm'da Hz.Meryem) (Paris, 1990 ; Alger, 1990) »
- « *René Guénon et l'avènement du troisième Sceau* (René Guénon ve Üçüncü Mühür Gelişi) (Paris, 1991, 2015) »
- « *Les sept Étendards du Califat* (Halifeliğin Yedi Sancağı) (Paris, 1993) »
- « *Études complémentaires sur le Califat* (Halifelik Üzerine Ek Araştırma) (Paris, 1994)»
- « *La Profanation d'Israël selon le Droit sacré* (Kutsal Hukuk'a Göre İsrail'in Saygısızlığı) (Beyrouth, 2003 ; Paris, 2008) »

¹²⁶ Bkz. https://fr.wikipedia.org/wiki/Charles-André_Gilis, 07.08.2018.

¹²⁷ Bkz. <http://www.leturbannoir.com/livres-articles-charles-andre-gilis>, 07.08.2018.

- « *L'intégrité islamique, ni intégrisme, ni intégration* (İslâm Bütünlüğü, Ne Köktencilik, Ne Entegrasyon) (Paris, 2004, 2011) »
- « *Aperçus sur la doctrine Akbarienne des jinns*, (Cinlerin Akbaryan Doktrinine Bakış) suivi de *L'homme fut serpent autrefois* (Paris, 2004) »
- « *Qâf ou les Mystères du Coran Glorieux* (Kâf Veya Yüce Kur'an Gizemleri) (Paris, 2006) »
- « *Tawhîd et Ikhlâs – Aspects ésotériques* (Tevhid ve İhlâs-Ezoterik Yöntü) (Paris, 2006) »
- « *La Petite fille de neuf ans*, suivi d'une étude sur le « *Soufre Rouge* » (Dokuz Yaşındaki Küçük Kız) (Paris, 2006) »
- « *La Papauté contre l'islâm – Genèse d'une dérive* (İslâm'a Karşı Boş Sözler – Yoldan Sapma) (Paris, 2007) »
- « *Métaphysique de la Zakât* (Zekat'ın Metafiziği) (Paris, 2008) »
- « *L'Héritage doctrinal de Michel Vâlsan* (Michel Vâlsan'ın Doktrinal Mirası) (Paris 2009) »
- « *Petit traité d'al-Haqq* (Hakk'ın Küçük Antlaşması) (Paris 2010) »
- « *L'Arbre de Lumière et la Tradition universelle* (Işık ve Evrensel Geleneğin Ağacı) (Paris 2012) »
- « *Introduction aux Oraisons de la semaine* (Haftalık Evrad el-Usbu'a Giriş) (Awrâd al-Usbû') *du Sceau muhammadien* (Paris 2012) »
- « *Études sur l'islam et la Franc-Maçonnerie* (İslâm ve Masonluk Araştırmaları) (Paris, 2014) »

- «*Le Livre du Mîm, du Wâw et du Nûn* d'Ibn Arabî (İbn'ül-Arabî'in Mîm, Vav, ve Nûn Kitabı) (Paris, 2002) »

İKİNCİ BÖLÜM

İslam Tasavvufu Üzerine Eser Veren Fransız Müsteşriklerin Çalışmalarının Değerlendirilmesi

Bu bölümde, İslâm Tasavvufu Hakkında Eser Yayınlayan Fransız Müsteşriklerin değerlendirilmesi ile birlikte tezin özetine yer verilecektir.

1. Silvestre de Sacy'nin Değerlendirilmesi

Fransız inkılabının akabinde, cumhuriyet yanlısı hükümetin 1795 yılında Paris'te İnalcö Enstitüsü'nün, yani şark dilleri mektebinin kuruluşuyla modern Oryantalizm ortaya çıkar. Sacy bu mektebin ilk Arapça muallimi olarak tayin edildi. 1824 yılında bu mektebin başına getirildi. 1812'de Avrupa ilk kez Silvestre de Sacy'nin yapıtlarında bir metodoloji prensibiyle birlikte bilimsel prensibin başbaşa faaliyet oluşturduğunu görüyordu. Dolayısıyla Silvestre de Sacy ilklerin adamıydı.¹²⁸

XIX. Yüzyılın başlarında yetişen tüm Avrupalı şarkiyatçı ilim adamları da Paris'teki bu merkezde Silvestre de Sacy'nin (1758-1838) gözetiminde ya da onun liderliğini yaptığı bu merkezin etkisi altında kalmıştı. Sacy'nin Arapça grameri ve Arapça okuma parçaları,

¹²⁸ İsmail cerraçoğlu, *Oryantalizm ve Batıda kur'an ve kur'an ilimleri üzerine Araştırmalar*, (Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi), 1990, C. 31, s. 103.

Arap ve Fars asıllı tarihçilerin ve edebiyatçıların kitabî baskıları önemli kilometre taşları idi. Burası, geniş bir ilgi alanıyla tüm Avrupa ülkelerinden gelen öğrenciler üzerinde derin tesirler bıraktı.¹²⁹

«Silvestre de Say'nin genel dilbilgisi prensipleri dışında, üç ciltlik bir Arap yazını seçkisi, bir Arapça dilbilgisi yazıları antolojisi, özel okul talebelerinin kullanımı için bir Arapça dilbilgisi, Arap şiirinin kurallarına, Dürzi dinine ilişkin incelemeler, Şark paralarına, adlarına, yazıtlarına, coğrafyasına, tarihine, ağırlık ve uzunluk ölçülerine dair kısa çalışmalar kaleme almıştı. Pek çok tercüme, Kelile ve Dimne ile el-Harirî'nin Makâmât'ına ilişkin iki kapsamlı tefsiri vardı»¹³⁰.

XIX. yüzyılın Modern Fransız Oryantalizmin babası sayılan Sylvestre de Sacy, Feriduddîn Attar'ın Pendnâme eserini Fransızcaya çevirerek İslâm Tasavvufu alanında çalışma yürüten ilk Fransız Müsteşrikler arasında yerini alır. XX. Yüzyılın başından itibaren Onu, oryantalistler arasında İslâm Tasavvuf geleneklerini en iyi tanıtan, mâneviyatın ve ilmin büyük simgesi, büyük hedeflerin gerçekleşmesi için entellektüel birikimini ve hayatını buna adayan Louis Massignon takip eder.¹³¹

«Said'e göre, Silvestre de Sacy'nin yaptığı iş Oryantalizmi ilmî, akılcı bir temele

¹²⁹ Süleyman Demirel Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı. 11, 2003, s. 173

¹³⁰ Said, *Şarkiyatçılık*, s. 136.

¹³¹ Arberry Arthur, *An Introduction to The History of Sufism*, Oxford, 1942, s. 16.

oturtmak olmasıdır.¹³² Ne yaptığını bilen bir öncü, öğretisi Doğu, cemaatiye talebeleri olan, dünyeviliğe dönmüş bir din adamı gibi davranmasıydı.¹³³ Ondokuzuncu yüzyılda Avrupa'daki başlıca Arap dili ve edebiyatı mütehassısları düşünsel yetkilerini ona dayandırıyorlardı. Avrupa'daki üniversiteler, akademiler, onun etkisiyle, onun çalışmalarının sağladığı antolojik tablo aracılığıyla kendini yetiştirmiş öğrencilerle doluydu»¹³⁴.

2. Louis Massignon'un Değerlendirilmesi

Edward W. Said'in "Oryantalizm" eserinde Louis Massignon hakkında şunları ifade eder; Massignon'a göre İslâm, Hristiyanlığının yeniden doğuşunun sistematik bir itirazıdır. Bu dinin kahramanının Hallac-ı Mansûr olduğunu vurgular. Said devamında Massignon'un düşüncesini şöyle eleştirir: "Becker ve Massignon araştırmaları sırasında Doğu'nun gerçek yüzünü bir kenara bırakmışlar hatta onu Batı kafasına uydurabilmek için "negatif" davranışlarda bulunmuşlardır. Hz. Muhammed'in devre dışı bırakıldığını onun yerine Hallac sahneye çıkarıldığını söyler. Aynı zamanda Hallac Hz. İsa'ya çok benzediğini açıklar."¹³⁵

Said, Massignon hakkında Tanrının insan suretinde görünüşü düşüncesini

¹³² Said, *Şarkiyatçılık*, s. 132.

¹³³ Said, a.g.e., s. 135.

¹³⁴ Said, a.g.e., s. 140.

¹³⁵ Edward Wadie Said, *Oryantalizm (Doğubilim)*, (İrfan Yay), Çev. Nezih Uzel, İstanbul 1998, s. 151.

reddetmesinden ötürü İslâm'ı akıl almaz biçimde suçladığını söylemektedir.¹³⁶ Said, Massignon'u ilmî faaliyetinin orta yerine, İsa'ya yakın özellik taşıyan ve tevhide bağlı bir Mutasavvuf olan Mansur el-Hallac'ı koyan bir uzman olarak görür. Said'e göre İngiliz H. A. R. Gibb ve Fransız Louis Massignon gibi Oryantalistlerin, Oryantalizmi Oryantalist faaliyetlerden ziyade, politika aracı olarak kullandıklarını ileri sürer.¹³⁷

Said, Massignon'un yazdığı, İslâm inançları sözlüğü üzerindeki çalışmaları ile Şark Oryantalist dilbilimi güç kazandığını vurgular.¹³⁸ Said, Massignon'un bütün ömrünü el-Hallac'ın eserini incelemeye harcadığını vurgularken devamında ailesi'nin J.K. Huysmans gibi kişilerle temasta olduğunu söyler. İlk eğitim yıllarından kalma entellektüel iklim, daha sonra gelişen sembolizm fikirleri tüm yazdıklarını etkilediğini, hatta bu etkiler ilgilendiği katolik inançlarının çeşitli görüşlerinde ve Sufi Mistisizminde dahi ortaya çıktığını vurgular.¹³⁹

“Said, Massignon'un İslâm dünyasına sadece kuru bilim yolu ile girilemeyeceğini, tüm faaliyetlerin bu yola çevrilmesi gerektiğinin bilincinde olduğu söyler. İslâm'ın içinde Doğu hristiyanlığının küçük gruplarından biri olarak varlık gösteren “Bedeliyye” tarikatını bu yüzden hararetle desteklediğini hatırlatır”¹⁴⁰.

Said, Massignon'un İslâm dinine bakış açısını şöyle tanımlar: Massignon, Hz.

¹³⁶ Said, *Oryantalizm*, s. 286.

¹³⁷ Said, *a.g.e.*, s. 333.

¹³⁸ Said, *a.g.e.*, s. 349.

¹³⁹ Said, *a.g.e.*, ss. 357-359.

¹⁴⁰ Said, *a.g.e.*, s. 360.

İbrahim'in soyundan meydana gelen üç İbrani soyundan dini hareket noktası edindiğini ifade eder; bunlardan biri olan İslam Hz. İsmail'in dini olmasıdır, Hz. İshak'a verilen ilahi vaadin dışında kalmış bir halkın tektanrıcılığıdır. İslam çerçevesinde, tasavvufu somutlaştırmış, ilahi iyiliğe yönelen bir yol, bir karşı akım türü seçilebileceğine inandığını söyler. Massignon'un tasavvufa ilişkin olağanüstü çalışmalarının tamamı, yerleşik itikada bağlı İslam cemaati tarafından, Sünnilik tarafından dayatılmış sınırlayıcı uzlaşımından ayrılan ruhların yolculuğunu betimlemeye yönelik bir girişimi olduğunu savunur.¹⁴¹ Devamında Said, Massignon'un duygusal bakımdan İslamdaki Sûfî akımından yana olduğunu ifade eder, tasavvufun, sofu bir Katolik olan Massignon'un meşrebine yakın olduğu kadar, yerleşik itikat bütünü çerçevesinde yıkıcı bir etkiye sahip olmasından kaynaklandığı vurgular.¹⁴²

Said, Massignon'un Hallac'a bakış açısını şöyle değerlendirir; Şark üzerindeki haberleri ve bunları kendi menfaatine kullanabilme yeteneği, şeklinde gelişen iki görüş Massignon'da çok kuvvetli olduğunu ifade eder. Meydana çıkardığı kendi Hallac'ı bu çift görüşün kanıtı olduğunu savunur. Massignon'un ona verdiği değer aşırı olduğunu söyler. Hallac'ın hedefin'in İslâmın merkez doktrin sistemi tarafından kanuna aykırı açıklanmış değerleri ortaya çıkarmak olduğunun görüşündedir. Massignon bizzat Hallac'ı bu yasaklamanın bir sembolü olarak gördüğünü aktarır.¹⁴³

¹⁴¹ Said, *Şarkiyatçılık*, s. 280.

¹⁴² Said, a.g.e., s. 281.

¹⁴³ Said, *Oryantalizm*, s. 367.

Said, Massignon'un çalışmalarını şöyle özetlemektedir; Massignon ve Gibb, şaşırtıcı bir şekilde Garp'ta şarkiyat yazıların geçmişini ele aldıklarını ve bu geçmişi farklı şekillerde tekrar yaşatarak okul kitaplarında yer alacak kadar basit olduğunu söyler. şark'tan örnekler, şark'ta aşırılık, şark lisanları cemiyeti, şark temsilleri vs. Kaleme aldıkları kitapların konuları olduğunu aktarır. Massignon ve Gibb'in bilimsel büyüklükleri bu yapıtlarla meydana çıktığını ve söz konusu yapıtların uzun olmayan makaleler ya da bilimsel eserler olarak okuyanların hizmetine sunulduğunu vurgular.¹⁴⁴

Massignon bir ilim adamı, papa XII. Pius'un ifade ettiği gibi Katolik bir Müslüman, massignon için Hallac-ı Mansûr'a ait bulmuş olduğu mısrarlar, hayatının dönüm noktasını oluşturmıştır. Bu buluştan sonra hayatının diğer kısmını, Hallac ve tasavvuf araştırmaları üzerine yoğunlaştıran Massignon İslâm tasavvufu'na dair birçok eser ortaya koymuştur. Bugün Massignon Müslüman mıdır değil midir tartışılması yapılıyorken, kimine göre Müslümanları ve Müslümanlığı derinden seven ve “La Badaliyya” diye adlandırdıkları dua organizasyonlarında Müslümanların iyiliği için dua eden bir katolikti. Üsküdar Mevlevihânesi'nin son postnişi Ahmed Remzi Akyürek Dede'nin kendisine Bâtinen Müslüman olduğunu zâhiren papaz cübbesini giyerek İslâm'a daha çok hizmet edebileceğini söylediğini rivayet edilir.

¹⁴⁴ Said, *Oryantalizm*, s. 383.

3. Georges-Chehata Anawati'nin Değerlendirilmesi

Müslüman-Hiristiyan diyalogunun öncülerinden olan Louis Massignon, Louis Gardet, Gustav E. Von Grunebaum ve Taha Hüseyin gibi bilginlerle aynı yolda yürüten Anawati, aynı zamanda Louis Massignon ekolünün parlak temsilcilerinden sayılmıştır. Yetmişinci yaşı münasebetiyle Louvain Üniversitesi, Anawati'nin Hiristiyan fikir ve bilim ortamlarında İslâmiyet'e tarafsız ve düşünceli bir yaklaşım tarzının benimsenmesine öncülük ettiği için kendi adına bir ödül kitabı yayımlamıştır.¹⁴⁵

Gayretli, Çalışkan mütevazı ve sempatik bir kişiliğe sahip olan Anawati, yapmış olduğu çalışmalarıyla Kelâm, Tasavvuf ve İslâm Felsefesine önemli katkıda bulunmuş ve Roger Arnaldez'in ifade ettiği gibi, Hiristiyanların yanında Müslümanların da saygıya layık gördüğü erdemlere sahip nadir bilginlerden birisidir. Suriye'den gelen bir ailede yetişen ve ömrünün büyük bir kısmını da Mısır'da geçiren Anawati'nin, özel olarak İslâm diniyle ilgili eğitim almanın dışında, yetiştiği ortamın etkisiyle Müslümanlık ve Müslümanlar hakkında önemli bir bilgi birikimine sahip olduğunu vurgulamak gerekir. Nitekim o, yazmış olduğu eserlerinde, bu kültürünü ortaya koymuştur.¹⁴⁶

¹⁴⁵ Ramazan Biçer, *Oryantalizmi Yeniden Okumak Batı'da İslâm Çalışmaları Sempozyumu*, (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları). /599, Ankara 2003, s. 427-428.

¹⁴⁶ Biçer, a.g.e., s 428.

Ayrıca Katolik mezhebiyle bağlantılı olan ve önemli araştırmacılar yetiştiren Dominican tarikatına mensubiyeti göz önüne alındığında, İslâm düşüncesi ve özellikle kelâm ilmi hakkındaki değerlendirmelerinin kayda değer olduğunu düşünmekteyiz. Öte yandan müellifin Hristiyan teolojisine olan vukufiyeti de yapmış olduğu mukayeseli çalışmaların dikkate alınması hususunda ayrı bir önem arz etmektedir. Yaptığı araştırmalarıyla, İslâm kültürüne önemli katkılarda bulunduğu gibi, çoğu zaman Louis Massignon gibi önemli bir müsteşrikle paralel çalışmalar yürütmesi ve değerlendirmelerde bulunması, müellifin görüşlerinin önemini daha da artırmaktadır.¹⁴⁷

Anawati-Gardet, İslam kelamı ile Hristiyan teolojisi arasında gerek tarihsel olarak gerek öğretisel bakımdan sıkı ilişkiler kurmanın, gereğinden fazla veya temeli olmayan yakınlıklar veya eş değerlikler tesis etmenin doğru olmadığını düşünmekte ve bunu açıkça ifade etmektedir. Onlara göre bunun nedeni, hem bu iki dinin malzemeleri, hareket noktaları ve amaçları bakımından birbirinden çok farklı özellikler taşımalarıdır hem de onları konu alan kelam ve Hristiyan teolojisinin de gerek tarihsel gelişmeleri gerek kurumsal yapıları bakımından kendilerini değişik biçimde ortaya koymuş olmalarıdır.¹⁴⁸

¹⁴⁷ Biçer, *Oryantalizmi Yeniden Okumak Batı'da İslâm Çalışmaları Sempozyumu*, s. 428.

¹⁴⁸ Louis Gardet-Georges Anawati, *İslam Teolojisine Giriş Karşılaştırmalı Teoloji Denemesi*, (Ayrıntı Yayınları), İstanbul, 2015, s. 15.

Gazzâlî'nin kelâm ilmini farz-ı kifâye olarak gördüğünü nakleden müellife göre, o bu sözleri söylediği zaman bir tarikat safhasında değildi. Hayatının son dönemlerinde bu evreye girdikten sonra, kelâm ilmine nazarı da terkederek, kendisini tamamen tassavufa verdi.¹⁴⁹

4. Louis Gardet'in Değerlendirilmesi

Louis Gardet Mayıs 1978 yılında, Hristiyan fikir ve bilim ortamlarında İslâmiyete tarafsız ve düşünceli bir yaklaşım tarzının benimsenmesine katkıda bulunduğu için Louvain Üniversitesi tarafından şeref dostluğu unvanına layık görüldü. Meşhur İslâm ansiklopedisi'nde Tasavvuf, kelam ve felsefe hususunda maddeler yazdı. Louis Gardet Massignon hareketinin öncü temsilcilerindendir. İslâm medeniyeti ve kültürü, İslâm felsefesi, Tasavvuf ve kelam hususunda mühim araştırmalar yapmış, yüz'ün üzerinde makalelerle birlikte yirmibir kitap yayımlamıştır.¹⁵⁰

Anawati ve Louis Gardet, Hristiyan ilahiyatçılar olarak, İslâm mistizminin konumunu belirlemeye çalışmışlardır. “Naturel” doğal ya da “surnaturel” doğaüstü müdür? Onlara göre ikisi arası bir yeredir. Doğüstü eğilim gösterir, yani doğüstü bir lütuf tarafından verilen ruhtaki ilahi sevgisinin tecrübesine doğru, ancak Allah'ın erişilemezliği

¹⁴⁹ Biçer, *Oryantalizmi Yeniden Okumak Batı'da İslâm Çalışmaları Sempozyumu*, ss. 430-431.

¹⁵⁰ Karlığa, “Gardet Louis”, s. 373.

konusundaki Müslümanlığın temel fikriyle sınırlıdır, insanı Allah ile ayıran bu perde ki, asıl gerçek ibadet sözüne itaat edilmesidir. Böylece Tasavvuf, birden fazla yorumlamaya neden olan manevi değerlere sahiptir.¹⁵¹

5. Henry Corbin'in Değerlendirilmesi

İslâm felsefesi ve İslâm Tasavvufu hususunda Arapça ve Farsça kaynak eserlerin neşrini ve birkaçını Fransızca diline çevirmiştir. Bu eserler arasında Şebisterî'ye ait Gülşen-i Râz'ı, Sûfîlerin Şathiyatı hakkında Şerh'î ve Rûzbihân Baklî Şîrâzî'nin Sadıkların Yasemini vardır.¹⁵²

Henry Corbin'in tasavvufa olan tutumu Sûfîzmin ruhî bir deneyim olması yanında teosofiye'ye yönelmesi konusunda daha ılımlıdır. Kendisine göre İslâm'da maneviyat ile felsefe geçmişi birbirinden ayrılamaz. Mutasavvufları bu mistiğin en iyi temsilcileri olarak görür. Bu yüzden İbn-i Arabî gibi son dönem mutasavvuflar daha değerlidirler.¹⁵³

Henry Corbin Sûfîzmin felsefeden hariç farklı bir şey teklif etmekle kalmaz, bunun yanında kendine göre sınırlandırıcı (limitatif) bir düşünceyle özdeşleşmiş olması

¹⁵¹ Hourani, *L'İslam dans la Pensée Européenne*, s. 80.

¹⁵² Henry Corbin, *İslâm Felsefesi Tarihi*, çev. Ahmet Arslan, (İletişim yay), İstanbul 2000, s. 13.

¹⁵³ Corbin, a.g.e., ss. 20-21.

bağlamında onun en canlı bir eleştirisini yaptığını ve felsefe, Sûfizim ile metafiziğin birbirlerine özdeş olmamaları bağlamında tüm bir metafizik de içerdiğini vurgular.¹⁵⁴

6. René Guénon'un Değerlendirilmesi

Dinin gerilmesine şahitlik ederken öte yandan da dinin en manevi şekillerinin belirli ortamlarında yaygınlık kazanmasına olanak bulmuştur. Guénon batınî-ezoterik düşünceler hususunda yoğunlaşan tüm insanların ilgisini üzerine toplamayı başarmış bir düşündürdür. Düşünceleri kadar bireysel yaşamı da enteresan olan Guénon, Teolojik maneviyat üzerine inşaa edilmiş bir ortam oluşturmuş, farklı kültür ve inançtan insanları etkilemiştir. İslâmiyeti kabul etmesine rağmen, farklı dinlere mensup entelektüel çevreler üzerinde de etkili olmuştur.¹⁵⁵

Şeyhü'l-Ekber'in eserleri ve öğretileri çerçevesinde, gerekse genel anlamda tasavvuf merkezli bir geleneğin Batı'da yeşermesini sağlayan kişi Guénon'dur. S. Hüseyin Nasr'a göre, Şark'ın geleneksel doktrinlerinin bugünkü Garba tam anlamıyla tanıtılmasındaki en önemli kişinin René Guénon olduğu gerçeğidir. Müslüman olduktan sonra Abdülvâhid Yahya adını almıştır.¹⁵⁶

¹⁵⁴ Corbin, *İslâm Felsefesi Tarihi*, s. 67.

¹⁵⁵ Mehmet Evkuran, *René Guénon Düşüncesinde Temel Konu ve Kavramlar*, Hitit Ü. İlahiyat F., 2006, s. 93.

¹⁵⁶ Çakmaklıoğlu, *Modern Dünyada Ezeli Hikmet Geleneğinin Yeniden Canlanması: Batı'da İbnü'l-Arabî'ye Yönelik İlginin Tarihî Seyri*, ss. 435-436.

öğretisi olunca kabul edilen muhatap ve model Tasavvuftur. Sûfîzmin kaynağı sorunu onun, dinsel öğretinin kalbi olduğu iddiasıyla çözülmektedir. “Tasavvuf dışardan gelmedi. Sonradan eklenmiş bir unsur değil. Bilakis, İslâmın bir parçasıdır. Tasavvuf olmadan İslâm eğitimi eksik kalır.”¹⁶⁰

Sufiliğe girişiyle ilgili bilgiler tarih ve kaynak olarak daha nettir. Guénon’un bu alandaki ilk karşılaşması Abdul Hadi adında sonradan Müslüman olmuş bir zat vesilesiyle olmuştur.¹⁶¹ İslam tasavvufuyla ilgili kitapları incelemesi, kopya etmesi, çevirmesi ve konuyla ilgili araştırma yapması için Guénon’un Mısır’a gitmiştir.¹⁶²

7. Serge de laugier beaureceuil’un Değerlendirilmesi

Afganistan’daki büyük mutasavvuf Abdullah Ansârî’nin eserini keşf eder. Hiristiyan Oryantalist dünyasında kimse onu ciddi bir şekilde araştırmadığı görülür. Bu yüzden Serge de Laugier Beaureceuil Ansârî’nin Arapça ve Farsça eserlerini inceler. Şimdiye kadar bilinmeyen bazı eserlerin el yazmalarını inceler ve Fransızca’ya tercüme eder. Dünyaca Abdullah Ansârî uzmanı olarak bilinmiş olur.¹⁶³

Oryantalist, entellektüel olan Louis Massignon’un yirmi yıl öğrenciliğini yapan Beaureceuil, yol değiştirir. 1967’deki yazısında : “Sufizim beni Afganistana götürdü, ve

¹⁶⁰ Evkuran, *René Guénon Düşüncesinde Temel Konu ve Kavramlar*, ss. 100-101.

¹⁶¹ Kanık, *İslâm Manevîyatı ve Taoculuğa Toplubakış*, s. 12.

¹⁶² Kanık, a.g.e., s. 16.

¹⁶³ Bkz. Serge de Beaureceuil, *Nous avons partagé le pain et le sel*, Anne-Noel Clément, 2007, s. 1.

Afganistan beni artık kitaplarda değil, insanların sıradan ve gündelik hizmetlerinde bulunan daha hayati araştırmalar için Sufizm'i terk etmeye zorlamıştır.¹⁶⁴

Beaureceuil, yirmi yılını tasavvuf eğitime adamıştır. “Sufizmin olmadığını ama Sûfilerin olduğunu vurgular”. İslâm'da Sufizm'in ne bir evrensel mistik Müslüman modeli, ne dış etkinin meyvesidir, ister Hristiyan, İranlı, Budist ya da Neo-Platonik olsun.¹⁶⁵

Beaureceuil'ye göre bir mistik, Arapçası, bir Sûfi : “Dinini ciddiye alan kişidir.” Onu içselleştirip sonuna kadar yaşar. Beaureceuil'ye göre mistizmin zirvesi, İsa (a.s)'ın son yemeğinde havarilerinin ayaklarını yıkadığı ve birbirlerine aynı davranışta bulunmalarını tavsiye ettiği gibi ayak yıkamada olduğunu vurgular.¹⁶⁶

8. Roger Arnaldez'in Değerlendirilmesi

Roger Arnaldez La Mystique Musulmane yazısında, tasavvuf hakkında şunları ifade eder: “Sık sık yasal ve ritüel bir İslâm'dan edindiğimiz fikir, İslâm maneviyatın bir tek mistizme sığındığı inancı oluşturuyor. Hükümler ister merkez olsun ya da Kur'an'ın nuzül amacı olsun, bu inkâr edilemez bir gerçektir. Mutasavvıf İbni Arabî ve İbn Teymiyye gibi farklı doktorlar, saf ruhlu dine hükümleri feda ettikleri için Hristiyanları kınama konusunda hemfikirdir. Öte yandan mistik düşünce, farklı tarikat ve mezhepler aracılığı ile

¹⁶⁴ Beaureceuil, *Nous avons partagé le pain et le sel*, s. 1.

¹⁶⁵ Serge de Beaureceuil, *Aspects de la Foi de l'İslam*, La Mystique Musulmane, Fac. Univ. Bruxelles Saint-Louis, 1985, ss. 121-122.

¹⁶⁶ Beaureceuil, *Nous avons partagé le pain et le sel*, s. 2.

övülmüş hükümlerdeki kurguların kuruması konusunda, karar veren geniş bir manevi zengilliği sunuyor. Fakat İslâm'ın maneviyatını tasavvufuna geri getirerek, kendimizi bir çift tehlikeye maruz bırakıyoruz: Öncelikle manevi değeri olmayan dini bir zihniyet açısından adil olmamak, sonra tasavvufu bir kenara koyulması ve onda sadece tasavvur ettiği yabancı unsurları görmek, Hristiyan kökenli unsurlar, Gnostik veya İranlı, Müslüman yaldızlamasının sadece yüzeysel, basit bir cephe ve göz boyamadan ibaret olmasıdır.¹⁶⁷

Kur'an nuzûlünün temel yapısına bağlı İslâm maneviyatına inanıyoruz. Ve daha sonra başka maneviyatların izleri sayesinde çok farklı bir şekilde gelişen; dolayısıyla her yerde bulunan, her şeyi yönlendiren, yakınlaştırmayı sağlayan, temel etkilenme esnasında, ifade yöntemleriyle çok değişik sistemler, entelektüel veya hayali ortamlarına göre, konseptleri veya sembolleri, yönelimleri ve duruşlarıyla bir dini düşünceyi belirlemeye odaklanacağız diye ifade eder.¹⁶⁸

Arnaldez'e göre, İslâm dini ölçülü bir dini yaşantıyı tavsiye ediyorsa da Kur'ân-ı Kerîm'in emirlerine hassas bir şekilde uymayı bir davranış çizgisi olarak kabul edip inananlar, Sûfîzmin ortaya çıkmasına sebep olmuşlardır.¹⁶⁹

¹⁶⁷ Roger Arnaldez, *Les Sciences Coraniques Grammaire, Droit, Théologie et Mystique*, La Mystique Musulmane, (Vrin Yayınları), Paris, 2005, s. 201.

¹⁶⁸ Arnaldez, a.g.e., s. 201.

¹⁶⁹ Hayrani Altıntaş, *Tasavvuf Tarihi*, (Ankara Üniversitesi İlahiyât Fakültesi Yayınları), No: 171, Ankara, 1986, S. 7.

9. Carra de Vaux'nun Değerlendirilmesi

Fransız oryantalist Bernard Carra de Vaux sufizmin köklerini Hristiyanlık, Yunan düşüncesi, Hint dilleri, İran ve Yahudilikle bağdaştırıyor. Bununla birlikte bir çok tanınmış oryantalistlerin İslâm ruhaniyeti ve Sufizmin köklerinin İslâm ilimleri dışında olduğu düşüncesini savunduklarını görüyoruz.¹⁷⁰

Hristiyan bir Oryantalist olarak Müslümanlığa dair kaleme aldıklarında yer yer Hristiyanî bakış açısının yoğun olduğu görülmekle beraber Carra de Vaux'nun Müslüman medeniyeti ve kültürüne yaklaşımı Louis Massignon gibi müsbettir. Hristiyan inancı nedeniyle, İslâmiyet'i vahiy dini olarak görmemiş, lakin Müslüman medeniyetinin insanlığın yükselişine önemli katkılarda bulunduğunu savunmuştur. Özellikle eserlerinde İslâm dininin bir ilim dini olduğunu göstermekte ve İslâm'ı ilim karşıtı olarak ithaf eden Ernest Renan'a karşılık onun olumlu yaklaşımı açık bir meydana çıkmaktadır.¹⁷¹

The Encyclopedia of Islam'daki "ahlâk" makalesi, eserin ilk ve ikinci edisyonlarında farklı yazarlarca kaleme alınmıştır. İlk edisyonu 1913-1938 arasında yapılan ansiklopedinin 1927'de yayımlanan ahlâk maddesinin yazarı Carra de Vaux'dur. Yazar maddede, ahlâka ilişkin pasajların, İslâmî literatürde şiir, atasözü, fabl gibi farklı biçimlerde ve Kur'an tefsirleri, hukuk metinleri, tarihçilerin ve menâkıp yazarlarının kitapları gibi muhtelif eserlerde yer aldığını,

¹⁷⁰Bkz.http://tahoor.fr/Home/ViewArticle/20/Diff%C3%A9rents_points_de_vue_au_sujet_des_origines_de_l_a_mystique_musulmane, 17.08.2018.

¹⁷¹Kutluer, "Carra de Vaux, Bernard", s. 159.

ancak ahlâk felsefesi biliminin bütün bunlardan ayrı olarak kendine has, müstakil bir varlığının olduğunu belirtir.¹⁷²

10. Eva de Vitray-Meyerovitch'un Değerlendirilmesi

Eva de Vitray, Garbın geçirdiği aşamaları iyi bilen ve sorgulayan bir felsefeci, yazar ve araştırmacıdır. Aristokrat bir ailenin mensubu olan Havva hanım 1909'da Fransa'nın Boulogne şehrinde dünyaya gelmiştir. İkinci dünya savaşın meydana geldiği sıralarda Paris'teki ilmi araştırmalar merkezi'nde çalışıyordu. Burada Yunanca ve Latince yazma eserlerini araştırarak insanlığın karşılaştığı mevzuları anlamak ve Hristiyan dinindeki Katolik mezhebinde ortaya çıkan sıkıntılı mevzulara çözüm bulmakla meşguldü. Sorbon Üniversitesindeki araştırmaları esnasında eline aldığı bir katalogta Muhammed İkbâl'in Mevlânâ hakkındaki yazısı dikkatini çeker ve çok etkilenir.¹⁷³

Şaşkınlık içerisinde olan Havva Hanım; “ya Mevlânâ'nın sözleri doğrudur ya da bu zamana kadar okuduğum Yunan felsefecilerin sözleri doğru olduğunu” söyledikten sonra, Hz. Mevlânâ'yı araştırmaya karar verir. Lakin kütüphanelerde onun hakkında hiçbir yazıya ve bilgiye ulaşamaz. Tek çözüm yolu Muhammed İkbâl'in eserlerinden yola çıkarak Mevlânâ'yı bulmak olacaktır.¹⁷⁴

¹⁷² Hümeýra Özturan, *İslâm Ahlâk Literatürü Ekoller ve Problemler*, (Nobel Yayınları), Ankara, 2016, ss. 2-3.

¹⁷³ Abdullah Öztürk, *Eva de Vitray de Meyerovitch'in Hayatında Mevlâna'dan İzler*, (Sümam Yayınları), 2010, s. 376.

¹⁷⁴ Öztürk, a.g.e., s. 376.

Önce Müslümanlıkta teolojik düşüncenin yeniden yorumu adlı eserini inceler. Bulmak istediği soruların cevaplarını söz konusu eserde bulur. Bunun yanında Muhammed İkbal'in İngilizce olan yapıtlarını inceler ve onları Fransızca diline kazandırır. Mevlânâ üzerine fazla araştırma yapmak için İran'da Fars dilini öğrenir. Sonrasında (*Mystique et poesie en Islam*) İslâm'da mistik ve şiir adlı doktora tezini hazırlar. Böylece Hz. Mevlânâ felsefesini kavrayan *Eva de Vitray* İslâm'la müşerref olur.¹⁷⁵

1970'tan sonra Fars dilini öğrenen Havva Hanım, Hz. Mevlânâ hakkında çalışmalarını sürdürür. Hz. Mevlânâ'yı Batıya tanıtılabilmek için iki farklı yayın oluşturmaya başlar. Bunlardan biri Mevlânâ'nın felsefesi ve Sûfîzmi tanıtan incelemelere dayalı yapıtlar, diğeri ise Fars dilinden Fransızcaya kazandırdığı eserler. Her iki yayın türü birbirini tamamlayan çalışmalar olmuştur. Bunun örneğini 1972'de yayımlanan İslâm'da mistik ve şiir, Mevlânâ ve Semâ düzeni adlı eseri şiir ve edebiyat çevresinin dikkatini celb etmiştir. Bu yapıttan çok etkilenen Garplı okuyucular, Hz. Mevlânâ'nın diğeri yapıtlarını da incelemek istemişlerdir. Öte yandan bu yapıtı inceleyen Garplı okuyucular, Mevlânâ hakkında söyledikleri “sadece semazenlerin şeyhi” yargısını bu eserle kaldırmış oldular.¹⁷⁶

11. Frithjof Schuon'un Değerlendirilmesi

1907'de İsviçre'nin Basel bölgesinde bir Alman aileden dünyaya gelen Schuon A. Coomaraswamy ve Guénon ile birlikte tradition ekolünün temsilcilerinden biri. 1968 yılında

¹⁷⁵ Öztürk, *Eva de Vitray de Meyerovitch'in Hayatında Mevlâna'dan İzler*, ss. 376-377

¹⁷⁶ Öztürk, a.g.e., ss. 379-380.

Türkiye'ye gelen Schuon'un Türkçe'ye çevirilen eserleri şunlardır: İslâmı Anlamak, İslâmın Metafizik Boyutları, İslâm ve Ezeli Hikmet (İz Yayınları). 1998'de vefat etti"¹⁷⁷.

Frithjof Schuon ve Michel Valsan, Garp'lılara İbnü'l-Arabî'nin Sûfizm öğretisini sunan Guénon ekolü mensuplarıdır. Lakin kendi ekollerini kurmak için o hareketten ayrıldılar. Schuon, Avrupa'da İsviçre, İngiltere ve Fransa başta olmak üzere, kuzey Afrika'da Cezayir'de meşhur olan Alâviyye koluna bağlıdır. Alâviyye, Şâziliyye tarikatının Darkâviyye kolunun bir devamı olmasıyla hasebiyle bu tarikatın şeyhi Ahmed el-Alâvî Schuon üzerindeki etkisi büyüktür.¹⁷⁸

Schuon, 1934 yılında Aleviyye tarikatının şeyhi Ahmed el-Alevî'nin vefatından sonra vekili Adda bin Tunis'in kararıyla mukaddem oldu. Mukaddem olması sebebiyle kendisine tebliğ yetkisi dışında bir vazife verilmemesine rağmen müridler tarafından icazetli bir mukaddem olduğuna inanırlar. Schuon, böyle bir yetkinin kendisine Şeyh Ahmed el-Alevî tarafından mâna aleminde verildiğine inanıyordu.¹⁷⁹

İsâ Nüreddin'e göre, birtakım insanlar Sûfizmin felsefeler gibi bir yapı olmadığını savunarak Sûfizmin gizemini ve itibarını koruduklarına kanaat getirmişlerdir. Lakin Sûfizmin kendisini ilham ve akıldan özgürce fışkıran sembolizmler ve formülasyonlar birikimi olarak

¹⁷⁷ Mustafa Kara, *Metinlerle Günümüz Tasavvuf Hareketleri*, (Dergâh Yayınları), İstanbul, 2002, ss. 500-501.

¹⁷⁸ Çakmaklıoğlu, *Modern Dünyada Ezeli Hikmet Geleneğinin Yeniden Canlanması*, s. 437.

¹⁷⁹ Hülya Küçük, *Batı'da Sûfizm meselesine toplu bir bakış*, Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, Ankara 2014, Yıl 5, S. 13, ss. 239-240.

sunmaktadır. Herhangi birinin ötekini dışlamadığını yahut engel olmadığını bir tarafa bırakarak, bir yapı içerisinde herhangi bir şeyin nasıl küçük düşürücü olabileceğini anlamıyoruz der.¹⁸⁰

12. Michel Valsan'ın Değerlendirilmesi

1938 yılında Schuon aracılığıyla Aleviyye tarikatına intisâb eden Romanya asıllı Michel Valsan (Şeyh Mustafa), Paris'te diplomatik vazifesini sürdürürken, Paris hankahının yönetimine getirildi. Schuon ve Guénon anlaşmazlığında Guénon'un yanında oldu. Martin lings Schuon'un safında oldu. Müslümanlıkla ilişkisini sağlamlaştıran ve Valsan'ın talebelerinden olan Philippe de Vos, Şeyh Nâzım Kıbrısî olarak tanınan Muhammed Nâzım el-Hakkânî'nin Nakşibendiyye'sini Guénoncu bir anlayışla yorumladı.¹⁸¹

İbnü'l-Arabî'nin yapıtları Garp lisanlarına az da olsa tercümeleri XX. Yüzyılın ikinci yarısından sonra hız kazanmıştır. Tercümelerde Titüs Burckhardt, Charles-Andre Gilis ve Michel Valsan gibi Guénon ekolünden gelen yahut onun düşünceleri kapsamında yapıtlar neşreden isimler dikkat çekmektedir. Michel Valsan İbnü'l-Arabî'nin bazı yapıtlarını ve küçük risalesini Fransızca diline kazandırmıştır. Mesela Tedbîrât'ın Garp lisanlarına iki kısmî tercümesinden biri Valsana aittir. Etudes Traditionnelles dergisinde yayımlanan Fütûhât'ın bazı kısımları Fransızca'ya çevirilmiştir.¹⁸²

¹⁸⁰ Frithjof Schuon, *Tasavvuf: Kabuk ve Öz*, (İz Yayınları), Çev. Veysel Sezigen, İstanbul, 2006, s. 8.

¹⁸¹ Küçük, *Batı'da Sûfizm meselesine toplu bir bakış*, s. 241.

¹⁸² Çakmaklıoğlu, *Modern Dünyada Ezeli Hikmet Geleneğinin Yeniden Canlanması*, ss. 437-438.

13. Charles-André Gilis'in Değerlendirilmesi

Charles-André Gilis Muhiddin İbnî Arabî ve René Guénon'un eserlerinden yola çıkarak İslâm'ın ahiret ilmiyle ve ezoterizm yönüyle ilgili birtakım düşünceler geliştirir. J. Rousse-Lacordaire'e göre, Gilis tevhidin ve ihlasın, İslâm'ın sınırlarını ve evrenselliğini aştığını gösterir.¹⁸³

“Valsan'ın talebelerinden Charles-André Gilis (Abdürrezzâk Yahya), Fütûhât'ın “Hac ve Sırları” adlı 72. bölümünü *La Doctrine Initiatique du Périnage* (Paris 1982) adıyla, “Rahmanî Nefes ve Sırları” adlı 198. bölümünü ise *Le Coran et la Fonction d'Hermès* (Paris 1984) adıyla Fransızcaya tercüme etmiştir. Gilis, akabinde Fusûs'u da iki cilt halinde Fransızcaya (*Le Livre des Chatons des Sages*, Beyrut 1998) tercüme etmiştir”¹⁸⁴.

“Charles-André Gilis (Abdürrezzâk Yahya), guénonyen ekolünün önemli temsilcilerinden olmasının kendisine kazandırdığı perspektifle İbnü'l-Arabî ve Cezayir'de önemli bir Ekberî olan Emir Abdulkadir'in düşüncelerini tetkik eden Gilis'in eserlerinde *Fütûhât*'a ve Emir Abdulkadir el-Cezâirî'nin eseri *Kitâbu'l-Mevâkıf*'na yapılan atıfların sıklığı onun Şeyhü'l-Ekber'in düşüncelerine ve Ekberî geleneğe olan ilgisini göstermesi açısından önemlidir”¹⁸⁵.

¹⁸³ Bkz. https://fr.scio.pw/Charles-André_Gilis, 22.09.2018.

¹⁸⁴ Çakmaklıoğlu, *Modern Dünyada Ezeli Hikmet Geleneğinin Yeniden Canlanması*, ss. 438-439.

¹⁸⁵ Çakmaklıoğlu, a.g.e., s. 438.

Garb'ın önde gelen şarkiyatçılarından:

Bernard Lewis, Joseph Schacht (1902-1969), Leone Caetani (1869-1935), İgnaz Goldziher (1850-1921), Theodor Nöldeke (1836-1930), Clair Tisdall (?), H. Hirschfeld (?), Ernest Renan (1823-1892), Reinhart Pieter Anne Dozy (1820-1883), **Silvestre de Sacy (1758-1838)**, vb... Garb'ın emperyalist dayatmalarına boyun eğen, Müslümanlığı aşağılayan bir Oryantalizm bakış açısı ortaya koymuşlardır.¹⁸⁶

Müslümanlığı iyi anlamaya gayret gösteren şarkiyatçılardan:

Louis Massignon (1883-1962), William C. Chittick, Anne Marie Schimmel (1922-2003) İslâm'la müşerref olduklarını sadece çevresindekiler bilmektedir. **Charles-André Gilis**, Claude Addas ve babası Michel Chodkiewicz, Havva Hanım ya da **Eva de Vitray-Meyrovitch (1909-2001)**, Vincent Monteil (1903), **İsâ Nureddin ya da Frithjof Schuon (1907-1998)**, Sidi İbrâhim İzzeddin ed-Darkavî ya da Titus Burckhardt ya da (1908-1984), **Şeyh Mustafa Abdülazîz ya da Michel Valsan (vef. 1974)**, **Abdülvâhid Yahyâ eş-Şâzelî ya da René Guénon (1886-1951)**, gibi isimler İslâm'la müşerref olduklarını açıkça söylemişlerdir.¹⁸⁷

¹⁸⁶ Bkz. Ahmet Yüksel Özemre, *Din ve Misyonerlik*, E-Makâleler, Üsküdar, 2004, s. 54.

¹⁸⁷ Özemre, a.g.e., s. 54.

Ayrıca:, Edward Said (1935-2003), **Georges Chehata Anawati (1905-1994)**, **Louis Gardet (1904-1986)**, Henri Laoust (1905-1983), **Henry Corbin (1903-1978)**, Toshihiko İzutsu (1914-1993), Helmut Ritter (1892-1971), Frederick William Hasluck (1878-1920), Carl Brockelmann (1968-1956), Reynolds Alleyn Nicholson (1868-1945), **Bertrand Carra de Vaux (1867-1953)**, David Samuel Margoliouth (1858-1940), Snouck Hurgronje (1857-1936), Martinus Theodorus Houtsma (1851-1943), R.P. Dozy (1820-1883), ve dinî aidiyetlerini özellikle belirtmek istemeyen: Paul Ballanfat, Irène Melikoff, Alexandre Popovic, Stephen Hirtenstein, Thierry Zarcone, gibi genç araştırmacılar vb... da İslâm hakkında objektif inceleme ve değerlendirmeler yapmışlardır.¹⁸⁸

¹⁸⁸ Özemre, *Din ve Misyonerlik*, s. 54.

SONUÇ

Batı'nın inşaa ettiği Doğu mu? Yoksa Doğu'nu inşaa ettiği Doğu mu? Bunun cevabını ortaya çıkarmak için, öncelikle her iki tezi ortaya koyan bilim adamlarını okurken, tarafsız bir yaklaşımla okuyup daha sonra doğru bir kanıya varmak gerekir. Nitekim 1970'ten sonra, Oryantalizmi tartışmaya açan Edward Said'in Batı'nın inşaa ettiği Doğu tezini, bugün Oryantalistlerin safında yer alanlar bu tezi çürütmek isteyip, Oryantalistleri pozitif yönde savunmaktadırlar. Nitekim, 2011 yılında François Pouillon'un başkanlığında kurulan komisyonun hazırlamış olduğu “*Dictionnaire des Orientalistes de la Langue Française*” (Fransız dili Oryantalistlerin) ansiklopedisi, Edward Said'in “Oryantalizm” kitabındaki Doğu tezine karşılık, bir reddiye olarak karşımıza çıkmaktadır.

Fransız Oryantalistler, kraliyet kütüphanesindeki Şark dillerinde yazılmış olan sözlüklerin, el yazmaların, dil bilgisi gibi eserlerin araştırıldığı bir ortam içerisindeydiler. Monarşik yapı, uluslararası politikalarının çıkarları doğrultusunda, işine yarayacak daha fazla bilgiye ihtiyacı vardı. Bunun için, Fransız tüccarların seçkin çocukları seçilirdi ve bu çocuklar, Paris'teki kolejlerde belli bir eğitime tabi tutulduktan sonra, Şark dillerini öğrenmek üzere İstanbul'daki Fransız Büyükelçiliğine gönderiliyorlardı. Buradan mezun olanlar, doğulu gibi gözükp yerel makamlarla irtibat halinde oluyorlardı.

Böylece bu okullardan mezun olan öğrenciler, Avrupa'da yaşayan diğer öğrencilere örnek oluyordu. Fransızca'da “vers l'Orient” yani Doğu'ya giden bu öğrencilere “Orientalistes” yani “Oryantalist” deniliyordu. Şark dilleri mektebinin bugünkü ismiyle

(İNALCO) enstitüsü'nün kurucusu ve Oryantalizmin atası sayılan Sylvestre de Sacy'dir. Avrupadaki birçok öğrenciye ilham kaynağı olmuştur.

Doğu'ya gönderilecek diplomatları yetiştiren Sacy ile modern Oryantalizm ortaya çıkmıştır. Sacy'nin dizi dibinde yetişen bu genç Oryantalistler, gittikleri ülkeleri bir seyyah, bir misyoner, bir arkeolog, bir diplomat, bir din adamı, bir keşşaf, bir asker, bir yönetici, bir ressam, bir fotoğrafçı, bir sanatçı kisvesi altında, bulundukları ülkelerin dil bilimini, din bilimini, kültürlerini, adet ve geleneklerini iyi derecede inceliyip bunlarla ilgili çalışmalar yürütmüşlerdir. Zamanla bu çalışmalar misyonerlik ve sömürgecilik faaliyetlerine dönüşmüştür.

Nitekim bunların ilki ve Oryantalizmin atası sayılan Sylvestre de Sacy'yi örnek olarak gösterebiliriz. Sacy çocukken Şark dillerini öğrenip Şark dillerinden yazılmış olan eserleri Fransızca'ya çevirmiştir. Herhangi bir Arap ülkesine gitmemesine rağmen Benedikli bir rahipten Arapça öğrenen Sacy, bizzat kurucusu olduğu Şark dilleri mektebine Arapça öğretmeni olmuştur. Öyle ki, Arap dünyasından birçok Arapça hocası, onun yazmış olduğu “Arapça gramer” adlı eserinden istifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra, tasavvufla ilgili Feriduddîn Attar'ın “Pendnâme” adlı eserini de Fransızca'ya çevirmiştir. Bu dönemde, Oryantalistlerin Doğu'dan topladıkları bilgiler neticesinde, Doğu edebiyatı, Avrupa edebiyatına bir ilham kaynağı olmuştur. Örnek olarak Binbir gece masalları, La Fontaine, Montesquieu ve Voltaire gibi meşhur yazarları etkilemiştir.

Sylvestre de Sacy'yi, XX.Yüzyılın başında, özellikle tasavvuf'la ilgili araştırmalar yapan Louis Massignon takip etmiştir. Massignon, birinci dünya savaşı sırasında Sykes-Picot misyonunun sorumluları arasında yer almıştır. Bakanlıklar arası komisyonda Müslümanlarla ilgili komite başkanlığını yürütmüştür. Massignon, papaz kisvesi altında İslâm araştırmalarına yoğunlaşmıştır. Irak'ta, arkeolog kimliği altında, kazı çalışmaları yürütürken, Hallac-ı Mansûr'a ait mısralar bulmuştur ve ilgisini çekmiştir. Bu buluş kendisine bir milat olmuştur. Böylece Hallac-ı Mansûr'un sebebiyle tasavvufi araştırmalara yoğunlaşan Massignon, *“La Passion d'Al-Hoseyin Ibn-Mansour al-Hallaj Martyr Mystique de l'İslam exécuté a Bagdad”* adlı doktora teziyle İslâm tasavvufunun özgünlüğünü savunmuştur. Böylece Massignon, XX. Yüzyılın Fransız Oryantalizmin öncülüğün yapmış, kendisini takip eden ve kendisi gibi İslâm tasavvufu alanında araştırmalar yapmış ve eserler ortaya çıkarmış olan, Georges Chehata Anawati, Louis Gardet, Henry Corbin gibi birçok Oryantalist türemiştir.

ABSTRACT

The east created by the west? or the orient created by the orient? To reveal this answer, first, we must analyze the two points of view of scientists with a neutral approach and then make a decision. In fact, Edward Said's point of view on the East created by the West, which opened up to the discussion of Orientalism after 1970, has been criticized by people who are on the side of the Orientalists from where the latter positively defend the orientalist. This defense was noticed with the appearance of the encyclopedia of orientalist prepared by the commission created in 2011 under the direction of François Pouillon being a rejection of the book of orientalism of Edward Said.

French orientalist were in an environment where dictionaries, manuscripts, grammar, etc. writings in oriental languages were sought at the royal library. The monarchical structure needed more information to be useful for the interests of its international policies. To this end, they selected the elite children of French merchants and subjected them to a certain education at the college in Paris, then they were sent to learn oriental languages at the French embassy in Istanbul. Those who have graduated from university seem to be oriental and in contact with local authorities.

Thus, graduate students from these schools have set an example for other students living in Europe. These students who went to the east were called "orientalist". Sylvestre de Sacy, is the founder of the Institute of Oriental Languages (INALCO) and the ancestor of Orientalism. He has inspired many students in Europe.

Modern Orientalism appeared with Sacy, who trained diplomats to send to the East. These young orientalist, who grew up at the foot of Sacy's series, in the countries in which they were, they studied science, religious science, culture, customs were in the guise of a traveler, a missionary , an archaeologist, a diplomat, a priest, an explorer, a soldier, an administrator, a painter, a photographer, an artist, a photographer, an artist. Over time, these activities became missionary and colonialist activities.

In fact, we can give the example of Sylvestre de Sacy, the first and ancestor of Orientalism. Sacy learned oriental languages very early and translated oriental works into French. Although he had not been to any Arab country, Sacy learned Arabic from a Benedictine priest and became a teacher of Arabic at the school of oriental languages which he founded. In fact, many Arabic teachers in the Arab world have benefited from its Arabic grammar. In addition, he translated *Pendnâme* by Feriduddîn Attar on Sufism into French. As a result of information gathered by Oriental Orientalists during this period, Oriental literature has become an inspiration for European literature. For example, the tales of *One Thousand and One Nights* have influenced famous writers such as La Fontaine, Montesquieu and Voltaire.

After Sylvestre de Sacy, XX. century, Louis Massignon researched in particular on Sufism. During the First World War, Massignon was responsible for the Sykes-Picot mission. He was the head of the Muslim committee of the inter-ministerial commission. Massignon, under the cover of the pastor, focused on Islamic research. While carrying out

excavations under the identity of an archaeologist in Iraq, he found worms belonging to Hallac-ı Mansûr and drew his attention. The present invention was an important step. Thus, Massignon, focusing on Sufi studies due to Hallac-ı Mansûr, defended the authenticity of Islamic Sufism with his doctoral thesis "The Passion of Al-Hoseyin Ibn-Mansour al-Hallaj Mystical Martyr of 'Islam perform a Baghdad ". So, in the XX. Massignon was the pioneer of French Orientalism for a century. After a large number of orientalists like Georges Anawati, Louis Gardet and Henry Corbin, did research and produced works in the field of Islamic Sufism.

ÖZET

Binici, Mücahit, Fransız Müsteşriklerinin İslâm Tasavvufu Hakkındaki Çalışmalarının Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Danışman; Prof. Dr. Mustafa AŞKAR, S. 173.

Bu çalışmada, İslâm Tasavvufu hakkında çalışma yürütmüş ve eser ortaya koymuş olan Fransız Müsteşriklerinin hayatı ve eserlerinden yola çıkarak, tasavvufi görüşleri incelenip değerlendirme yapılmıştır. Çalışmamız giriş, iki bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır.

Birinci bölümde; 19 ve 20. Yüzyıl öncesinde İslâm Tasavvufu hakkında eser yayımlayan Fransız Müsteşriklerinin hayatı ve eserleri ele alınmıştır. İkinci bölümde; İslâm Tasavvufu hakkında eser yayımlayan Fransız Müsteşriklerinin çalışmaları ve tasavvufi görüşleri değerlendirilmiştir. Sonuç bölümünde, araştırmamızda elde edilen bilgiler değerlendirilmiştir.

Ekler bölümünde, Fransız Müsteşriklerin listesi, Louis Massignon'un eserlerinden örnekler, Fransızca'dan Tasavvuf alanında araştırma yapanların listesi, günümüzde Fransızca'dan Tasavvuf alanında çalışma yürütenlerin listesi, 19 Yüzyıl'da ve 20 Yüzyıl'da İslâm Tasavvufu hakkında çalışmalar yürütmüş olan müsteşriklerin kısa özeti yer almaktadır.

ABSTRACT

Binici, MÜCAHİT, Ankara University, Institute of Social Sciences, Evaluation of studies on Islamic Sufism by French Orientalists, Master's thesis, Supervisor; Professor Dr. Mustafa AŞKAR, page. 173.

In this Study, the views and evaluations of Sufism were established on the bibliography and research of French orientalists who conducted a study on Islamic Sufism. Our study includes an introduction, two chapters and the results.

In the first section; The life and works of French Orientalists who published books on Islamic Sufism in the 19th century and before and in the 20th century. In the second part; The Sufi works and points of view of the French orientalists who published works on Islamic Sufism were evaluated. In the conclusion, the information obtained in our research has been evaluated.

In the appendix you will find a list of French orientalists, examples of Louis Massignon's works, a list of French Sufism scholars, a list of those currently working in the field of Sufism in French, a brief summary studies on Islamic Sufism in the nineteenth and twentieth centuries.

KAYNAKLAR

Ankara Üniversitesi dergisi makaleleri

Arnaldez, R., (2005) Les Sciences Coraniques Grammaire, Droit, Théologie et Mystique, La Mystique Musulmane, Vrin Yayınları

Altıntaş, H., (1986) Tasavvuf Tarihi, Ankara Üniversitesi İlahiyât Fakültesi Yayınları

Aşkar, M., (2006) Tasavvuf Tarihi Literatürü, İz Yayıncılık

Ateş, S., (2014) Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması, Bildiriler Cilt 2, Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı Yayınları

Bayraktar, İ., (2004) Müsteşrikler ve Hz. Peygamber'e bakışları, Atatürk Ün. İlahiyat Fakültesi Dergisi

Beaureceuil, Serge de., (1985) Aspects de la Foi de l'İslam, La Mystique Musulmane, Fac. Univ. Bruxelles Saint-Louis

Bibliographie de Serge de Beaurecueil, (2008) Mélanges, Institut Dominicain D'études Orientales Du Caire, Editions Peeters Louvain-Paris

Biçer, R., (2003) Oryantalizmi Yeniden Okumak Batı'da İslâm Çalışmaları Sempozyumu Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara

Carré, O., (2012) Gardet Louis, Dictionnaire des Philosophes, Encyclopaedia Universalis France

Cerrahoğlu, İ., Oryantalizm ve Batıda kur'an ve kur'an ilimleri üzerine Araştırmalar, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi

Corbin, H., (2000) İslâm Felsefesi Tarihi, çev. Ahmet Arslan, İletişim Yayınları. İstanbul

Çakmaklıoğlu, M., (2009) Modern Dünyada Ezeli Hikmet Geleneğinin Yeniden Canlanması:

Batı'da İbnü'l-Arabî'ye Yönelik İlginin Tarihî Seyri, Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi

DİA, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi

Es-Sibai, M., (1971) Müsteşrikler ve Hedefleri, İstanbul, Sinan Yayınları

Evkuran, M., (2006) René Guénon Düşüncesinde Temel Konu ve Kavramlar, Hitit Ü. İlahiyat F. Yayınları

Gallica Bnf Bibliothèque nationale de France

Gardet. L.-Anawati, G., (2005) İslam Teolojisine Giriş Karşılaştırmalı Teoloji Denemesi, Ayrıntı Yayınları

Geoffroy, E., (2013) Le Soufisme, Eyrolles Yayınları

Gilliot, C., (1993) État moderne, nationalismes et islamismes, Édisud Yayınları

Hourani, A., (1995) L'İslam dans la Pensée Européenne, Naufal Yayınları

Kanar, M., (2004) Doğubilimciler, Antalya, Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü

Kanık, M., (1989), İslâm maneviyatı ve Taoculuğa toplubakış, İnsan Yayınları

Kara, M., (2002) Metinlerle Günümüz Tasavvuf Hareketleri, Dergâh Yayınları

Keryell, J., (1997) Louis Massignon et ses contemporains, Karthala Yayınları

Keryell, J., (1999) Louis Massignon au cœur de notre temps, Karthala Yayınları

Köse, A., İslâm'ın Güleryüzü Eva de Vitray, İslâm Araştırmaları Dergisi

Le Nouveau Petit Robert, (2010) Dictionnaire de la Langue Française

Maurice, B., (1986) Louis Gardet L'Homme et L'œuvre, Annuaire de l'Afrique du Nord

Moatassime, A., (1983) L'islam, hier-demain, Le rôle de l'Etat dans le Tiers Monde, Tiers Monde.

Moubarac, Y., (1986) Pentalogie İslamo-Chrétienne, l'œuvre de Louis Massignon, Cénacle

Yayınları, Lübnan

Özemre, A.Y., (2004) Din ve Misyonerlik, Üsküdar

Özturan, H., (2016) İslâm Ahlâk Literatürü Ekoller ve Problemler, Nobel Yayınları., Ankara

Öztürk, A., (2010) Eva de Vitray de Meyerovitch'in Hayatında Mevlâna'dan İzler, Sümam Yayınları

Pouillon, F., (2012) Dictionnaire Des Orientalistes de langue Française, Karthala Yayınları
Revue Tiers-Monde., (1983), La Vie de l'Etat dans le Tiers-Monde, Presses Universitaire De France Yayınları

Said, E. W., (1995) Şarkiyatçılık Batı'nın Şark Anlayışları, Çev: Berna Ülner, Metis Yayınları

Said, E. W., (1998) Oryantalizm (Doğubilim), İrfan Yayınları. Çev. Neziha Uzel, İstanbul

Schuon, F., (2006) Tasavvuf: Kabuk ve Öz, İz Yay., Çev. Veysel Sezigen, İstanbul

Süleyman Demirel Üniversitesi, (2003) İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı. 11, 2003

Şarkiyat Araştırmaları Dergisi, (2006) Ahmed Fâris Eş-Şidyâk'ın Bazı Müsteşrikler ve Çeviri Problemleriyle ilgili Görüşleri, Nüşa Yayınları

Tahralı, M., (1985) Batı'daki İhtidâ Hadiselerinde Tasavvufun Rolü, Uluslararası Birinci İslâm Araştırmaları Sempozyumu, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir

Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi (2010), Sayı 25

Türer, O., (1994) Batı'nın İslâm'ı Tanımasında Tasavvufun Rolü, Mzk ve Tasavvuf Sempozyumu.

İnternet Sitelerinden Kaynaklar

www.persee.fr

www.maisonneuve-adrien.com

www.bibliomonde.com

<http://www.ifea-istanbul.net>

<http://www.isam.org.tr>

http://alkindi.ideo-cairo.org/authority/work_manifestation_publication_by/21390/50

<https://www.amiscorbin.com>

http://archive.valence.ccf.fr/IMG/pdf_Beaurecueil_Aiguebelle_.pdf

<http://www.bnf.fr/fr/acc/x.accueil.html>

[http://www.leturbannoir.com/livres-articles-charles-andre-gilis.](http://www.leturbannoir.com/livres-articles-charles-andre-gilis)

https://fr.scio.pw/Charles-André_Gilis

https://fr.wikipedia.org/wiki/Eva_de_Vitray-Meyerovitch

<http://semazen.net/index.php>

http://tahoor.fr/Home/ViewArticle/20/Diff%C3%A9rents_points_de_vue_au_sujet_des_origines_de_la_mystique_musulmane

<https://www.ozemre.com>

EKLER

EK – 1 FRANSIZ MÜSTEŞRİKLERİN LİSTESİ

ABBADİE Antoine d' (1810-1897), Etiyopya Coğrafyası Araştırmaları.

ABBADİE Arnauld d' (1815-1893), Etiyopya Coğrafyası Araştırmaları.

ABBELOOS Jean-Baptise (1836-1906), Semitik Filoloji, Doğu Hristiyanlığı.

ABDELJELIL Jean Mohamed (1904-1979), Hristiyan Felsefesi, İslâm Tasavvufu, Arap Edebiyatı.

ABDELKADER (1807-1883), İslâm Mistizmi.

ABDULLAH FRÈRE Vichen (1820-1902), Kostantinop Fotoğraf Çalışmaları.

ABDULLAH FRÈRE Hosvèp (1830-1908), Kostantinop Fotoğraf Çalışmaları.

ABDULLAH FRÈRE Biraderler Dits (1839-1918), Kostantinop Fotoğraf Çalışması.

ABDULWAHAB Hasan Hosni (1884-1968), Kuzey Afrika ve Tunus Tarihi.

ABEL Armand (1903-1973), Arap Filolojisi, İslâm Arkeolojisi, İslam-Hristiyanlık ilişkisi.

ABEL Jean Baptiste Michel Pavet de Courteille (1821-1889), Türkoloji.

ABOUGIT Louis (1819-1895), Suriye Mesih Hareketi Araştırmaları.

AFFAGART Greffin (1505-1558), İslâm Coğrafyası.

AGERON Charles-Robert (1923-2008), Cezayir Tarihi.

AGOUB Joseph Élie (1795-1832), Arap Filolojisi, Arap Edebiyatı.

ALAZARD Jean (1887-1960), Sanat Tarihi, Kuzey Afrika Sanat Eserleri Araştırmaları.

ALBERTINI Eugène (1880-1941), Kuzey Afrika Arkeolojik Araştırmaları.

ALLÉGRET Marc (1900-1973), Doğu Sineması.

ALLÉGRET Yves (1907-1987), Kuzey Afrika Sineması.

ALLEMAGNE Henry-René (1863-1931), İslâm Ülkeleri Arkeolojik ve İslâm Eserleri

Araştırmaları.

AMARI Michele (1806-1889), Arap Filolojisi, Kur'an Yazıları, Eski Kur'an Kaynaklar Kronolojisi.

AMIOT Joseph Marie, père (1718-1793), Uzak Doğu Müzikleri.

ANAWATİ Georges-Chehata, père (1905-1994), İslâm Felsefesi, İslâmi İlimler, Tasavvuf, Arap Bilimleri Tarihi, İslâm-Hiristiyanlık İlişkisi.

ANCILLON Charles (1659-1715), Osmanlı Tarihi.

ANET Claude, Jean Schopfer Dit (1868-1931), İslâm Eserleri, İran Arkeolojik Araştırmaları.

ANGINIEUR Fernand (1868-1914), Mezopotamya ve İran Coğrafyası.

ANQUETIL-DUPERRON Abraham-Hyacinthe (1731-1805), Dil Bilim, Semitik Filoloji, şark dilleri, Hint ve Fars Dili, Hindistan Coğrafyası, Sanskrit Edebiyatı.

ARKOUN Mohammed (1928-2010), Dinler Arası Diyalog, İslâm Düşünce Tarihi, Arap Hümanizmi.

ARNALDEZ Roger (1911-2006), Felsefe, Tasavvuf, Siyer, Kur'an ilimleri, Dinler Arası Bağlantılar.

ARTIN pacha Yacoub (1842-1919), Mısır Araştırmaları.

ARVIEUX Laurent d', chevalier d' (1635-1702), Arap Filolojisi, Ortadoğu Dilleri, Ortadoğu Seyahatleri.

ASSELIN DE CHERVILLE Jean-Louis (1772-1822), şark Dilleri, Doğu Edebiyatı.

AUBIN Eugène, Léon Descos dit (1863- XX. Yüzyılın başı) İran Araştırmaları.

AUBIN Jean (1927-1998), İran-Türkiye İlişkileri, Fars Dili, İslam Araştırmaları.

AUCAPITAINE Henri, baron (1832-1867), Arap Filolojisi, Kuzey Afrika Arkeolojik

Araştırmaları.

AUCLERT Hubertine (1848-1914), Kuzey Afrika Araştırmaları.

AUDISIO Gabriel (1900-1978), Kuzey Afrika Araştırmaları.

AUGUSTE Jules-Robert dit Monsieur (1789-1850), Güzel Sanatlar.

AURIANT (Hadjivassiliou dit) Alexandre (1895-1990), Edebiyat Araştırmaları, Mısır Coğrafyası.

AVEZAC DE CASTERA-MACAYA Marie Armand-Pascal d' (1800-1875), Afrika Kıtası jeoloji ve Tarih Araştırmaları.

AYMONIER Étienne (1844-1929), Kamboçya Dili, Kamboçya Coğrafyası, Sanskritçe, Hint ve Çin Dilleri.

AZAN Paul (1874-1951), Kuzey Afrika Jeolojik-Politik-Arkeolojik-Tarih ve Askeri Araştırmaları.

BABELON Ernest Charles François (1854-1924), Semitik Diller, Kuzey Afrika ve Ortadoğu Arkeolojik Araştırmaları.

BACOT Jacques (1877-1965), Tibet Filolojisi.

BACQUÉ GRAMMONT Jean Louis (1941-), Arapça, Farsça, Türkçe, Türkiyat Araştırmaları.

BAGHAT Ali (1858-1924), Arap Sanatları, Mısır Arkeolojik Araştırmaları, İslâm Eserlerin Teknik Kavramları.

BALAZS Étienne (1905-1963), Çinbilim.

BALET Jean-Cyprien (1867-1948), Japon Filolojisi, Japonya Coğrafyası.

BALLARD Jean (1893-1973), İslâm Araştırmaları.

BALLU Albert (1849-1939), Kuzey Afrika Arkeolojik Araştırmaları.

BALOUT Lionel (1907-1992), Kuzey Afrika Tarih Araştırmaları.

BALZAC Honoré de (1799-1850), Arap Dili Yazıları, Afrika Coğrafyası.

BANVILLE Aymard de (1837-1917), Mısır Mimarisi Fotoğraflama Çalışması.

BARBIER DE MEYNARD Charles-Adrien-Casimir (1826-1908), Türkiyat Araştırmaları, Şiir Tercümeleri.

BARGÈS Jean Joseph Léandre, abbé (1810-1896), Semitik Diller, İslâm Eserleri Araştırmaları, Ortadoğu Dinleri Araştırmaları.

BAROIS Jean (1901-1981), Kutsal Topraklar (Mekke-Medine) Araştırmaları.

BARONCELLI Jacques de (1881-1951), Kuzey Afrika Sineması.

BARRAULT Émile (1802-1869), Doğu-Batı İlişkileri, Doğu Tarihi.

BARRÈS Maurice (1862-1923), Ortadoğu Oriyantalist Araştırmaları.

BARRUCAND Victor (1864-1934), Cezayir Coğrafyası ve Ressamları.

BARRY François-Pierre-Bernard (1813-1905), Mısır Coğrafyası, Oriyantal Resim Çalışmaları.

BARTHÉLEMY Adrien (1859-1949), Sanskritçe, Arap Filolojisi, Türkçe ve Fars Dili, Suriye Lehçeleri.

BARTHÉLEMY Jean-Jacques, abbé (1716-1795), Arap Dili, Doğu-Batı Coğrafyası.

BARTHOLDI Frédéric-Auguste (1834-1904), Arap Coğrafyası Fotoğraflama ve Resim Çalışması.

BASSET André Laurent Georges (1895-1956), Dilbilim, Kuzey Afrika Lehçeleri.

BASSET Henri (1892-1926), Kuzey Afrika Dilleri Edebiyatı ve Lehçeleri.

BASSET Marie Joseph René (1855-1924), Kuzey Afrika Lehçeleri, Arap Edebiyatı, Dinler Tarihi.

BAUDELAIRE Charles (1821-1867), Uzakdoğu ve Afrika Coğrafyası, Şiirler.

BAUDIER Michel (1590-1645), Sanskritçe, Latince, Türk'lerin Genel Tarihi, Osmanlı Tarihi, Türk'lerin Dini Tarihi.

BAUDRY Ambroise (1838-1906), İslam Eserleri Araştırmaları.

BAYLE Pierre (1647-1706), İslâm-Hiristiyanlık İlişkileri.

BEAUCHAMP Pierre-Joseph, abbé (1752-1801), Astronomik Araştırmaları, Bağdâd ve Suriye Coğrafyası, Türkiye Coğrafyası jeolojik Araştırmaları.

BEAUCORPS Gustave de (1825-1906), Kuzey Afrika Fotoğraflama Çalışması.

BEAURECUEIL (Laugier de Beaureceuil) Serge de, père (1917-2005), Tasavvuf.

BEAUSSIER Marcelin (1821-1873), Arap Filolojisi, Kuzey Afrika Dilleri.

BECKER Jacques (1906-1960), Kuzey Afrika Sineması.

BECKFORD William (1760-1840), Arap Dili, Doğu Edebiyatı.

BEL Alfred (1873-1945), Arap Filolojisi, Etnografik ve Sosyolojik Araştırmaları, Kuzey Afrika Dinler Tarihi, Tasavvuf.

BELDICEANU Nicoara (1920-1994), Osmanlı Tarihi, Balkan Araştırmaları, İslam Araştırmaları, Türkiyat Araştırmaları.

BELIN François-Alphonse (1817-1877), Arapça, Türkçe, Şark Dilleri, Türkiye Araştırmaları.

BELLEMARE Alexandre (1818-1885), Arap Dili, Kuzey Afrika Coğrafyası.

BELLETESTE Henri Nicolas (1778-1808), Türkçe-Arapça Tercümeleleri.

BELLY Léon (1827-1877), Mısır Coğrafyası ve Sanat Çalışmaları.

BELON DU MANS (Belon dit) Pierre (1517-1564), Mısır Coğrafyası Zoolojik Araştırmaları.

BELOT Jean-Baptise (1822-1904), Arap Filolojisi.

BENCHEIKH Jamel Eddine (1930-2005), Arap Filolojisi ve Edebiyatı.

BENCHENEB Mohammed (1869-1929), Arap Filolojisi ve Edebiyatı.

BEN GHABRIT Abdelkader (1868-1954), Arap Filolojisi, Şiirler, İslâm Araştırmaları.

BENJAMIN-CONSTANT, Jean-Joseph Constant dit (1845-1902), Doğu Resim Sanatları, İslâm Eserleri.

BENNIGSEN Alexandre (1913-1988), Türkçe, Farsça, İslâm Tarihi, Rusya'daki Müslümanlar, İslav Dilleri, Tasavvuf.

BENOIST-MÉCHIN Jacques (1901-1983), Ortadoğu Tarihi, Türkiye Tarihi.

BENVENISTE Ezra dit Émile (1902-1976), İran Araştırmaları, Hint Dilleri, Hint Filolojisi, Dilbilim.

BÉRARD Victor (1864-1931), Fas Araştırmaları, İslam araştırmaları, Türk ve İran Devrimi.

BERBRUGGER Adrien (1801-1869), Kuzey Afrika Tarihi Eserler Araştırmaları.

BERCHER Léon (1889-1955), Arap Filolojisi, İslâm Hukuku, İslâm Araştırmaları, Tasavvuf.

BERCHÈRE Narcisse (1819-1891), Mısır Coğrafyası Resim Çalışmaları.

BERGAÏGNE Abel (1838-1888), Dilbilim, Sanskritçe, Latin Dilleri, Germen Dilleri.

BERLIOZ Hector (1803-1869), Kuzey Afrika Müzik Çalışmaları.

BERNARD Joseph Augustin (1865-1947), Modern Afrika Tarihi, Afrika Coğrafyası, Kuzey Afrika Coğrafyası.

BERNARD-MAÎTRE Henri, père (1889-1975), Sinoloji, Doğu Hristiyanlık Tarihi, Hristiyan Felsefesi.

BERNIER François (1620-1688), İslâm Coğrafyası Seyahatleri, Moğol Tarihi.

BERNOT Lucien (1919-1993), Dilbilim, Çin-Tibet Dilleri, Arakan Araştırmaları.

BERQUE Augustin (1884-1946), Kuzey Afrika'daki İslam Eserleri ve Tarihi, Cezair Tasavvuf Araştırmaları.

BERQUE Jacques (1910-1995), Arapça, Arap Edebiyatı, İslam Araştırmaları.

BERTRAND Louis (1866-1941), Kuzey Afrika Edebiyatı.

BESSON Joseph (1610-1691), Suriye Hristiyanlık Araştırmaları.

BIANCHI Thomas-Xavier (1783-1864), Türkiyat Araştırmaları, Türkoloji.

BİLLON Pierre (1906-1981), Kuzey Afrika Sineması.

BIOT Jean-Baptiste (1774-1862), Doğu Astronomik Araştırmaları.

BLACHÈRE Régis (1900-1973), Arap Filolojisi ve Edebiyatı, Kur'an Araştırmaları.

BLOCH Jules (1880-1953), Dilbilim, Sanskritçe, Hint Dili.

BLOCHET Edgard Gabriel Joseph (1870-1937), Fars Dili, Arapça, Tasavvuf, Farsça-Türkçe-Arapça El Yazmaları.

BOCTHOR Ellious (1784-1821), Arapça.

BODİCHON Eugène (1810-1885), Kuzey Afrika Araştırmaları.

BOILAT David, abbé (1814-1901), Kuzey Batı Afrika Coğrafyası ve Dili.

BOIS Thomas, père (1900-1975), Kürtçe, kürdoloji, Kürt Araştırmaları.

BOISSONNET Laurent-Estève, baron (1811-1901), Arap Filolojisi.

BONAPARTE Napoléon (1769-1821), Mısır Coğrafyası.

BONIN Charles-Eudes (1865-1929), Çin Müslümanlar'ı Araştırmaları, İslam Araştırmaları.

BONMARCHAND Georges (1884-1967), Sinoloji.

BONNEAU Georges (1897-1972), Japon Edebiyatı.

BORDERIE Bernard (1924-1978), Kuzey Afrika Sinemasi.

BORÉ Eugène (1809-1878), Sanskritçe, Arapça, Türkçe, Farsça, Ermenice, İbranice, İran Tarihi ve Arkeolojik Araştırmaları.

BORÉLY Jules (1874-1947), Kuzey Afrika Güzel Sanatlar ve Tarihi Eser Çalışmaları.

BORIS Gilbert (1905-1950), Dilbilim, Arap Filolojisi.

BORY DE SAINT-VINCENT Jean-Baptiste (1778-1846), Kuzey Afrika Botanik Araştırmaları.

BOTTA Paul-Émile (1802-1870), Mezopotamya Arkeolojik Araştırmaları.

BOTTÉRO Jean (1914-2007), Asurbilimi, Sümer ve Babil, Mezopotamya Dinleri.

BOUCHAUD Jean (1891-1977), Kuzey Afrika Resim Sanatı.

BOUDIN Jean-Christian Marc François Joseph (1806-1867) Kuzey Afrika Tıp Araştırmaları.

BOULAINVILLIERS Henri Bernard, compte de (1658-1722), Siyer Araştırmaları.

BOULANGER Nicolas-Antoine (1722-1759), Arapça, İbranice, Latince, Yunanca.

BOULLIAU Ismaël (1605-1694), Doğu-Batı Hristiyanlığı Kaynaştırma Çalışmaları.

BOUNOURE Gabriel (1886-1969), Arap Kültürü, Tasavvuf, Şiirler.

BOURDIEU Pierre (1930-2010), Kuzey Afrika Sosyolojik Araştırmaları.

BOURGOIN Jules (1838-1908), Mısır Sanatı, İslâm Sanatı.

BOURGUIGNON D'ANVILLE Jean-Baptiste (1697-1782), Çin-Tibet Coğrafyası.

BOURIANT Urbain (1849-1903), Mısır Arkeolojik Araştırmaları.

BOUSQUET Georges (1846-1937), Japonya Araştırmaları.

BOUSQUET Georges-Henri (1900-1978), Arapça, İslâm Araştırmaları, İslâm Sosyolojisi, İslâm Hukuku.

BRAUDEL Fernand (1902-1986), Akdeniz Araştırmaları.

BRÉMON Édouard (1868-1948), Ermeni Tarihi ve Coğrafyası.

BRESNIER Louis Jacques (1814-1869), Arap Filolojisi.

BREST Germain Fabius (1823-1900), Doğu Şehirleri Resimleme Çalışması.

BRICTEUX Auguste (1873-1937), Fars Literatürü, Doğu Literatürü, Türkçe, İbranice, Arapça.

BROCARD Phillipe-Joseph (1831-1896), İslâm Sanatı.

BROSSELDARD Charles (1816-1899), Kuzey Afrika Lehçeleri.

BROSSET Diego (1898-1944), Arapça, Kuzey Afrika Coğrafyası.

BROUTY Charles (1897-1984), Kuzey Afrika Resim Sanatı.

BROWNE Henriette, Mme Jules de Saux (1829-1901), Doğu Resim Sanatı.

BRUNHES Jean Léon Victor Baptiste (1869-1930), Kuzey Afrika Coğrafyası.

BRUNOT Louis (1882-1965), Arap Filolojisi, Dilbilim, Kuzey Afrika Lehçeleri.

BRUNSCHVIG Robert (1901-1990), Arapça, İslâm Araştırmaları.

BRUYÈRE Bernard (1879-1971), Mısır Arkeolojik Araştırmaları.

BUACHE Philippe (1700-1773), Doğu-Batı Coğrafya ve Harita Çalışmaları.

BURNOUF Eugène (1801-1852), Sanskritçe, Dilbilim, Dinler Tarihi, Pali Filolojisi, Budizim Araştırmaları.

CABATON Antoine (1863-1942), Sanskritçe, Arapça, Malayca, Malezya Araştırmaları, İslam Sosyolojisi.

CAGNAT René (1852-1937), Kuzey Afrika Eski Latin Yazısı Araştırmaları.

CAHEN Claude (1909-1991), Arapça, Türkçe, Farsça, Ortaçağ Doğu Müslüman Halkları Tarihi.

CAHUN Léon (1841-1900), Orta Asya Tarihi, Türk-Moğol Tarihi, Ural-Altay Dilleri.

CAILLIAUD Frédéric (1787-1869), Eski Mısır Sanat Eserleri Araştırmaları.

CAILLIÉ René (1799-1835), Arapça, Orta Afrika Araştırmaları.

CAMMAS Henry (1813-1878), Mısır Fotoğraf Çalışmaları.

CAMUS Albert (1913-1960), Edebiyat, Denemeler.

CANTINEAU Jean (1899-1956), Arap Filolojisi, Dilbilim.

CAPART Jean (1877-1947), Mısır Sanat Tarihi.

CAPOT-REY Robert (1897-1977), Kuzey Afrika Çölleri Araştırmaları.

CARCOPINO Jérôme (1881-1970), Kuzey Afrika Eski Eserler Araştırmaları.

CARDONNE Denis-Dominique (1720-1783), Türkçe, Arapça, Farsça, Doğu Literatürü Tercümeleri.

CARETTE Antoine Ernest Hippolyte (1808-1890), Kuzey Afrika Coğrafyası ve Tarih Araştırmaları.

CARLETTI Pascal-Vincent (1822-1892), Arap Filolojisi.

CARRA DE VAUX Bernard (1867-1953), İslâm Araştırmaları, Arap Filolojisi, Tasavvuf.

CARTON Louis (1861-1924), Kuzey Afrika Arkeolojik Araştırmaları.

CASANOVA Paul (1861-1926), Arap Filolojisi, Siyer, Arkeolojik Araştırmalar.

CASSAS Louis-François (1756-1827), Doğu Resim Sanatı.

CASTAGNÉ Joseph-Antoine (1875-1958), Orta Asya Türk Devletleri Arkeolojik ve Etnografik Araştırmaları.

CASTELLAN Antoine-Laurent (1772-1838), Doğu Resim Sanatı.

CASTRIES Henry Marie de (1850-1927), Kuzey Afrika Tarihi ve İslâm Araştırmaları.

CAUSSIN DE PERCEVAL Amand Pierre (1795-1871), Arap Filolojisi.

CAUSSIN DE PERCEVAL Jean Jacques (1759-1835), Arap Filolojisi, Şiirler.

CAUVET Gaston (1860-1950), Arapça, Kuzey Afrika Çölleri Araştırmaları.

CAUVY Léon (1874-1934), Kuzey Afrika Güzel Sanatları.

CHABAS François (1817-1882), Mısır Coğrafyası.

CHAMPOLLION Jean-François (1790-1832), Arapça, Farsça, İbranice, Sanskritçe, Mısır Araştırmaları, Mısır Eserleri.

CHAMPOLLION-FIGEAC Jacques-Joseph (1778-1867), Mısır Araştırmaları ve Eserleri.

CHARDIN Jean (1643-1713), Türkçe, Arapça, Farsça, Doğu Seyahatleri ve Mücevher Araştırmaları.

CHARMES Francis (1848-1916), Mısır Arkeolojik Araştırmaları.

CHARMES Gabriel (1850-1886), Mısır Arkeolojik Araştırmaları.

CHARMES Xavier (1849-1919), Mısır Arkeolojik Araştırmaları.

CHARMONY François Bernard (1793-1868), Şark Dilleri, Arapça-Türkçe-Farsça-Kürtçe El Yazma Tercümeleri.

CHASSÉRIAU Théodore (1819-1856), Doğu Resim Sanatı.

CHASSIGNEUX Edmond (1875-1967), Hindistan Coğrafyası.

CHASSINAT Émile (1868-1948), Mısır Araştırmaları.

CHATEAUBRIAND François René de (1768-1848), Doğu Seyahatleri.

CHATELAIN Louis (1883-1950), Kuzey Afrika Arkeolojik Araştırmaları.

CHAUVIN Victor (1844-1913), Arapça, İbranice, İslam Hukuku, İslâm Literatürü.

CHAVANNES Édouard (1865-1918), Sinoloji, Çin Arkeolojik ve Epigrafik Araştırmaları.

CHAVÉE Honoré (1815-1877), Dilbilim, Sanskritçe, Arapça, İbranice.

CHEIKO Louis (1859-1927), Arap Filolojisi ve Edebiyatı, Şiirler.

CHELHOD Joseph (1919-1994), İslâm Sosyolojisi.

CHÉNIER Louis (1722-1795), Osmanlı Tarihi.

CHERBONNEAU Jacques-Auguste (1813-1882), Arapça, Arap Edebiyatı, Arapça El Yazmaları, İslâm Tarihi.

CHEVALIER Jean (1906-1993), Tasavvuf, Felsefe.

CHEVRILLON André (1864-1957), Kuzey Afrika ve Doğu Seyahatleri.

CHÉZY Antoine-Léonard de (1775-1832), Farsça, Sanskritçe, Şiirler.

CHODKIEWICZ Michel (1929-), Tasavvuf.

CHODZKO Alexandre Borejko (1803-1891), İslav Dilleri, Farsça, Fars Dili ve Edebiyatı, Şiirler.

CHOISEUL-GOUFFIER Marie-Gabriel-Florent-Auguste, Compte de (1752-1817), Türkiye Seyahatleri.

CHOTTIN Alexis (1891-1975), Arapça, Kuzey Afrika Müzik Çalışması.

CHOUANARD Henri (1883-1936), Kuzey Afrika Fotoğraf Çalışması.

CHRISTENSEN Arthur Emanuel (1875-1945), Fars Filolojisi, Arapça, Şark Dilleri, Şiirler.

CHRISTIAN-JAQUE, Christian Maudet dit (1904-1994), Kuzey Afrika Sineması.

CINTAS Pierre (1908-1974), Kuzey Afrika Arkeolojik Araştırmaları.

CLAUDEL Paul Louis Charles Marie (1868-1955), Uzakdoğu Araştırmaları.

CLÉMENT René (1913-1996), Kuzey Afrika Sineması.

CLÉRAMBAULT Gaëtan (1872-1934), Kuzey Afrika Fotoğraf Çalışması.

CLERMONT-GANNEAU Charles (1846-1923), Arapça, Türkçe, Farsça, İbranice, Ortadoğu Arkeolojik Araştırmaları.

CLOT bey Antoine Barthélemy (1793-1868), Mısır Tıp Araştırmaları.

CLOZEL François-Joseph (1860-1918), Arapça, Arap Filolojisi, Batı Afrika Araştırmaları.

COECK Pierre (1502-1550), İstanbul Resim Çalışması.

CÆDÈS George (1886-1969), Uzakdoğu Tarihi ve Epigrafik Araştırmaları.

CÆURDOUX Gaston-Laurent (1691-1779), Hindistan Araştırmaları.

COHEN Marcel Samuel Raphaël (1884-1974), Dilbilim, Arapça.

COLETTE, Sidonie-Gabrielle Colette dite (1873-1954), Kuzey Afrika Seyahatleri.

COLIN Gabriel (1860-1923), Arap Filolojisi.

COLIN Georges-Séraphin (1893-1977), Arap Filolojisi, Dilbilim, Kuzey Afrika Lehçeleri.

COLINET Philémon (1853-1917), Sanskritçe, Pali Dili.

COLLANGETTES Xavier (1860-1943), Arapça Müzik Çalışmaları.

COMBAZ Gisbert (1869-1941), Uzakdoğu Sanatları.

CONDOMINAS Georges (1921-2011), Güneydoğu Asya Araştırmaları.

CONTENU Georges (1877-1964), Kuzey Afrika ve İran Arkeolojik Araştırmaları.

COPPIN Jean (1616), Osmanlı İmparatorluk Araştırmaları.

COPPOLANI Xavier (1866-1905), Arapça, Kuzey Afrika Tarikat Araştırmaları.

COR Mathurin-Joseph (1805-1854), Şark Dilleri, Türkçe, Türkiye Araştırmaları.

CORBIN Henry (1903-1978), İran Araştırmaları, Şark Dilleri, Tasavvuf.

CORDIER Charles (1827-1905), Kuzey Afrika Heykeltraş Çalışması.

CORDIER Henri (1849-1925), Uzakdoğu Tarihi ve Coğrafyası.

CORNEILLE Pierre (1606-1684), Doğu Tiyatrosu.

COSTE Pascal (1787-1879), Mısır Anıtları ve Arap Mimarisi, Eski İran Anıtları.

COUR Auguste (1866-1945), Arap Filolojisi, Arapça El Yazmaları.

COURANT Maurice (1865-1935), Uzakdoğu Araştırmaları.

CRAPELET Louis Amable (1822-1867), Doğu Resim Sanatı.

CRÉBILLON FILS, Claude Prosper Jolyot de Crébillon dit (1707-1777), Doğu Roman ve Öykü Yazıları.

CUMONT Franz (1868-1947), Doğu Dinler Tarihi.

CURIEL Raoul (1913-2000), Doğu Arkeolojik Araştırmaları.

DABRY DE THIERSANT Claude Philibert (1826-1898), Sinoloji, Çin Müslümanlar'ı Araştırmaları.

DAMAÏS Louis-Charles (1911-1966), Şark Dilleri, Endonezya El Yazmaları.

DAN Pierre, père (XVII. Yüzyıl), Kuzey Afrika Araştırmaları.

DANIÉLOU Alain (1907-1994), Hindistan Müzik Çalışmaları.

DARMESTETER James (1849-1894), Sanskritçe, Farsça, İran ve Afganistan Araştırmaları.

DAUMAL René (1908-1944), Sanskritçe, Hint Metafizik Araştırmaları, Hint Şiirleri.

DAUMAS Eugène (1803-1871), Arap Filolojisi, Kuzey Afrika Coğrafyas ve Gelenekleri.

DAUTREMER Joseph (1860-1946), Japonya Araştırmaları.

DAVID-NÉEL Alexandra (1868-1969), Tibet Araştırmaları.

DAVID-WEILL Jean (1898-1972), İslâm Eserleri ve Sanatları.

DAVILLIER Jean-Charles (1823-1883), İslâm Eserleri.

DECK Théodore (1823-1891), İslâm ve Doğu Seramikleri.

DE CLERCQ Louis (1836-1901), Ortadoğu Arkeolojik Araştırmaları.

DECOURDEMANCHE Jean-Adolphe (1844-1916), Türkçe, Ortadoğu Uluslararası Siyaset Araştırmaları, Türkçe Tercümeleler.

DEFRÉMERY Charles François (1822-1883), Arapça, Farsça, Doğu Tarih Araştırmaları.

DÉJEUX Jean (1921-1993), Kuzey Afrika Literatürü.

DELACROIX Eugène (1798-1863), Doğu Resim Sanatı.

DELAFOSSÉ Maurice (1870-1926), Arapça, Sudan Lehçeleri, Afrika Araştırmaları.

DELAPORTE Jacques Denis (1777-1861), Arap Filolojisi, kuzey Afrika Lehçeleri.

DELAPORTE Jean Honorat (1812-1871), Arapça, Kuzey Afrika Araştırmaları.

DELARUE-MARDUS Lucie (1874-1945), Kuzey Afrika ve Ortadoğu Araştırmaları.

DELATTRE Alfred-Louis, père (1850-1932), Kuzey Afrika Arkeolojik Araştırmaları.

DELATTRE Alphonse (1841-1928), Asurbilimi, Şark Dilleri.

DELAYE Théophile-Jean (1896-1970), Kuzey Afrika Coğrafyası.

DELORT DE GLÉON Alphonse, baron (1843-1899), İslâm Eserleri.

DELPHIN Gaétan (1857-1919), Arap Filolojisi.

DEMEERSEMAN André (1901-1993), Arap Filolojisi, Kuzey Afrika Araştırmaları.

DEMIÉVILLE Paul (1894-1979), Sinoloji, Şark Dilleri, Sanskritçe.

DENON Vivant (1747-1825), Mısır Araştırmaları.

DENY Jean Joseph Thadée (1879-1963), Dilbilim, Türkoloji, Osmanlıca, Arapça, Farsça.

DERENBOURG Hartwig (1844-1908), Arap Filolojisi, Semitik Diller, Kur'ân Tercümesi.

DERMENGHEM Émile (1892-1971), Tasavvuf, Siyer.

DESCHAMPS Gaston (1861-1931), Osmanlı Araştırmaları.

DESFONTAINES René (1750-1833), Kuzey Afrika Botanik Araştırmaları.

DESGRANGES Antoine-Jérôme (1784-1864), Arap Filolojisi, Türkçe, Farsça.

DESGRANGES Alix (1784-1854), Arapça, Türkçe, Farsça.

DESHAYES Jean (1924-1979), İran Araştırmaları, Arkeolojik Araştırmalar.

DESMAISONS Jean-Jacques-Pierre (1807-1873), Arapça, Türkçe, Şark Dilleri, Moğol Tarihi.

DESMAISONS Bon (1809-1875), Kürt Tarihi Araştırmaları ve Tercümeleri.

DESMET-GRÉGOIRE Hélène (1948-2004), Türkiye Antropoloji ve Tarih Araştırmaları.

DESPARMET Joseph (1863-1942), Arapça, Şiirler, Kuzey Afrika Etnografik Araştırmaları.

DESPOIS Jean (1901-1978), Kuzey Afrika Coğrafyası.

DESROCHES NOBLECOURT Christiane, (1913-2011), Mısır Gelenekleri ve Eser Araştırmaları.

DESTAING Léon Edmond (1872-1940), Arap Filolojisi, Kuzey Afrika Lehçeleri.

DES VERGERS Joseph Marin Adolphe Noël (1802-1867), Arapça, Siyer, Afrika Tarihi.

DEVÉRIA Théodule (1831-1871), Mısır Araştırmaları.

DHORME Édouard (1881-1966), Dilbilim, Asurbilimi, Asur-Babil Filolojisi, Semitik Diller, Ortadoğu Arkeolojik Araştırmaları, Dinler Tarihi.

DIDEROT Denis (1713-1784), Doğu Literatürü, Doğu Felsefesi.

DIEULAFOY Jane (1851-1916), İran Arkeolojik Araştırmaları.

DINET Étienne (1861-1929), Kuzey Afrika Güzel Sanatları, Siyer.

DOM RAPHAËL, Raphaël Antûn Zakhûr (1759-1831), Arapça, Mısır Araştırmaları.

DOSSIN Georges (1896-1983), Asurbilimi, Mezopotamya Tarih-Epigrafik-Arkeolojik Araştırmaları.

DOULS Camille (1864-1889), Kuzey Afrika Topografik-Kartografik-Etnografik Araştırmaları.

DOUTTÉ Edmond (1867-1926), Kuzey Afrika Antropoloji-Sosyoloji Araştırmaları.

DOZY Reinhart (1820-1883), Arap Filolojisi, İslâm tarihi, Semitik Diller, Arap Literatürü.

DRESCH Jean (1905-1994), Kuzey Afrika Coğrafyası.

DRIOTON Étienne (1889-1961), Mısır Araştırmaları.

DROVETTI Bernardino (1776-1852), Mısır Arkeolojik Araştırmaları.

DUBEUX Louis (1798-1863), Türk Dili, İbranice.

DUBOIS-AYMÉ, Jean Marie Joseph Aimé (1779-1846), Mısır Araştırmaları.

DUBUFFET Jean (1901-1985), İslâm Sanatı.

DU CAMP Maxime (1822-1894), Kuzey Afrika ve Ortadoğu Fotoğraf Çalışması.

DUCHÊNE Ferdinand (1868-1956), Arapça, Kuzey Afrika Literatürü.

DU COUDRAY LA BLANCHÈRE René (1853-1896), Kuzey Afrika Tarih ve Arkeolojik Araştırmaları.

DUCOURET Charles-Louis, dit Hadj Abd el-Hamid (1812-1867), İslâm Ülkeleri ve Afrika Araştırmaları.

DUGAT Gustave (1824-1894), Arapça, Türkçe, Farsça, İslâm Tarihi, Kuzey Afrika Araştırmaları.

DU MANS Raphaël, Jacques Dutertre dit (1613-1696), İran Araştırmaları.

DUMAS (Davy de la Pailleterie dit) Alexandre (1802-1870), İslâm Ülkeleri Seyahatleri.

DUMÉZIL Georges (1898-1986), Dilbilim, Hint-Avrupa Dinleri ve Mitolojisi, Sanskritçe, Türkiyat Araştırmaları.

DUMONT Louis (1911-1998), Sosyal Antropoloji Araştırmaları, Sanskritçe, Hindistan Sosyolojik Araştırmaları.

DUPONT-SOMMER André (1900-1983), Ortadoğu Arkeolojik Araştırmaları.

DUPRÉ Louis (1789-1837), Doğu Resim Sanatı.

DU PUIGAUDEAU Odette (1894-1991), Kuzey Afrika Araştırmaları.

DUREAU DE LA MALLE Adolphe Jules César Auguste (1777-1857), Kuzey Afrika Tarih-Coğrafya ve Arkeolojik Araştırmaları.

DU RYER André (XVI. Yüzyıl'ın Sonu-1672), Arapça, Türkçe, Kur'ân Tercümesi, Tefsir, Fars Literatürü.

DUSSAUD René (1868-1958), Ortadoğu Tarih ve Arkeolojik Araştırmaları.

DUTHOIT Edmond (1837-1889), Kuzey Afrika Arkeolojik ve Eski Anıt Araştırmaları.

DUVEYRIER Henri (1840-1892), Kuzey Afrika Araştırmaları.

DUVIVIER Julien (1896-1967), Kuzey Afrika Sineması.

EBERHARDT Isabelle (1877-1904), Arapça, Kuzey Afrika İslâm Araştırmaları.

ÉCOCHARD Michel (1905-1985), Kuzey Afrika Kentsel Çalışmaları.

EICHTHAL Gustave d' (1804-1886), Doğu-Batı Siyasi ve Dini İletişimi, Avrupa Hristiyanlık ve Avrupa İslâm İletişimi, Avrupa ve Osmanlı İletişimi.

EISENBETH Maurice (1883-1958), Kuzey Afrika Yahudilik Araştırmaları.

ELİSSEEFF Serge (1889-1975), Japonya Araştırmaları.

ELİSSEEFF Vadime (1918-2002), Çin Araştırmaları.

ÉMERIT Marcel (1899-1985), Kuzey Afrika Tarih Araştırmaları.

ENFANTIN Barthélémy Prosper (1796-1864), Kuzey Afrika Araştırmaları.

ERLANGER Radolphe d', baron (1872-1932), Müzikoloji, Etnomüzikoloji, Kuzey Afrika Müzik Çalışmaları.

ESCARRA Jean (1885-1955), Sinoloji, Çin Araştırmaları.

ESNOUL Anne-Marie (1908-1996), Sanskritçe, Hindistan Araştırmaları.

ESQUER Gabriel (1876-1961), Kuzey Afrika Tarih Araştırmaları.

ESTOUBLON Marie-Robert (1844-1905), Kuzey Afrika İslâm Hukuku.

ÉTIENNE Bruno (1937-2009), İslâm Araştırmaları.

EUSTACHE DE LOREY (XX. Yüzyıl), İslâm Sanat Tarihi, Arapça.

FAGNAN Edmond (1846-1931), Kuzey Afrika Hukuk ve Tarih Araştırmaları, Arap ve Fars Literatürü.

FAIDHERBE Louis LÉon César (1818-1889), Kuzey Afrika Dilbilim-Tarih-Arkeolojik-Topografik-Kartografik-Etnografik ve Antropolojik Araştırmaları.

FALAKI Mahmûd Hamdî (1815-1885), Mısır Arkeolojik ve Astronomik Araştırmaları.

FARÈS Bishr (1906-1963), İslâm Sanatı, İslâm Araştırmaları.

FARRÈRE Claude, Charles Bargone dit (1876-1957), İslâm Ülkeleri Seyahatleri.

FAURIEL Claude (1772-1844), Arapça, Sanskritçe, Literatür Araştırmaları.

FAVRAY Antoine de (1706-1798), Osmanlı Resim Çalışmaları.

FEBVRE Michel, Justinien de Neuvy dit (1664-1687), Osmanlı Araştırmaları.

FEDERBE Louis Laurent de, compte de Modave (1725-1777), Hindistan Araştırmaları.

FEGHALI Tanios dit Michel (1877-1945), Dilbilim, Arap Filolojisi.

FÉRAUD Laurent Charles (1829-1885), Kuzey Afrika Araştırmaları.

FESCOURT Henri (1890-1966), Kuzey Afrika Sineması.

FÉTIS François-Joseph (1784-1871), Etnomüzikoloji, Doğu Müzik Çalışmaları.

FÉVRIER Paul-Albert (1931-1991), Kuzey Afrika Tarih ve Arkeolojik Araştırmaları.

FEYDEAU Ernest (1821-1873), Kuzey Afrika Araştırmaları.

FEYDER Jacques (1885-1948), Kuzey Afrika Sineması.

FIENNES Jean-Baptise Hélin de (père) (1669-1744), Arapça, Türkçe, Farsça.

FIENNES Jean-Baptise Hélin de (fils) (1710-1767), Arapça, Türkçe, Farsça.

FILLIOZAT Jean (1906-1982), Hindistan Tıp Araştırmaları.

FINOT Louis (1864-1935), Sanskritçe, Uzakdoğu Arkeolojik Araştırmaları.

FLANDIN Eugène-Napoléon (1803-1876), Kuzey Afrika Resim Sanatı.

FLANDRIN Marcelin (1889-1957), Kuzey Afrika Fotoğraf Çalışması.

FLAUBERT Gustave (1821-1881), Doğu Seyahatleri.

FLEISH Henri, père (1903-1985), Arap Filolojisi, Semitik Diller.

FONTANEY Jean de, père (1643-1710), Çin Araştırmaları.

FONTON Charles (1725-1793), Etnomüzikoloji, Oryantal ve Osmanlı Müziği.

FORBIN Auguste, comte de (1777-1841), Doğu Seyahatleri ve Arkeolojik Araştırmaları.

FORGET Jacques (1852-1933), Arap Filolojisi, Arap Literatürü.

FOSSEY Charles (1869-1946), Asurbilimi, Asur Filolojisi, İran Arkeolojik Araştırmaları.

FAUCAULD Charles-Eugène, vicomte de (1858-1916), Dilbilim, Kuzey Afrika Araştırmaları, Hiristiyan-Müslüman İlişkileri. Misyonerlik Faaliyetleri.

FOUCHER Alfred (1865-1952), Hindistan Araştırmaları, Hint Literatürü, Budizim Araştırmaları.

FOUQUET Daniel (1850-1914), Mısır Seramik Araştırmaları.

FOURCADE Jean-François (1943-1997), Arap Filolojisi, Mistik Şiirler.

FOURMONT Étienne (1683-1745), Arap Filolojisi.

FOURNEL Henri (1799-1876), Kuzey Afrika Yeraltı Kaynakları Araştırması.

FOURNEREAU Lucien (1846-1906), Uzakdoğu Arkeolojik Araştırmaları.

FRANÇOIS Auguste (1857-1935), Uzakdoğu Fotoğraf Çalışması.

FRANK Bernard (1927-1996), Japonya ve Budizim Araştırmaları.

FRÉCHON Émile (1848-1921), Kuzey Afrika Fotoğraf Çalışması.

FRÉRET Nicolas (1688-1749), Çin Araştırmaları.

FRESNEL Fulgence (1795-1855), Arap Filolojisi, İslâm Öncesi Arap Tarihi, Mezopotamya Arkeolojik Araştırmaları.

FRISON-ROCHE Roger (1906-1999), Kuzey Afrika Araştırmaları.

FROMENTIN Eugène de (1820-1876), Kuzey Afrika Resim Sanatı.

GABRIEL Albert (1883-1973), Mısır Arkeolojik Araştırmaları, Türkiyat Araştırmaları.

GADEN Nicolas Jules Henri (1867-1939), Senegal Araştırmaları.

GAGNIER Jean (1670-1740), Arapça, İbranice, Şark Dilleri, Siyer.

GAILLARDOT Joseph-Arnauld Charles (1814-1883), Ortadoğu Arkeolojik Araştırmaları.

GALLAND Antoine (1646-1715), Şark Dilleri, Kur'ân Tercümesi, Arapça-Farsça-Türkçe Eser Tercümeleri.

GALLAND Julien-Claude (XVIII. Yüzyıl) Osmanlı Araştırmaları.

GALLÉ Émile (1848-1904), Arap ve Japon Sanat Araştırmaları.

GARCIN DE TASSY Joseph-Héliodore (1794-1878), Arapça, Türkçe, Farsça, Urduca, Hint Literatürü, İslâm Araştırmaları, Hindistan Araştırmaları.

GARDET Louis (1904-1986), İslâm Araştırmaları, Felsefe, Tasavvuf.

GARNIER Francis (1839-1873), Çin Araştırmaları.

GAUBIL Antoine (1689-1759), Sinoloji, Çin Tarih-Literatür-Filoloji-Kartografi-Coğrafya Araştırmaları.

GAUCKLER Paul (1866-1911), Kuzey Afrika Arkeolojik Araştırmaları.

GAUDEFROY-DEMOMBYNES Maurice (1862-1957), Arap Filolojisi, İslâm Araştırmaları.

GAUGUIN Paul (1848-1903), Doğu Resim Sanatı.

GAULMIER Jean (1905-1997), Arapça, Felsefe.

GAULMIN Gilbert (1585-1665), Arapça, Farsça, Türkçe, Farsça Tercümeler.

GAUTHIOT Robert (1876-1916), Dilbilim, Hint-Avrupa Dilleri, Fars Dili.

GAUTIER Émile-Félix (1864-1940), Kuzey Afrika Coğrafyası.

GAUTIER Judith (1845-1917), Sinoloji, Çin Literatürü.

GAUTIER Paul Joseph-Étienne (1861-1924), Ortadoğu Arkeolojik Araştırmaları.

GAUTIER Théophile (1811-1972), Doğu Yazıları, Doğu ve Kuzey Afrika Seyahatleri.

GAYET Albert (1856-1916), Mısır Arkeolojik Araştırmaları, Sanat Tarihi.

GEISER Jean Théophile (1848-1923), Kuzey Afrika Fotoğraf Çalışması.

GENTIL Louis (1868-1925), Arapça, Kuzey Afrika Jeolojik Araştırmaları.

GERBILLON Jean-François (1654-1707), Çin Araştırmaları.

GERNET Louis-Jules (1882-1962), Eski Yunan Tarih ve Antropolojisi.

GÉRÔME Jean-Léon (1824-1904), Doğu Resim Sanatı.

GERVAIS-COURTELLEMONT Jules Claudin (1863-1931), İslâm Ülkeleri Fotoğraf Çalışması.

GEUTHNER Paul (1877-1949), Oryantalizm Yazıları.

GHIRSHMAN Roman (1895-1979), İran ve Afganistan Arkeolojik Araştırmaları.

GIDE André (1869-1951), Doğu ve Kuzey Afrika Yazıları.

GIRAULT DE PRANGEY Joseph-Philibert (1804-1892), Doğu Fotoğraf Çalışması.

GUISTINIANI Agostino (1470-1536), Arap Filolojisi, Arapça El Yazmaları.

GLEYSRE Marc-Gabriel Charles (1806-1874), Doğu Resim Çalışması.

GOBERT Ernest Gustave (1879-1973), Kuzey Afrika Antropolojik ve Arkeolojik Araştırmaları.

GOBINEAU Joseph-Arthur de (1816-1882), Doğu Yazıları, Orta Asya Felsefesi ve Dinleri.

GOBLET D'ALVIELLA Eugène, comte (1846-1925), Dinler Tarihi.

GODARD André (1881-1965), Bağdâd-Mısır-Afganistan-İran Arkeolojik Araştırmaları, İran Güzel Sanatları.

GOICHON Amélie-Marie (1894-1977), Arap Filolojisi.

GOLOUBEV Victor (1878-1945), Hint Sanat Tarihi.

GONSE Louis (1846-1921), Gotik ve Japon Sanat Araştırmaları.

GOUPIL Albert (1840-1884), Ortadoğu Seyahatleri ve Fotoğraf Çalışması.

GOUPIL-FESQUET Frédéric (1817-1881), Mısır Resim ve Fotoğraf Çalışması.

GOURAUD Henri Joseph Étienne (1867-1946), Ortadoğu Arkeolojik Araştırmaları.

GOURY Jules (1803-1834), İslâm Sanat Araştırmaları.

GRABAR Oleg (1929-2011), İslâm Sanat Tarihi.

GRANDCHAMP Pierre Aubin Thomas (1875-1964), Kuzey Afrika Tarih Araştırmaları.

GRANET Marcel (1884-1940), Sinoloji, Çin Araştırmaları.

GRANGERET DE LAGRANGE Jean-Baptiste-André (1790-1859), Arap Ontolojisi.

GRÉBAUT Sylvain (1881-1955), Etiyopya Filolojisi.

GRÉTRY André-Modeste (1741-1813), Oryantal Tiyatro.

GRIAULE Marcel (1898-1956), Afrika Etnografik Araştırmaları.

GRIMOIN-SANSON Raoul (1860-1941), Kuzey Afrika Sineması.

GROUSSET René (1885-1952), Doğu Tarihi ve Arkeolojik Araştırmaları.

GSELL Émile (1838-1879), Uzakdoğu Fotoğraf Çalışması.

GUENNOUN Saïd (1887-1940), Kuzey Afrika Araştırmaları.

GUÉNON René (1886-1951), Tasavvuf.

GUERRIER DE DUMAST Auguste Prosper François (1793-1883), Hint Yazıları, Arapça Şarkılar.

GUIAUCHAIN Pierre (1806-1874), Kuzey Afrika Mimarisi.

GUIAUCHAIN Georges (1840-1908), Kuzey Afrika Mimarisi.

GUIAUCHAIN Jacques (1884-1960), Kuzey Afrika Mimarisi.

GUIGNES Joseph de (1721-1800), Çince, Çin Araştırmaları.

GUILLAUMET Gustave (1840-1887), Kuzey Afrika Resim Sanatı.

GUILLEMET Pierre Désiré (1827-1878), Osmanlı Sanat Çalışması.

GUILLERMAZ Jacques (1911-1988), Çin Araştırmaları.

GUIMET Émile (1836-1918), Uzakdoğu Araştırmaları.

GUYARD Stanislas (1846-1884), Arapça, Sanskritçe, Semitik Diller, İslâm Araştırmaları.

GUYS Pierre Augustin (1721-1799), Osmanlı Araştırmaları.

HACKIN Joseph (1886-1941), Afganistan Arkeolojik Araştırmaları.

HAGUENAUER Charles (1896-1976), Japon Dilbilim-Arkeolojik-Antropolojik ve Etnolojik Araştırmaları.

HALÉVY Joseph (1827-1917), Sâbiîlik Araştırmaları, İbranice, Şark Dilleri, Etiyopya Dili.

HAMIDULLAH Muhammed (1908-2002), İslâm Araştırmaları, Kur'ân Tercümesi.

HAMMER-PURGSTALL Joseph, baron de (1774-1856), Doğu Literatür Tarihi, Osmanlı Tarihi, Arap Literatürü.

HANOTEAU Louis-Joseph Adolphe Charles (1814-1897), Kuzey Afrika Dilbilimi.

HARDY Georges (1884-1972), Kuzey Afrika Araştırmaları.

HARLEZ DE DEULIN Charles, Chevalier de (1832-1894), Çin Araştırmaları.

HARRY Myriam, Maria Shapira dite (1869-1958), Arapça, Ortadoğu Yazıları, Doğu Seyahatleri.

HAUDRICOURT André-Georges (1911-1996), Güneydoğu Asya Dilbilim-Etnoloji ve Antropolojik Araştırmaları.

HÉLOT Louis (1816-1867), Çin Araştırmaları.

HERBELOT Barthélemi d' (1625-1695), şark Dilleri, Doğu Yazıları ve Kaynak Araştırmaları, İslâm Eserleri.

HERBERT Jean (1897-1980), Hint Filolojisi, Doğu Mitolojisi, Doğu Mistisizmi.

HERGÉ, Georges Rémi dit (1907-1983) Doğu Çizgifilmi.

HERVEY-SAINT-DENYS Léon, marquis de (1822-1892), Sinoloji, Çin Filolojisi.

HILAIR Jean-Baptiste (1753-1822), Osmanlı Resim Çalışması.

HOREAU Hector (1801-1872), Mısır Mimarisi ve Araştırmaları.

HOUDAS Octave (1840-1916), Arap Filolojisi, Kuzey Afrika Bibliyografik ve Epigrafik Araştırmaları.

HUART Marie Clément (1854-1926), Arapça, Türkçe, Farsça, İslâm Araştırmaları, Tasavvuf.

HUBER Charles (1847-1884), Hicaz Araştırmaları.

HUC Régis-Évariste (1813-1860), Tibetçe, Budizim Araştırmaları, Çin Araştırmaları, Ortadoğu Seyahatleri.

HUGO Victor (1802-1885), Doğu Yazıları.

HUGON André (1886-1960), Kuzey Afrika Sineması.

HUMBERT Jean (1792-1851), Arapça, Arap Ontolojisi.

HUMBERT Jean-Émile (1771-1839), Kuzey Afrika Arkeolojik Araştırmaları.

HUMBERT-DROZ Aimé (1819-1900), Japonya Araştırmaları.

HUMBERTCLAUDE Pierre Joseph (1899-1984), Japonya Tarihi ve Araştırmaları.

HUYOT Jean-Nicolas (1780-1840), Mısır Mimarisi ve Araştırmaları.

INGRES Jean Auguste Dominique (1780-1867), Doğu Resim Çalışması.

ITIER Jules (1805-1877), Mısır ve Çin Araştırmaları.

JACQUEMONT Victor (1801-1832), Farsça, Hint Dili, Sanskritçe, Hindistan Araştırmaları.

JAMETEL Maurice (1856-1889), Sinoloji, Uzakdoğu Fotoğraf Çalışması.

JARGY Simón (1920-2001), Etnomüzikoloji, Ortadoğu Şiirleri ve Müzik Çalışması.

JAUBERT Pierre-Amédée (1779-1847), Türkçe, Arapça, Farsça, İran Araştırmaları.

JAUSSEN Antonin (1871-1962), Ortadoğu Etnografik Araştırmaları.

JÉQUIER Gustave (1868-1946), Mısır Arkeolojik Araştırmaları.

JOLY Alexandre (1870-1913), Kuzey Afrika Jeolojik-Arkeolojik ve Etnografik Araştırmaları.

JOMARD Edme-François (1777-1862), Mısır Coğrafyası, Mısır Tarihi.

JOMIER Jacques, père (1914-2008), Arapça, İslâm Araştırmaları, Kur'ân Araştırmaları.

JOSSOT Gustave-Henri dit Abdul Karim (1866-1951), Kuzey Afrika Resim Sanatı, Tasavvuf.

JOUANNIN Joseph-Marie (1783-1844), Farsça, İran ve Osmanlı Araştırmaları.

JOUGUET Pierre (1869-1949), Mısır Helenistik Tarihi.

JOÜON DES LONGRAIS Frédéric (1892-1975), Japon Dili, Japonya Araştırmaları.

JOURDAIN Amable Louis Marie Michel (1788-1818), Farsça, Türkçe, Arapça, İran

Araştırmaları.

JULIEN Andr  dit Charles-Andr  (1891-1991), Kuzey Afrika Tarihi.

JULIEN No l dit Stanislas (1797-1873), Sinoloji, Sanskritçe, Avrupa Dilleri, Çin Araştırmaları.

JUSTINARD L opold Victor (1878-1959), Kuzey Afrika Literatürü-Lehçeleri ve Tarihi.

KA K Othman (1903-1976), Farsça, Arapça, Kuzey Afrika Tarih Araştırmaları.

KARPEL S Suzanne (1890-1968), Kamboçya Araştırmaları.

KATEB Yacine (1929-1989), Kuzey Afrika Yazıları.

KAZIMIRSKI BIBERSTEIN Albin de (1808-1887), Arapça, Farsça, Kur'an Tercümesi.

KERGORLAY Jean de (1860-1923), Doğu Arkeolojik Araştırmaları.

KHAWAM Ren  Rizqallah (1917-2004), Arap Literatürü, Kur'an Tercümesi, Tasavvuf.

KIEFFER Daniel (1767-1833), şark Dilleri.

KLAPROTH Heinrich Julius (1783-1835), Orta Asya Araştırmaları.

K EHLIN Raymond (1860-1931), İsl m ve Japon Sanatı.

KUENTZ Charles (1895-1978), Arap Filolojisi, Mısır Araştırmaları.

LABORDE L on de (1807-1869), Ortadoğu Arkeolojik Araştırmaları.

LACAU Pierre (1873-1963), Mısır Araştırmaları.

LACHENAL Edmond (1855-1930), Doğu Seramik Araştırmaları.

LADEUZE Paulin (1870-1940), Doğu Hristiyanlık Araştırmaları.

LAFFAGE Antonin (1858-1926), Kuzey Afrika Müzik  alışması.

LAGRANGE Alexis de (XIX. Yüzyıl), Hindistan Fotoğraf  alışması.

LAGRANGE Marie-Joseph, p re (1855-1938), Ortadoğu Hristiyanlık  alışmaları.

LAJARD Jean-Baptise F lix (1783-1858), Doğu Dinleri ve Arkeolojik Araştırmaları.

LALOU Marcelle (1890-1969), Tibet Araştırmaları.

LALOY Louis (1874-1944), Doğu Müzik Araştırmaları.

LAMARTINE Alphonse de (1797-1869), Doğu Seyahatleri ve Yazıları, Türkiye Tarihi.

LA MARTINIÈRE Henri de (1859-1922), Kuzey Afrika Coğrafyası ve Arkeolojik Araştırmaları.

LAMMENS Henri (1862-1937), Arap Filolojisi, Siyer.

LAMOTTE Étienne Paul Marie (1903-1983), Sanskritçe, Yunan Filolojisi, Hindistan Araştırmaları, Budizim Araştırmaları.

LAMY Thomas Joseph (1827-1907), İbranice, Semitik Diller, Doğu Literatürü, Doğu Kiliseleri.

LANESSAN Jean-Louis de (1843-1919), Güneydoğu Asya Araştırmaları.

LANGLÈS Louis Mathieu (1763-1824), Şark Dilleri, Arapça-Farsça Tercümeler.

LAOUST Émile Henri (1876-1952), Kuzey Afrika Etnografik Araştırmaları ve Lehçeleri.

LAOUST Henri (1905-1983), İslâm Araştırmaları.

LAPLAGNE Guillaume (XIX.Yüzyıl'ın Sonu-XX.Yüzyıl'ın Başı), Mısır Güzel Sanatları.

LAPRADE Albert (1883-1978), Kuzey Afrika Mimarisi.

LARCHER Émile (1869-1918), Kuzey Afrika Hukuk Araştırmaları.

LAROCHE Emmanuel Pierre (1914-1991), Hitit Araştırmaları, Hint-Avrupa Dilleri, Türkiyat Araştırmaları.

LAUER Jean-Philippe (1902-2001), Mısır Mimarisi ve Arkeolojik Araştırmaları.

LAURENS Jules (1825-1901), Türkiye ve Mısır Sanat Araştırmaları.

LA VALLÉE POUSSIN Louis de (1869-1938), Hindistan ve Budizim Araştırmaları.

LAWRENCE Thomas-Edward (1888-1935), Ortadoğu Arkeolojik Araştırmaları, Mısır ve

Hicaz Araştırmaları.

LE BAS Apollinaire (1834-1875), Japonya Fotoğraf Çalışması.

LE BON Gustave (1841-1931), Ortadoğu-Uzakdoğu Araştırmaları ve Fotoğraf Çalışması.

LE BOULICAUT Albert (1877-1920), Hicaz Seyahatleri.

LECERF Jean (1894-1980), Arap Filolojisi, Farsça, Türkçe, Tasavvuf Şiir İncelemesi.

LE CHATELIER Alfred (1855-1929), Kuzey Afrika Araştırmaları, Tarikatlar.

LECLANT Jean (1920-2011), Mısır Arkeolojik Araştırmaları.

LECLERC Lucien (1816-1893), Kuzey Afrika Tıp Çalışmaları, Arapça Tercümeler.

LE CŒUR Charles (1903-1944), Kuzey Afrika Antropolojik Araştırmaları.

LECOMTE Gérard (1926-1997), Arapça, Arapça Yazılar.

LE COMTE Louis Daniel, père (1655-1728), Çin Araştırmaları.

LECOMTE DU NOŰY Jean-Jules-Antoine (1842-1923), Doęu Resim Sanatı.

LECONTE DE LISLE Charles-Marie (1818-1894), Doğu Şiirleri.

LE CORBUSIER, Charles-Édouard Jeanneret-Gris dit (1887-1965), Kuzey Afrika ve Doğu Mimarisi.

LE GOUZ DE LA BOULLAYE François (1623-1668), Hindistan Araştırmaları.

LEGRAIN Georges (1865-1917), Mısır Araştırmaları.

LE GRAND Étienne (1711-1713), Şark Dilleri, Doğu Elyazmaları.

LE GRAY Gustave (1820-1884), Doğu Fotoğraf Çalışması.

LENORMANT Charles (1802-1859), Mısır Arkeolojik Araştırmaları.

LENORMANT François (1837-1883), Doğu Araştırmaları.

LENTIN Albert (1884-1973), Arap Filolojisi, Şiirler.

LÉON LÉVY, Isaac dit Georges Lévy (1833-1913), Kuzey Afrika ve Doğu Fotoğraf

Çalışması.

LESCHI Louis (1893-1954), Kuzey Afrika Arkeolojik Araştırmaları.

LE TOURNEAU Roger (1907-1971), Kuzey Afrika Araştırmaları.

LETOURNEUX Aristide Horace (1820-1890), Kuzey Afrika Bilimsel Araştırmalar, İslâm Hukuku.

LEVEAU Rémy (1932-2005), Kuzey Afrika Siyaset Bilimi.

LÉVY Sylvain (1863-1935), Sanskritçe, Hindistan Tarihi, Budizim Araştırmaları.

LÉVI-PROVENÇAL Évariste (1894-1956), Arap Filolojisi, Doğu İslâm Tarihi, Endülüs Tarihi.

LEWICKI Tadeusz (1906-1992), Arap Filolojisi, Kuzey Afrika Araştırmaları.

L'HERBIER Marcel (1890-1979), Kuzey Afrika Sineması.

LHOTE Henri (1903-1991), Kuzey Afrika Araştırmaları.

LICENT Émile (1876-1952), Çin Araştırmaları.

LIFCHITZ Déborah (1907-1942), Dilbilim, Etiyopya Araştırmaları.

LINANT DE BELLEFONDS Louis Maurice (1799-1883), Mısır Araştırmaları.

LINGAT Robert (1892-1972), Tayland Araştırmaları.

LIOTARD Jean-Étienne (1702-1789), Doğu Resim Sanatı.

LOCKROY Édouard (1839-1913), Ortadoğu Resim Sanatı.

LOMBARD Denys (1938-1998), Uzakdoğu Tarih Araştırmaları.

LOMBARD Maurice (1904-1965), Arapça, İslâm Araştırmaları.

LONDRES Albert (1884-1932), Ortadoğu ve Uzakdoğu Belgeselleri.

LONGUET Jean (1876-1938), Kuzey Afrika Araştırmaları.

LORET Victor (1859-1946), Mısır Araştırmaları, Mısır Müzik Çalışması.

LORTET Louis (1836-1909), Ortadoğu Bilimsel Araştırmaları.

LOTI Pierre, Julien Viaud dit (1850-1923), Doğu Seyahatleri.

LOUCA Anouar (1927-2003), Arapça, İslâm Araştırmaları.

LUCAS Paul (1664-1737), Doğu ve Kuzey Afrika Antik Araştırmaları.

LUCIANI Jean-Dominique (1851-1932), İslâm Araştırmaları, İslâm Hukuku.

LULLY Jean-Baptiste, Giovanni Battista Lulli dit (1632-1687), Osmanlı Müzik Çalışması.

LUMIÈRE Auguste (1862-1954), Doğu ve Kuzey Afrika Sineması.

LUYNES Honoré Théodoric Paul Joseph d'Albert, duc de (1802-1867), Arapça, İbranice, Ortadoğu Arkeolojik Araştırmaları.

LYAUTEY Louis Hubert (1854-1934), Kuzey Afrika Araştırmaları.

LYCZNICKI Apollinaire dit Paul (1900-1964), Semitik Diller, Eski Asya Toplulukları Araştırmaları.

MACHUEL Louis (1848-1921), Arap Filolojisi.

MAC ORLAN Dumarchey dit Pierre (1882-1970), Kuzey Afrika Yazıları.

MAËS Hubert (1938-1976), Japonca Dilbilim Araştırmaları.

MAILLET Benoît de (1656-1738), Mısır Araştırmaları.

MAITRE Claude-Eugène (1876-1925), Eski Japon Tarihi ve Sanat Araştırmaları.

MAJORELLE Jacques (1886-1962), Kuzey Afrika Resim Sanatı.

MALLARMÉ Stéphane (1842-1898), Doğu Şiirleri ve Yazıları.

MALLE Louis (1932-1995), Hindistan Sineması.

MALRAUX André (1901-1976), Uzakdoğu Yazıları, Doğu-Batı İlişkileri.

MAMMERI Azouaou (1892-1954), Kuzey Afrika Resim Sanatı.

MAMMERI Mouloud (1917-1989), Kuzey Afrika Dilbilimi ve Antropolojik Araştırmaları.

MANTRAN Robert (1917-1999), Türkiye Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi.

MARÇAIS Georges (1876-1962), İslâm Sanatı, Kuzey Afrika Mimarisi.

MARÇAIS Philippe (1910-1984), Arap Filolojisi, Kuzey Afrika Etnografik ve Sosyolojik Araştırmaları.

MARÇAIS William (1872-1956), Arap Filolojisi, İslâm Araştırmaları.

MARCEL Jean-Joseph (1776-1854), Arap Filolojisi, İbranice, Kuzey Afrika Lehçeleri.

MARCHAL Henri (1876-1970), Kamboçya Mimarisi ve Arkeolojik Araştırmaları.

MARDOCHÉE rabbin, Mardochée Aby (1826-1886), Kuzey Afrika Araştırmaları.

MARDUS Joseph-Charles (1868-1949), Doğu Eserleri Tercüme Çalışması.

MARIETTE François Auguste Ferdinand (1821-1881), Mısır Arkeolojik Araştırmaları.

MARILHAT Prosper (1811-1847), Doğu Seyahatleri.

MARTEAU Georges (1851-1916), Japon Sanatı ve Doğu Minyatürü.

MARTIN Jean-Marie (1886-1975), Japonya Araştırmaları.

MARTINEAU Alfred (1859-1945), Hindistan Araştırmaları.

MARTINO Pierre (1880-1953), Doğu Literatürü.

MARTY Paul (1882-1938), Afrika İslâm Araştırmaları.

MARVILLE (Bossu dit) Charles François (1816-1878), Akdeniz-Ortadoğu ve Afrika Fotoğraf Çalışması.

MASPERO Gaston (1846-1916), Mısır Arkeolojik-Filolojik ve Tarih Araştırmaları.

MASPERO Henri (1883-1945), Dilbilim, Sinoloji, Vietnam Araştırmaları.

MASQUERAY Charlemagne Émile (1843-1894), Kuzey Afrika Araştırmaları ve Lehçeleri.

MASSÉ Henri (1886-1969), Arap-Fars Literatür Tercümeleri, İran Ontolojisi.

MASSENET Jules (1842-1912), Eski Mısır Müzik Araştırmaları.

MASSIGNON Louis (1883-1962), İslâm Araştırmaları, Tasavvuf, Arapça, Mezopotamya Arkeolojik Araştırmaları, Felsefe Tarihi.

MASSON Denise (1901-1994), Kur'ân Tercümesi, Arapça.

MASSON-OURSEL Paul (1882-1956), Hint Felsefesi.

MATISSE Henri (1869-1954), Doğu Seyahatleri, İslâm Sanat Eserleri İncelemesi, kuzey Afrika Resim Çalışmaları.

MAUNIER René (1887-1951), Kuzey Afrika Hukuk ve Sosyolojik İncelemeler.

MAUNIER Victor Gustave (-1874), Mısır Arkeolojik Araştırmaları ve Fotoğraf Çalışması.

MAUPASSANT Guy de (1850-1893), Kuzey Afrika Seyahatleri ve Yazıları.

MAUSS Marcel (1872-1950), Sanskritçe, Dinler Tarihi, Eski Hint Dinleri.

MAZOILLIER Joseph Antoine (1802-1857), Ortadoğu Seyahatleri, Arapça Tercümeler.

MECQUENEM Roland de (1877-1957), İran Arkeolojik Araştırmaları.

MEILLET Antoine (1866-1936), Dilbilim.

MELLING Antoine-Ignace (1763-1831), İstanbul Seyahatleri ve Kostantinop Fotoğraf Çalışması.

MELON Jean-François (1675-1738), Doğu Yazıları.

MERCIER Ernest (1840-1908), Kuzey Afrika Tarih Araştırmaları, Arapça.

MERLIN Alfred (1876-1965), Kuzey Afrika Arkeolojik Araştırmaları.

MERMET Eugène Emmanuel (1828-1889), Japonya Araştırmaları.

MESSIAEN Olivier (1908-1992), Doğu Müzikleri Araştırmaları.

METZGER Henri (1912-2007), Türkiyat Araştırmaları, Eski Antik Sanat Tarihi Araştırmaları.

MEYEROVİTCH Eva De Vitray (1909-1999), İslâm Araştırmaları, Tasavvuf.

MICHAUX Henri (1899-1984), Hristiyan Mistizmi, Uzakdoğu Seyahatleri.

MICHAUX-BELLAIRE Édouard (1857-1930), Kuzey Afrika Araştırmaları ve Lehçeleri.

Tarikat Araştırmaları.

MICHEL pacha Marius (1819-1907), Osmanlı Kıyı Yükseltme Çalışmaları.

MICHELET Jules (1798-1874), Doğu Denemeleri ve Tarih Araştırmaları.

MIGEON Gaston (1861-1930), İslâm Eserleri Araştırmaları.

MILLIOT Louis Alexandre (1885-1961), İslâm Hukuku, Arapça, Kuzey Afrika Lehçeleri.

MINARD Armand (1906-1998), Dilbilim, Sanskritçe, Hint Avrupa Dilleri.

MIRBEAU Octave (1848-1917), Doğu Siyasi Araştırmaları,

MOHL Julius von dit Jules (1800-1876), İran Araştırmaları, Şark Dilleri, Şahnâme Tercümesi.

MOLİÈRE Jean-Baptiste Poquelin dit (1622-1673), Doğu Komedi.

MONCHANIN Jules (1895-1957), Hristiyan Teolojisi ve Hint Mistizmi.

MONCHICOURT Charles-Félix (1873-1937), Arapça, Kuzey Afrika Coğrafyası.

MONCONYS Balthazar de (1608-1665), Doğu Seyahatleri.

MONFREID Henry de (1879-1974), Uzakdoğu Seyahatleri, Arapça.

MONTAGNE Robert (1893-1954), Arap Sosyolojisi, Arapça, Kuzey Afrika Lehçeleri.

MONTEIL Charles (1871-1949), Sudan Dili ve Lehçeleri, Sudan Araştırmaları.

MONTEIL Vincent (1913-2005), Arapça, Senegal İslâm Araştırmaları, İslâm Eserleri Araştırmaları, Doğu Seyahatleri.

MONTESQUIEU Charles de (1689-1755), Doğu Yazıları.

MONTET Pierre (1885-1966), Mısır Coğrafyası ve Arkeolojik Araştırmaları.

MONTHERLANT Henri de (1895-1972), Kuzey Afrika Seyahatleri ve Yazıları.

MONTIGNY Charles de (1805-1868), Çin İlişkileri.

MORAND Marcel (1863-1932), İslâm Hukuku, Arapça Hukuk Terimleri, Cezayir İslâm Hukuku.

MOREAU Gustave (1826-1898), Doğu Resim Sanatı.

MORELLY Étienne-Gabriel (1717-1778), Doğu Felsefi Yazıları.

MORET Alexandre (1868-1938), Mısır Araştırmaları, Filoloji.

MORGAN Jacques Jean Marie de (1857-1924), İran Arkeolojik Araştırmaları.

MORISON Anthoine (1665-?), Latince, Yunanca, İbranice, Ortadoğu Seyahatleri.

MORLHON Camille de (1869-1952), Kuzey Afrika Sineması.

MOTYLINSKI Gustave Adolphe de (1854-1907), Dilbilim, Kuzey Afrika Lehçeleri.

MOÜETTE Germain (1651-1691), Arapça, Kuzey Afrika Coğrafyası.

MOULIÉRAS Auguste (1855-1931), Arapça, Kuzey Afrika Lehçeleri Denemesi.

MOULIN Jacques Antoine (1802-1879), Kuzey Afrika Fotoğraf Çalışması.

MUNK Salomon (1803-1867), İslâm ve Yahudi Felsefesi, Şark Dilleri.

MUS Paul (1902-1969), Budizim, Budist Arkeolojik Araştırmaları, Sanskritçe, Uzakdoğu Araştırmaları.

MUSETTE Auguste Robinet dit (1862-1930), Filoloji, Kuzey Afrika Araştırmaları.

NAGEL Georges (1899-1956), Mısır Araştırmaları, Arkeolojik Araştırmalar.

NAU Michel (1633-1683), Kutsal Toprakları Seyahatleri, Doğu Yazıları, Arapça.

NERVAL Labrunie dit de Gérard (1808-1855), Doğu Seyahatleri ve Yazıları.

NEVEU François Édouard de (1809-1871), Arapça, Cezayir İdari İşleri.

NICOLAY Nicolas de (1517-1583), Doğu Seyahatleri.

NIL ROBIN Joseph (1837-1918), Cezayir İlişkileri.

NITTI-DOLCI Luigia (1903-1939), Filoloji, Sanskritçe.

NIZAN Paul (1905-1940), Doğu Seyahatleri, Felsefe, Denemeler.

NOAILLES Anna de, princesse Élizabeth (1876-1933), Farsça Şiirler, Doğu Yazıları ve Seyahatleri.

NORDEN Frederic Louis (1708-1742), Doğu Seyahatleri, Mısır Araştırmaları.

NWYIA Paul (1925-1980), İlahiyat, İslâm Araştırmaları, Tasavvuf.

ODINOT Paul (1884-1958), Kuzey Afrika Seyahatleri ve Yazıları.

OFFENBACH Jacob dit Jacques (1819-1880), Doğu Tiyatrosu.

OHSSON Ignatius Mouradyan (1740-1807), Şark Dillleri, Avrupa Dilleri, Osmanlı İlişkileri.

OPPERT Jules (1825-1905), Asurbilimi, Sümeroloji, Mezopotamya Arkeolojik Araştırmaları, Sanskritçe.

PABST Georg Wilhelm (1885-1967), Doğu Sineması.

PACIFIQUE DE PROVINS, René de l'Escaie dit (1588-1648), Doğu Seyahatleri ve Misyonerlik Faaliyetleri.

PAGÈS Léon (1814-1886), Japonya Hristiyanlık Faaliyetleri.

PALERNE FORÉZIEN Jean (1557-1592), Doğu Seyahatleri.

PAPINOT Edmond (1860-1942), Japonya Tarihi ve Coğrafyası.

PARMENTIER Henri (1871-1949), Uzakdoğu Arkeolojik Araştırmaları.

PARRENIN Dominique (1665-1741), Çin Misyonerlik Faaliyetleri.

PARROT André (1901-1980), Ortadoğu Arkeolojik Araştırmaları, İbranice, Semitik Filoloji.

PASCON Paul (1932-1985), Kuzey Afrika Tarihi ve Sosyolojisi.

PAULIN Jean-Paul (1902-1976), Kuzey Afrika Sineması.

PELLAT Charles (1914-1992), Arapça, Arap Edebiyatı, Şark Dilleri.

PELLEGRIN Arthur (1891-1956), Kuzey Afrika Edebiyatı.

PELLIOT Paul (1878-1945), Uzakdoğu Arkeolojik Araştırmaları, Sinoloji, Şark Dilleri.

PELLISSIER DE REYNAUD Edmond (1798-1857), Arapça, Kuzey Afrika Tarih Araştırmaları.

PÉRÈS Henri (1890-1983), Arapça, Şiirler, Doğu ve İslâm Literatürü.

PÉRI Noël (1865-1922), Japonya ve Çin Budizim Araştırmaları.

PÉRIER Jean André Napoléon (1806-1880), Kuzey Afrika Tıp Araştırmaları.

PERRET Auguste (1874-1954), Kuzey Afrika Mimarisi, Türk Tiyatrosu.

PERRON Nicolas (1798-1876), Arapça, Arapça Bilimsel Araştırmaları, Kuzey Afrika Bilimsel Çalışmaları, Arapça Tercümeler.

PERROT Georges (1832-1914), Türkiye Araştırmaları.

PÉTIS DE LA CROIX François (1653-1713), Arapça, Fransızca, Türkçe, Arapça-Farsça-Türkçe Tercümeler.

PETIT Henri (1856-1926), Kuzey Afrika Mimarisi.

PETRUCCI Raphaël (1872-1917), Uzakdoğu Sanat Araştırmaları.

PEYRÉ Joseph (1892-1968), Kuzey Afrika Çöl Yazıları.

PEYREFITTE Alain (1925-1999), Çin Araştırmaları.

PEYSSONNEL Jean-André (1694-1759), Kuzey Afrika Araştırmaları.

PÉZARD Maurice (1876-1923), Semitik Diller, Kuzey Afrika Sanat Araştırmaları, Ortadoğu Arkeolojik Araştırmaları.

PHARAON Élias (1774-1831), Arapça, Mısır Araştırmaları.

PHARAON Joanny (1802-1846), Kuzey Afrika Araştırmaları.

PHARAON Florian (1827-1887), Arapça, Kuzey Afrika Tıp Çalışmaları.

PHILASTRE Paul Louis Félix (1837-1902), Sinoloji, Uzakdoğu Araştırmaları.

PICARD André Edmond (1895-1975), Kuzey Afrika Lehçeleri, Dilbilim.

PICARD Gilbert-Charles (1913-1998), Kuzey Afrika Arkeolojik Araştırmaları.

PIEHL Karl Fredrik (1853-1904), Mısır Araştırmaları, Mısır Filolojisi.

PIERRE LE VÉNÉRABLE, Pierre de Montboissier (1092-1094), Kur'an Tercümesi.

PIRENNE Henri (1862-1935), Türkiye ve İslâm Tarih Araştırmaları.

PITTON DE TOURNEFORT Joseph (1656-1708), Doğu Seyahatleri, Botanik Araştırmaları.

PLACE Victor (1818-1875), Mezopotamya Arkeolojik Araştırmaları.

POGNON Henri (1853-1921), Asurbilimi, Arapça, Şark Dilleri.

POINSSOT Louis (1879-1967), Kuzey Afrika Arkeolojik Araştırmaları.

POIRIER Léon (1884-1968), Kuzey Afrika Sineması.

PONCET Charles-Jacques (1655-1706), Mısır Seyahatleri.

PONS Jean-François (1698-1752), Sanskritçe, Hint Misyonerlik Faaliyetleri.

PORTIER Claude (1841-?), Kuzey Afrika Fotoğraf Çalışması.

POSENER Georges (1906-1988), Mısır Araştırmaları, Eski Mısır Yazısı Araştırmaları, Mısır Arkeolojik Araştırmaları, Mısır Edebiyatı.

POSTEL Guillaume (1510-1581), Arapça, Türkçe, İbranice, İslâm Araştırmaları, Doğu Seyahatleri, Osmanlı Araştırmaları.

POTTEAU Philippe (1807-1876), Doğu Fotoğraf Çalışması.

POUILLON Fernand (1912-1986), Kuzey Afrika Mimarisi.

POUJOULAT Baptistin (1809-1864), Mezopotamya-Ortadoğu-Doğu Seyahatleri, Osmanlı Tarihi Araştırmaları.

PRAX Jean (1807-1859), Mekke Seyahati, Arapça, Kuzey Afrika Coğrafyası.

PRÉMARE Joseph-Henri de (1666-1736), Dilbilim, Uzakdoğu Misyonerlik Faaliyetleri.

PRISSE D'AVENNES Achille Constant Théodore Émile (1807-1879), Arapça, Mısır Arkeolojik Araştırmaları, Mısır Sanat Araştırmaları.

PROMIO Alexandre (1868-1926), Kuzey Afrika Sineması, Ortadoğu Seyahatleri.

PROST Henri (1874-1959), Ayasofya Araştırmaları, Kuzey Afrika Mimarisi, Türkiye Kentsel Araştırmaları.

PSICHARI Ernest Spyridion (1883-1914), Doğu Yazıları ve Seyahatleri.

PUAUX René (1878-1937), Türkiye Yazıları.

PYRARD François (1578-1623), Hint ve Doğu Araştırmaları.

QUARTIER Antoine (1630-1690), Doğu ve Kuzey Afrika Seyahatleri ve Araştırmaları.

QUATREMÈRE Étienne-Marc (1782-1857), Filoloji, Arapça, Türkçe, Farsça, Şark Dilleri, Mısır Edebiyatı Araştırmaları, Arapça Tercümeler.

QUESNAY François (1694-1774), Çin Araştırmaları.

QUINET Edgar (1803-1875), Doğu Arkeolojik Araştırmaları, Doğu Dinleri Araştırmaları.

RACINE Jean (1639-1699), Doğu Yazıları.

RAFFET Auguste Denis Marie (1804-1860), Kuzey Afrika Araştırmaları.

RANDAU Robert (1873-1950), Kuzey Afrika Araştırmaları.

RANGA PILLAI Ananda (1709-1761), Hint Araştırmaları.

RAVEL Maurice (1875-1937), Doğu Müziği Çalışmaları.

RAVOISIÉ Amable (1801-1870), Kuzey Afrika Mimarisi ve İstatistik Araştırmaları.

RAYNAL Guillaume (1713-1796), Afirka ve Uzakdoğu Araştırmaları.

RÉGAMEY Félix (1844-1907), Uzakdoğu Resim Çalışması.

REGNAULT Henri (1843-1871), Doğu Resim Çalışması.

REINACH Salomon (1858-1932), Doğu ve Kuzey Afrika Arkeolojik Araştırmaları, Filoloji.

REINAUD Joseph-Toussaint (1795-1867), Türkçe-Arapça-Farsça Eser Araştırmaları.

RÉMUSAT Jean-Pierre Abel (1788-1832), Sinoloji.

RENAN Joseph-Ernest (1823-1892), İbranice, Suryanice, Ortadoğu Arkeolojik Araştırmaları.

RENAUDOT Eusèbe (1648-1720), Doğu Kiliseleri Araştırmaları, Şark Dilleri, Arapça.

RENIER Charles Alphonse Léon (1805-1895), Latince, Kuzey Afrika Epigrafik Araştırmaları.

RENOIR Jean (1894-1979), Kuzey Afrika Sineması.

RENOIR Pierre Auguste (1841-1919), Kuzey Afrika Resim Sanatı.

RENONDEAU Gaston (1879-1967), Japon ve Budizim Literatür Araştırmaları.

RENOU Émilien Jean (1815-1902), Kuzey Afrika Coğrafyası Araştırmaları.

RENOU Louis (1896-1966), Sanskritçe, Hindistan Araştırmaları.

REVON Michel (1867-1947), Japon Dili ve Edebiyat Araştırmaları.

REYER Ernest (1823-1909), Kuzey Afrika Müzik Besteleme Çalışmaları.

RHODES Alexandre de (1591-1660), Uzakdoğu Araştırmaları.

RICARD Prosper (1874-1952), Arapça, Kuzey Afrika Araştırmaları.

RIFAUD Jean-Jacques (1786-1852), Mısır Arkeolojik Araştırmaları.

RIMBAUD Arthur (1854-1891), Arapça, Doğu Araştırmaları.

RIVIÈRE Thérèse (1901-1970), Kuzey Afrika Araştırmaları, İslâm Sosyolojik Araştırmaları.

ROBEQUAIN Charles (1897-1963), Uzakdoğu Araştırmaları.

ROBERT Louis (1904-1985), Doğu ve Türkiyat Araştırmaları.

ROCHAS Aimé (XIX. Asır), Doğu Seyahatleri.

RODINSON Maxime (1915-2004), Dil bilim, Arapça, Türkçe, Arap Sosyolojisi, Siyer.

ROGER Eugène (XVII. Asır), Doğu Seyahatleri.

ROGIER Camille (1810-1896), Doğu Resim Sanatı.

ROLLAND Romain (1866-1944), Hint Araştırmaları ve Yazıları, Hint Mistizmi.

RONDOT Natalis (1821-1900), Uzakdoğu Araştırmaları.

RONDOT Pierre (1894-2000), Kuzey Afrika ve Ortadoğu İslâm Toplulukları Araştırmaları.

ROSNY Léon Louis Lucien (1837-1914), Şark Dilleri, Uzakdoğu Araştırmaları.

ROSET François-Marie (1752-1824), Doğu Seyahatleri ve Resim Sanatı.

ROUANET Jules (XIX. Asrın Sonu – XX. Asrın Ortası), Kuzey Afrika Müzik Araştırmaları.

ROUBTZOFF Alexandre (1884-1949), Doğu Seyahatleri ve Resim Sanatı.

ROUGÉ Emmanuel de (1811-1872), Arapça, Mısır Araştırmaları.

ROUSSEAU Antoine (1811-1855), Arapça-Türkçe-Farsça Şiir Tercümeleri.

ROUSSEAU Jean-Jacques (1712-1778), Doğu Seyahatleri.

ROUSSEAU Henri (1875-1933), Doğu Resim Sanatı.

ROUSSEL Albert (1869-1937), Uzakdoğu Müzik Araştırmaları.

ROUSSELET Louis (1845-1929), Uzakdoğu Araştırmaları ve Seyahatleri.

ROUSSILLON Alain (1952-2007), İslâm Araştırmaları, Kuzey Afrika ve Mısır Araştırmaları.

ROUX Arsène (1893-1971), Arapça, Kuzey Afrika Lehçeleri.

RUBROUCK Guillaume de (XIII. Asır), Uzakdoğu Misyonerlik Çalışmaları, Moğol Araştırmaları.

RUFFIN Pierre Jean Marie (1742-1824), Türkçe, Arapça, Farsça, İstanbul Araştırmaları.

SABBAGH Michel (1784-1816), Arapça, Şark Dilleri, Ortadoğu Araştırmaları.

SAİNT-EXUPÉRY Antoine de (1900-1944), Kuzey Afrika Yazıları ve Seyahatleri.

SAİNT-JOHN PERSE, Alexis Léger (1887-1975), Uzakdoğu Araştırmaları.

SAİNT-SAËNS Camille (1835-1921), Kuzey Afrika Müzik Araştırmaları.

SAKAKINI Auguste (1794-1869), Arapça, Mısır Araştırmaları.

SALADIN Henri Jules (1851-1923), Kuzey Afrika Arkeolojik Araştırmaları.

SALLES Eusèbe (1796-1873), Arapça, Türkçe, Farsça, Kuzey Afrika ve Doğu Seyahatleri.

SALMON Georges (1876-1906), Arapça, Kuzey Afrika ve Mısır Araştırmaları.

SALVADOR-DANIEL Francisco (1831-1871), Kuzey Afrika Müzik Araştırmaları.

SALZMANN Auguste (1824-1872), Ortadoğu ve Kuzey Afrika Fotoğraf Çalışmaları.

SANSON Nicolas (1600-1667), Kuzey Afrika-Ortadoğu ve Uzakdoğu Coğrafyası.

SAULCY Louis Félicien Félix Joseph (1807-1880), Kuzey Afrika Araştırmaları, Doğu Seyahatleri, Ortadoğu Arkeolojik Araştırmaları.

SAUMAGNE Charles (1890-1972), Eski Kuzey Afrika Tarih Araştırmaları, Kuzey Afrika Arkeolojik Araştırmaları.

SAUNERON Serge (1927-1976), Mısır Araştırmaları.

SAUVAGET Jean (1901-1950), Arapça, Türkçe, Farsça, Ortadoğu Tarih Araştırmaları, İslâm Araştırmaları.

SAUVAIRE Henry (1831-1896), Sanskritçe, Kuzey Afrika Fotoğraf Çalışması.

SAVARY Claude-Étienne (1750-1788), Arapça, Kur'an Tercümesi, Mısır Seyahatleri.

SAVARY DE BRÈVES François (1560-1628), Arapça, Türkçe, Kostantinop Araştırmaları.

SCHAEFFER-FORRER Claude (1898-1982), Ortadoğu Arkeolojik Araştırmaları.

SCHAEFFNER André (1895-1980), Afrika ve Doğu Müzik Araştırmaları.

SCHEFER Charles Henri Auguste (1820-1898), Farsça, Mütercim, İslâm Tarihi ve Coğrafyası.

SCHEIL Jean Vincent (1858-1940), Asurbilim, Filoloji, İbranice, Ortadoğu Arkeolojik Araştırmaları.

SCHLUMBERGER Daniel Théodore (1904-1972), Ortadoğu ve Ortaasya Arkeolojik Araştırmaları,

SCHWAB Raymond (1884-1956), Şarkiyat Araştırmaları.

SCOTTO Vincent (1874-1952), Kuzey Afrika Müzik Besteleme Çalışmaları.

SEBAG Paul (1919-2004), Kuzey Afrika Tarih ve Sosyolojik Araştırmaları.

SEBAG Victor (1897-1997), Kuzey Afrika Fotoğraf Çalışması.

SÉDILLOT Jean Jacques Emmanuel (1777-1832), Arap Astronomisi Tarih Araştırmaları.

SÉDILLOT Louis Amélie (1808-1876), Arap Astronomisi Tarih Araştırmaları.

SEGALEN Victor (1878-1919), Uzakdoğu Araştırmaları.

SEGONZAC René (1867-1962), Kuzey Afrika Araştırmaları.

SÉNART Émile (1847-1928), Uzakdoğu ve Budizim Araştırmaları.

SERVIER Jean (1918-2000), Kuzey Afrika Etnolojik Araştırmaları.

SEYRIG Henri (1895-1973), Ortadoğu Arkeolojik Araştırmaları.

SIAUVE Suzanne (1919-1975), Hint Araştırmaları.

SICARD Claude (1677-1726), Arapça, Eski Mısır Araştırmaları.

SIEGFRIED André (1875-1959), Uzakdoğu Araştırmaları.

SILBURN Lilian (1908-1993), Sanskritçe, Hint Araştırmaları.

SILVESTRE DE SACY Antoine-Isaac (1758-1838), İbranice, Arapça, Türkçe, Farsça ve Şark Dilleri, Şarkiyat Çalışmaları, Tasavvuf.

SIMON Richard (1638-1712), Ortadoğu Seyahatleri ve Araştırmaları.

SIROUX Maxime (1907-1975), İran Arkeolojik Araştırmaları.

SLANE William Mac-Guckin (1801-1878), Arapça Tercümeler.

SOLER Francisco (1861-XX. Asrın Başı), Kuzey Afrika Fotoğraf Çalışması.

SONNERAT Pierre (1748-1814), Hint ve Uzakdoğu Seyahatleri.

SOULİÉ DE MORANT Georges (1878-1955), Sinoloji.

SOURIAU Christiane (1924-1985), Filoloji, Arapça.

SOUSTIEL Joseph (1904-1990), İslâm Sanat Araştırmaları.

SPILLMANN Georges Joseph Roger André (1899-1980), Kuzey Afrika Araştırmaları.

STCHOUPAK Nadejda dit Nadine (1886-1941), Sanskritçe.

STEIN Rolf Alfred (1911-1999), Sinoloji, Tibetçe, Uzakdoğu Araştırmaları.

TAVERNIER Jean-Baptiste (1605-1689), Doğu Seyahatleri.

TAYLOR Isidore Séverin Justin (1789-1879), Ortadoğu Seyahatleri.

TERRASSON Jean (1670-1750), Mısır Araştırmaları ve Yazıları.

TEXIER Charles (1802-1871), Hitit Bilimi, Kuzey Afrika Araştırmaları.

TEYNARD Félix (1817-1892), Mısır Fotoğraf Çalışması.

THARAUD Jérôme (1874-1953), Kuzey Afrika Araştırmaları.

THÉRY Hector (1891-1959), İslâm Araştırmaları.

THÉVENOT Jean de (1633-1667), Ortadoğu Seyahatleri.

THEVET André (1516-1592), Doğu Seyahatleri.

THOBIE Jacques (1929-), Uluslararası Ortadoğu Tarihi ve Türkiyat Araştırmaları.

THOMAS Félix (1815-1875), Mezopotamya Araştırmaları.

THORNER Daniel (1915-1974), Hint Araştırmaları.

THUREAU-DANGIN Jean Geneviève François (1872-1944), Asurbilimi, Ortadoğu Arkeolojik Araştırmaları.

TILLION Germaine (1907-2008), Kuzey Afrika Etnolojik Araştırmaları.

TISSOT Charles (1828-1884), Eski Afrika Tarih Araştırmaları, Kuzey Afrika Arkeolojik Araştırmaları.

TOCQUEVILLE Alexis (1805-1859), Kuzey Afrika ve İslâm Araştırmaları.

TOPINARD Paul (1830-1911), Antropoloji, Kuzey Afrika Araştırmaları.

TOT François baron de (1733-1793), Doğu Yazıları, Türkiye Araştırmaları.

TOURNEMINE Charles-Émile (1812-1872), Kuzey Afrika ve Doğu Seyahatleri.

TOUSSAINT Franz (1879-1955), Doğu Literatürü ve Yazıları.

TRANCHANT DE LUNEL Maurice (1869-1932), Kuzey Afrika Mimarisi.

TRÉBUTIEN Guillaume-Stanislas (1800-1870), Arapça, Türkçe, Farsça, Doğu Yazıları.

TRÉMAUX Pierre (1818-1895), Kuzey Afrika Fotoğraf Çalışması.

TRUMELET Corneille (1820-1892), Arapça, Kuzey Afrika Araştırmaları.

TURPIN François-Henri (1709-1799), Siyer, İslâm Araştırmaları.

URBAIN İsmayıl Thomas (1812-1884), Kuzey Afrika Araştırmaları.

VAJDA Georges (1908-1981), Arapça, Türkçe, Farsça, Arapça Eski Yazı Araştırmaları.

VAN MOUR Jean-Baptiste (1671-1737), Kostantinop Resim Çalışmaları.

VATTIER Pierre (1623-1667), Arapça, Arapça Tercümeler.

VAUX Roland (1903-1971), Ortadoğu Arkeolojik Araştırmaları.

VENTURE DE PARADIS Jean-Michel (1739-1799), Kuzey Afrika ve Ortadoğu Araştırmaları.

VERCOUTTER Jean (1911-2000), Mısır Arkeolojik Araştırmaları.

VERNE Jules (1828-1905), Doğu Seyahatleri ve Yazıları.

VERNET Horace (1789-1863), Kuzey Afrika Resim Sanatı.

VEYRE Gabriel (1871-1936), Kuzey Afrika Sineması.

VICAIRE Marcel (1893-1976), Arapça, Kuzey Afrika Resim Sanatı.

VIENNOT Odette (1910-1992), Hint Arkeolojik Araştırmaları.

VIEUCHANGE Michel (1904-1930), Kuzey Afrika ve Doğu Yazıları.

VIGNES Louis (1831-1896), Kuzey Afrika ve Ortadoğu Fotoğraf Çalışmaları.

VILLAMONT (1558-1628), Ortadoğu Seyahatleri.

VILLOTEAU Guillaume-André (1759-1839), Mısır Müzik Araştırmaları.

VINCENT Louis-Hugues (1872-1960), Ortadoğu Arkeolojik Araştırmaları.

VIOLLIS Andrée Françoise-Caroline (1870-1950), Uzakdoğu Araştırmaları.

VISSIÈRE Arnold (1858-1930), Sinoloji, Uzakdoğu ve Çin İslâm Araştırmaları.

VOGÜE Charles Jean Melchior (1829-1916), Ortadoğu Arkeolojik Araştırmaları.

VOILQUIN Suzanne (1801-1877), Mısır Tıp Araştırmaları.

VOLNEY Constantin-François (1757-1820), Mısır ve Suriye Seyahatleri.

VOLTAIRE François Marie Arouet (1694-1778), Literatür, Doğu Yazıları.

VUILLIER Gaston (1845-1915), Kuzey Afrika Seyahatleri.

WARNIER Auguste Hubert (1810-1875), Arapça, Kuzey Afrika Araştırmaları.

WEISGERBER Frédéric (1868-1946), Kuzey Afrika Coğrafyası.

WIEGER Léon (1856-1933), Uzakdoğu Misyonerlik Faaliyetleri.

WIET Gaston Louis Marie Joseph (1887-1971), İslâm Araştırmaları, Arapça, Türkçe, Farsça, Mısır Araştırmaları, İran Sanat Araştırmaları, Arap Literatürü.

WOEPCKE Franz (1826-1864), Arapça, Farsça, Sanskritçe, Hint ve Arap Bilimi Karşılaştırmaları.

YACONO Xavier (1912-1900), Kuzey Afrika Araştırmaları.

YÉRASIMOS Stéphane (1942-2005), Türkiyat Araştırmaları.

YOYOTTE Jean (1927-2009), Mısır Araştırmaları.

ZAFRANI Haïm (1922-2004), Kuzey Afrika Musevi Dilleri Araştırmaları.

ZIEM Félix François Georges Philibert (1821-1911), Doğu Seyahatleri ve Resim Sanatı.

ZOLA Émile (1840-1902), Doğu Yazıları.

ZWOBADA André (1910-1994), Kuzey Afrika Sineması.

EK-2 LOUIS MASSIGNON'UN ESERLERİNDEN ÖRNEKLER

Resim 1: Louis Massignon'un Essai Sur Les Origines Du Lexique Technique De La Mystique Musulmane Kitabının İlk Sayfası.

تذکرۃ الاولیاء للعطار

۱- (ج) ص ۱۳۹

(۳۴) (حلاج) در عرفات گفت «یا ذلیل المتحیرین» و چون دید که هر کس دعا می‌کردند او نیز سر بر تل ریگ نهاده و نظاره می‌کرد چون همه باز گشتند نفسی بند گفت «باذشاه عزیزا بالکت دایم بالکت گهریم از همه تسبیح مستبحان و از همه تهلیل مهللان و از همه بندگان صاحب بندگان الهی تو می‌دانی که عاجزم از مواضع شکر تو بجای من شکر کن خود را که شکر آنست و بس» -

- () -

(۳۷) و برسیذند که «عارف را وقت باشد؟» گفت «نه از بهر آنکه وقت صفت صاحب وقت است و هر که با صفت خویش آرام گیرد عارف نبود» [معنیش آنست که ولی مع الله وقت ...] (الحديث)

۲- () -

(۳۸) برسیذند از فقر گفت «فقیه آنست که مستغنی است از ما موی الله و ناظر است بالله»

۳- و گفت معرفت عبارت است از دیدن اشیا و هلاک همه در معنی ... - (۳۹) () -

۵- () ص ۱۴۰

(۴۴) و گفت زبان گریا هلاک دلهای خاموش است ^(۱)

- 1 - comp. Xbat à Bagdad, 'arab. n° 17 ; fin à Kalāthāddā, ta'aruf, n° 29 -
- 4 - cfr. Kirmānī n° 2 ; 'arab. n° 146 : «درد مستحب» -
- 5 - cfr. provint d'al Hufuf, Kalāthāddā, no. Paris Sup. persan, 1214, p. 108 :
«گفت الالهیه مستنطقات تحت نظرها مستهلکات» یعنی زبانها گریا هلاک دلهای خاموش است -
- 7 - 'arab. n° 7 -

Resim 2: Louis Massignon'un Essai Sur Les Origines Du Lexique Technique De La Mystique Musulmane Kitabındaki Ekler Kısımında Yer Alan ve Kendi Eliyle Yazdığı Attarın Hallâc-ı Mansur'la İlgili İktibaslardan Bir Kesit.

EK-3 Fransızca Dilinden Tasavvuf Alanında Araştırma Yapanların Listesi:

ABDELJELIL Jean Mohamed (1904-1979).

BARRES Maurice (1862-1923)

BEL Alfred (1873-1945).

BERCHER Léon (1889-1955).

BERQUE Augustin (1884-1946).

BLOCHET Edgard Gabriel Joseph (1870-1937).

BOUNOURE Gabriel (1886-1969).

BOUSQUET Georges-Henri (1900-1978)

CHEVALIER Jean (1906-1993).

COPPOLANI Xavier (1866-1905).

DELARUE-Mardrus Lucie (1874-1945).

DERMENGHEM Émile (1892-1971).

EBERHARDT Isabelle (1877-1904).

GUYARD Stanislas (1846-1884).

GOBINEAU Joseph-Arthur de (1816-1882).

GARCIN DE TASSY Joseph-Héliodore (1794-1878).

HUART Marie Clément (1854-1926).

JOSSOT Gustave-Henri dit Abdul Karim (1866-1951).

KHAWAM René Rizqallah (1917-2004).

LECERF Jean (1894-1980).

NWYIA Paul (1925-1980).

EK-4 Günümüzde Fransızca Dilinden Tasavvuf Alanında  alışanların Listesi:

Eric GEOFFROY

CHODK EW CZ Michel

Claude ADDAS

DEPONT Octave

ZARCONI Thierry

CHOUBLIER Max

HERMANN Landolt

CLAYER Nathalie

POPOV C Alexandre

BO VIN Michel.

HADJ H Bruno

PH L PPON Alix

P NGUET Catherine

VU LLEMENOT Anne-Marie

T TUS Burckhardt ( brahim  zeddin)

MAUR CE Gloton.

ST PHANE Ruspoli

JEAN Louis Michon

JOHN Gustave Agel  (Abdulhad )

L O Schaya

ROGER Deladri re

GÉRARD Lecomte

IDRÎS de Vos

EK-5: ÖZET

Şarkiyat: Bir düşünce biçimi ve uzmanlık alanı olması itibariyle ilk olarak Avrupa ve Asya arasında değişken tarihsel ve kültürel ilişkiyi. İkinci olarak XIX. Yüzyılın ilk yarısından itibaren çeşitli Doğu kültürlerinin ve geleneklerinin incelenmesinde uzmanlaşmayı ifade eden Batı'daki bilimsel disiplini, üçüncü olarak da dünyanın Doğu olarak isimlendirilen bölgesi hakkındaki ideolojik varsayımları, imgeleri ve hayalî resimleri içerir.

Müsteşrik: Müsteşrik kelimesinin Batı dillerindeki karşılığı, Oryantalist kelimesidir. Bu kelime, zamanla bir ıstılah olarak kullanılmıştır. Türkçe'de şarkiyat, daha sonra doğu bilimi, Arapça'da istişrâk kelimeleriyle karşılanmış, oryantalist için müsteşrik kelimesi kullanılmıştır. Doğu toplumlarının dilleri, kültürleri, tarihleri ve coğrafyaları hakkında bilgi sahibi akademisyenleri adlandırmak için kullanılan oryantalist kelimesi aynı zamanda Doğu dünyasının resmini yapan Batılı ressamı da ifade eder.

Fransızların İslamiyet'le ilk teması: Fransa'nın ilk İslâmiyet'le tanışması VIII. yüzyılın başlarına rastlar. Zaragoza'nın (Sarakusta) fethinden sonra Hür b. Abdurrahman kumandasındaki İslâm ordusu 717-718 yıllarında Pireneler'i aşarak Fransa topraklarına girdi. Fransa sahillerine yönelik en son İslâm akınları XI. yüzyılın başlarında görülür. Orta çağ Fransı, Müslümanları fiilî varlıklarının yanında ilmî yönleriyle de iyi tanıyordu. Raymond Lulle gibi ileri gelen bazı İspanyol papazların İslâm ilimlerini Fransa'da yaymalarının büyük etkisi olmuştur. İbn Hazm'ın 1027'de yazdığı Tavku'l-hamâme, Pireneler'in Fransa tarafından kullanılan kaynak eserler arasında yer alıyordu.

Müsteşrikler tarafından yapılan ilk çalışma: 1117'de Reims ve Chartes

şehirlerindeki dini okullarda Arapça öğretildiği bilinmektedir. 1170 yılında Papa III. Innocentius'un gayretiyle Paris'te ve arkasından Toulouse'da Arapça ve İslâm kültürüne yönelik ilimlerin öğretimine başlandı.

Fransızların Şarkiyat alanında yaptıkları ilk çalışma: İslâm klasiklerini tenkitli metin çalışması şeklinde ortaya koymaları sonucu şarkiyatçılığın bir dalı olan İslâm araştırmaları ortaya çıktı. Fransa'da, diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi şarkiyatçılığı besleyen önemli bir kaynak seyahatnâmelerdir.

Fransada Şarkiyat alanında akademik eğitim veren ilk kurum: Fransa'da güneydeki Avignon'un yanı sıra Paris'te de üniversite seviyesinde Arapça öğretimine başlanmış (1317) daha sonra da bunlara Bordeaux'da (1441), yine Paris'te (1530, Collège de France) ve Sorbonne'da (1530) yeni kürsüler ilâve edildi. 1669'da ünlü devlet adamı Jean Baptiste Colbert, Ecole Nationale des Langues Orientales (İNALCO) adını verdiği ilk müstakil Doğu dilleri okulunu açtı.

Fransada Şarkiyat alanında ilk akademik çalışmalar: Fransa'nın ilk büyük şarkiyatçısı olarak kabul edilen, Collège de France'ın ilk Arapça hocası Guillaume Postel (ö.1581) Doğu'ya geziler yapmış, Türk milleti ve dili üzerindeki incelemelerini yayımlamıştır. Arapça, Ârâmice, Süryânice, İbrânîce ve Türkçe bilen Postel'in kitaplarından biri de *Grammatica arabica*'dır (Paris 1538-1539). Doğu dilleri tercüme kâtipliği yapan Barthélemy d'Herbelot'nun (ö.1695) yayımladığı *La Bibliothéque orientale* adlı eser İslâm ansiklopedilerinin ilk örneği sayılmaktadır.

19. Yüzyıl ve Öncesinde İslam Tasavvufu Alanında Eser Yayınlayan Fransız Müsteşrikler

Silvestre de Sacy (1758-1838): Tasavvufla ilgili olarak Fransa'da Feriduddîn Attar'ın *Pendnâme* adlı eseri Fransızca'ya tercüme eden Sacy batıda tercüme edilen ilk kaynaklar arasında yerini almıştır.

20. Yüzyıl ve Sonrasında İslam Tasavvufu Alanında Eser Yayınlayan Fransız Müsteşrikler

Louis Massignon (1883-1962): Tasavvufu en iyi bilen ve Fransız İslamoglarından biri olan Massignon, *Essai sur les Origines du lexique Technique de la Mystique Musulmane* (İslâm Tasavvufunun Teknik Sözlüğünün Kökenleri Hakkında Deneme) eseri beş ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm giriş mahiyetindedir. İkinci bölüm, tasavvufun Kur'ânî terminolojisinden bahsedilir. Üçüncü bölümde, tasavvufun diğer İslâmi

disiplinlerle olan ilişkileri ele alınır. Dördüncü bölümde, sûfî ve tasavvuf kelimelerinin kökeni, kısaca tasavvuf tarihinde Hz. Peygamber döneminin etkisi, sahabe dönemi ve zühhd dönemi ayrı ayrı ele alınır. Beşinci Bölümde, hicrî III. Asırda ortaya çıkmış tasavvufî ekoller anlatılır. Ayrıca batılıların hazırladığı İslâm Ansiklopedisine Tasavvuf ve Tarîkat maddelerini de aynı müellif tarafından yazılmıştır. Ayrıca Massignon'un Hallâc-ı Mansur üzerine geniş bir araştırması vardır.

Georges Anawati (1905-1994): *Mystique musulmane: Aspects et tendances, expériences et techniques*, (İslâm Mistizmi: Sorunlar ve Trenler, Deneyimler ve Teknikler). Bu eser Anawati ve Louis Gardet tarafından telif edilmiş, *Aspects et Tendances-Experiences et Techniques*, alt başlığından da anlaşılacağı gibi İslâm Tasavvufuna Bakışlar, Akımlar, Tecrübeler ve Teknikleri içeren bir çalışmadır. Eser, dört bölümden oluşmaktadır. *L'amour de Dieu d'après l'Ihya' 'ulum al-din de Ghazali*, (İmam Gazalî'nin İhyasına göre İlâhî Aşk). *La notion de wujud dans le "Kitâb al-mashari' wal-mutarahat" de Suhrawardi*, (Sühreverdî'nin Kitabül'Meşari ve'l Mutaharat eserindeki vucud anlayışı). *Une preuve de l'existence de Dieu chez Ghazzali et S. Thomas*, (Gazalî ve S. Thomas'ta Allah'ın varlığının bir kanıtı). *Fakhr al-Dîn al-Râzî 606/1209, Éléments de biographie*, (Fahreddin

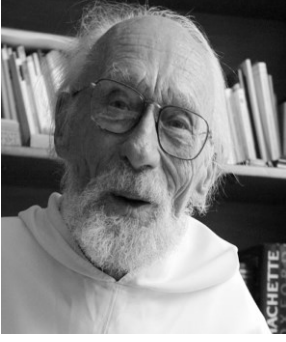
er-Râzî biyografyası) gibi eserler telif etmiştir.

Louis Gardet (1904-1986): *Mystiques musulmanes: Aspects et tendances, expériences et techniques* (İslâm Tasavvufuna Bakışlar, Akımlar, Tecrübeler ve Teknikler) Gardet'nin Anawati ile birlikte hazırladığı eser dört bölümden oluşmaktadır. Batıda Fransızca olarak yapılan ilk çalışmalardan biri olan bu eser, araştırmacıların tasavvufa dışardan ve oryantalistik bakış tarzıyla ele aldıkları bir eserdir.

Henry Corbin (1903-1978): İslâm tasavvufun'un Hallâc ve Gazalî üzerindeki çalışmalarıyla birlikte, Oryantalist uğraşları gitgide üstün gelir. Tahran'da uzun bir süre sonra, özellikle Sühreverdî'nin araştırmalarına kendini adar. *L'Imagination créatrice dans le soufisme d'Ibn 'Arabî*, (İbnî Arâbî'nin felsefinde hayal gücünün yaratıcılığı) İbnî Arâbî'nin biyografyasının yer aldığı bu eserde, Hayal gücünün yaratıcılığı başlığı etrafında spiritualizm dünyasının derin bir analizi yapılmıştır.

Serge de Laugier Beaurecueil (1917-2005): Mısır'daki ilk çalışmaları, Mahmûd el-Firkâwî (1953), Abd al-Mu'tî al-Lakhmî el-Iskendarî (1954), ve özellikle Abdullah el-Ansarî el-Harawî üzerine bir monografi çalışmasıdır. Buna karşılık üç eser yayınlamıştır: *Khwadja Abdullâh Ansârî, Mystique Hanbalite* (1965). *Ansârî, Chemin de Dieu. Trois traités spirituels* (1985) ve *Ansârî Cris du coeur* (1988). Louis Massignon'un Hallâc'ı gibi Beaurecueil'de Abdullâh el-Ansarî el-Harawî'yle İslâm tasavvufun bir başka büyük tanığını göstermek istemiştir.

Roger Arnaldez (1911-2006): Arnaldez, Louis Massignon ve G. Anawati'nin düşüncesi çerçevesinde birçok öğrencisinin Arap-İslâm kültürünü tam anlamalarına katkıda bulunmuştur. Tasavvuf alanında *Hallaj ou la religion de la croix* (1964), *Fakhr al-Dîn-Râzî, commentateur du Coran et Philosophe* (2002) gibi eserler telif etmiştir.

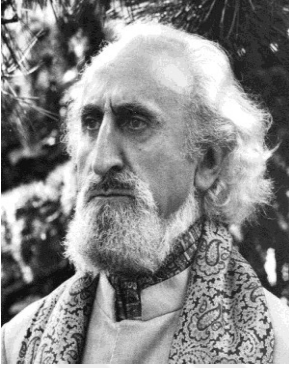

Bernard Carra de Vaux (1867-1953) *Les penseurs de l'Islâm*, Carra de Vaux'nun en tanınmış eseridir. Eserin IV. cildi akaid, kelâm ve tasavvuf sahalarını, V. cildi ise mezhepleri ve İslâm dünyasındaki modern akımları ele almaktadır. Gazzâlî hakkında yayımlanan eserinden önce kaleme aldığı *Îhyâ'ü 'ulûmi'd-dîn*'e dair bir değerlendirme ile (*Comte rendu du 3e Congrès Scientifique International des Catholiques* [1891], s 209-234) yine Gazzâlî'nin *Tehâfütü'l-felâsife*'sine ait bazı bölümlerin Fransızca tercümeleri de kayda değer niteliktedir.

Eva de Vitray-Meyerovitch (1909-1999): İkbâl ile Mevlâna' nın hemen hemen bütün eserlerini Fransızca'ya çevirmiş. Meyerovitch daha çok Mevlâna'dan edindiği tasavvuf öğretilerinin tesiriyle eski dini Hristiyanlığın bazı doktrinlerine yeni yorumlar getirmektedir. Bunu yapmakla aynı zamanda eski dinini tamamen reddetmiş olma gibi bir

suçluluk duygusunu yenmiş olmaktadır. Fransa’da Mevlâna üzerine verdiği konferanslar sayesinde birçok kişinin de Müslüman olmasına katkıda bulunmuş.

Frithjof Schuon (1907-1998): Îsâ Nûreddin, Batı dünyasında dinî çoğulculuk meselesine çözüm önerisiyle dikkati çeker. Ona göre her semavî dinin inanç esasları, doktrin ve dogmaları onun zâhirî boyutunu, dogmaların gerisindeki hakikatin bulunduğu alan ise bâtinî boyutunu meydana getirir. Kelâm (teoloji) İslâm’ın dogmatik, tasavvuf bâtinî cihetini temsil eder. Titus (İbrâhim) Burckhardt, Martin (Ebûbekir) Lings, Seyyid Hüseyin Nasr ve Huston Smith onun yetiştirdiği önemli talebeler arasında sayılabilir.

Michel Valsan (1907-1974): Tercümeleri ve yorumları İslâm tasavvufun (Şeyh’ül Ekber) Muhiddîn İbnü’l-Arâbî üzerine olmuştur. İbnü’l-Arabî’den ve Ekberîyye’nin önemli

temsilcileri Sadreddin Konevî ve Kâşânî'den bazı tercümeler yapmıştır. Ayrıca günümüzde İbnü'l-Arabî hakkında önemli çalışmalar vücûda getiren Michel Chodkiewicz de Valsan'ın rehberliğiyle İbnü'l-Arabî tetkiklerine başlamıştır.

Charles André Gilis (1934-): 21 eserden oluşan kitapları, René Gu  non, Michel V  lsan ve   sl  m geleneğine bağlı metafizikçiler ve özellikle Muhidd  n   bn   l-Arab   hakkında yazılmıştır. Charles-Andr   Gilis (Abd  rrezz  k Yahya), gu  nonyen ekolünün önemli temsilcilerinden olmasının kendisine kazandırdığı perspektifle   bn   l-Arab   ve Cezayir'de önemli bir Ekber   olan Emir Abdulkadir'in düşüncelerini tetkik eden Gilis'in eserlerinde *F  t  h  t*'a ve Emir Abdulkadir el-Cez  ir  nin eseri *Kit  bu'l-Mev  k  f*'ına yapılan atıfların sıklığı onun   eyh   l-Ekber'in düşüncelerine ve Ekber   geleneğe olan ilgisini göstermesi açısından önemlidir.